

T.C.
ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ULUSLARARASI TİCARET VE İŞLETMECİLİK ANABİLİM DALI

TİCARİ FAİZ KREDİLERİNİN EXİMBANK BAĞLAMINDA DIŞ
TİCARETE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Raslı AYDINLI

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZYÜCEL

ISPARTA - 2024

© 2024 [Rasih AYDINLI]

ETİK BEYANI

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak ve bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın hazırladığım bu tez çalışmasında;

Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, tezime ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

21/12/2023

Rasih AYDINLI

.....

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	viii
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Uluslararası Ticaret Tanımı.....	5
2.2. Uluslararası Ticaret'in Tarihçesi.....	5
2.3. Uluslararası Ticaretin Türleri.....	7
2.3.1. İhracat.....	7
2.3.2. İthalat.....	9
2.4. Uluslararası Ticarete Ödeme Şekilleri	10
2.5. Uluslararası Ticarete Teslim Şekilleri.....	14
2.5.1. INCOTERMS tanım ve temel kavramları.....	15
2.5.2. INCOTERMS terimleri.....	16
2.5.2.1. Tüm taşıma türlerini kapsayan terimler	16
2.5.2.2. Deniz ve içsu taşımalarına özgü terimler	19
2.6. Dış Ticaret Politikası ve Bankaların Uluslararası Ticaretteki Rolü	21
2.6.1. Dış ticaret politikaları.....	21
2.6.1.1. Dış ticaret politikasının amaçları	22
2.6.1.2. Dış ticaret politikasının araçları	25
2.6.2. İhracat finansmanında bankaların rolü.....	27
2.6.3. Uluslararası ticarete finansman araçları	28
2.6.3.1. Faktoring (Finasman sağlama).....	28
2.6.3.2. Forfaiting (Alacak hakkının devredilmesi)	30
2.6.3.3. Leasing (Finansal kiralama).....	31
3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	34
3.1. Araştırmanın Amacı	34
3.2. Araştırmanın Taraması.....	34
3.3. Türk Eximbank.....	35
3.3.1. Türk Eximbank amaçları.....	35
3.3.2. Türk Eximbank faaliyetleri	36
3.3.3. Türk Eximbank tarihi	37
3.3.4 Türk Eximbank kaynakları.....	42
3.3.5. Eximbank kredi türleri	42
3.3.5.1. Kısa vadeli Eximbank kredileri.....	42
3.3.5.2. Orta ve uzun vadeli Eximbank kredileri	44
3.3.5.3. Özellikli ihracat kredisi	44
3.3.5.4. Döviz kazandırıcı hizmetlerde krediler	47
3.3.5.5. Eximbank alıcı kredileri.....	49
3.3.6. Eximbank alıcı sigortaları	50
3.3.7. Eximbank türev ürünleri	51
3.3.7.1. Forward	51
3.3.7.2. Para Swabı.....	52

3.3.7.3. Opsiyon	52
3.4. Türk Eximbank Bünyesinde Yer Alan Kredi, Sigorta ve Garanti Programlarının Özet Verileri (2013-2022)	53
4. BULGULAR	70
4.1. Ticari Kredi Faizlerinin Eximbank Bağlamında Dış Ticarete Etkisi	70
4.2. Çalışmanın İstatistik Analizleri	70
4.3. Toda-Yamamoto Nedensellik Testi	92
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	99
KAYNAKÇA	102
ÖZGEÇMİŞ	107

ÖZET

TİCARİ FAİZ KREDİLERİNİN EXİMBANK BAĞLAMINDA DIŞ TİCARETE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Rasih AYDINLI

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZYÜCEL

Eximbanklar, ülke ihracat rakamlarını artırmak amacıyla kurulmaktadır. İhracat rakamlarının artması sonucunda ülkelerin ekonomik refahı sağlanabilmektedir. Bu kuruluşlar tarafından, ihracat yapan firmalara finansal ve finansal olmayan destekler verilmektedir. Desteklenen şirketler satış tutarlarını artırarak ülkeye döviz kazandırmaktadır.

2013-2022 yılları arasında Türk Eximbank tarafından ihracatı destek tutarları, ticari kredi faiz oranları ve ihracat rakamları nicel araştırma yöntemleri kullanılarak karşılaştırılmıştır. Veriler Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS) ve Türk Eximbank internet sayfasından alınmıştır. Tanımlayıcı istatistikler, korelasyon analizi, İndivucual Samples ve To do Yamamoto testi gibi analiz yöntemleri uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, ticari kredi faiz oranları, ihracat hacmi ve Eximbank Destek tutarları arasında teknik olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Kullanılan veriler kur etkisinden arındırılmış olarak analiz yapılabilmesi için döviz birimi olarak USD cinsinden analizi yapılmıştır. Analizde kullanılan veriler siyasi, ekonomik, politik vb. birçok etkenden etkilenebilmektedir. Dolayısıyla yapılan analiz her ne kadar ilişki yok olarak sonuç alınsa da kesin olarak ilişki vardır veya yoktur şeklinde kanıya varmak yanlış olacaktır.

Literatürde, ticari kredi faiz oranlarının dış ticaret maliyetini ve karlılığını etkileyerek firmaların rekabet gücünü ve dış ticaret hacmini belirlediği belirtilmektedir. Bunun yanında Eximbank ve ürünlerinin dış ticaret üzerinde olumlu etkisi olduğu gözlemlenebilmektedir. Ayrıca, Eximbank desteklerinin dış ticaret hacmine etkisinin ülkeden ülkeye değiştiği ve diğer faktörlere bağlı olduğu ifade edilebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Eximbank, Ticari kredi faiz oranları, İhracatın finansmanı, İhracatta teslim şekilleri, İhracat türleri

2024, 107 sayfa

ABSTRACT

Master's Thesis

THE EFFECT OF COMMERCIAL LOAN INTERESTS ON FOREIGN TRADE IN THE CONTEXT OF EXIMBANK: THE EXAMPLE OF TURKEY

Rasih AYDINLI

**Isparta University of Applied Sciences
The Institute of Graduate Education
Department of International Trade and Business Administration**

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Mustafa ÖZYÜCEL

Eximbank organizations around the world are established by governments to increase country export figures and thus ensure economic prosperity. These organizations facilitate exports by providing financial and non-financial support to exporting companies in the country.

The activities carried out by Türk Eximbank to support exports between 2013 and 2022 were compared with the commercial loan interest rates published by the Central Bank using quantitative research methods. The data was taken from the CBRT, TURKSTAT and Turk Eximbank websites. Analysis methods such as descriptive statistics, correlation analysis, Individual Samples and To do Yamamoto test were applied. According to the analysis results, no technically significant relationship was found between commercial loan interest rates, export volume and Eximbank Support amounts. The data used was analysed in USD as the currency unit. Changes in the exchange rate constantly change the value of the USD currency. Therefore, although the analysis results in no relationship, it would be wrong to definitively conclude that there is or is not a relationship.

It is stated in the literature that commercial loan interest rates determine the competitiveness and foreign trade volume of companies by affecting the cost and profitability of foreign trade. In addition, it can be stated that the effect of Eximbank supports on foreign trade volume varies from country to country and depends on other factors.

Key Words: Turk Eximbank, Commercial loan interest rates, Export financing, Export delivery methods, Export types

2024, 107 pages

TEŐEKKÖR

Tezimin yűrűtűlmesinde desteęini ve emeęini hiębir zaman esirgemeyen tez danıŐmanım sayın Dr. Őęr. Ŭyesi Mustafa ŐZYÜCEL, ęalıŐma sűresince bana desteklerinden dolayı eŐim Beyza AYDINLI'ya teŐekkűrlerimi sunarım.

Tezimin her aŐamasında beni yalnız bırakmayan aileme sonsuz sevgi ve saygılarımı sunarım.

Rasıh AYDINLI
ISPARTA, 2024

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 3.1. 1997-2003 yılları arasında Türkiye'nin ihracatı	39
Şekil 3.2. Türk Eximbank toplam kredi tutarları	41
Şekil 3.3. Türk Eximbank kısa vadeli kredi tutarları	53
Şekil 3.4. Türk Eximbank orta ve uzun vadeli kredi kullandırmaları.....	55
Şekil 3.5. Eximbank toplam kredi ve sigorta desteğinin yıllık değişimi	56
Şekil 3.6. Türk Eximbank orta ve uzun vadeli kredi sigortası	58
Şekil 3.7. Türk Eximbank kısa vadeli ihracat kredi sigortası tutarları.....	59
Şekil 3.8. Türk Eximbank toplam sigorta tutarları.....	61
Şekil 3.9. Türk Eximbank tarafından sağlanan toplam kredi ve sigorta desteği.....	62
Şekil 3.10. Türkiye'nin ihracat ve ithalatı ile toplam kredi ve sigorta desteği arasındaki ilişki.....	64
Şekil 3.11. Yıllara göre Türkiye'nin ithalat ve ihracat rakamları	65
Şekil 3.12. Eximbank toplam sigorta ve kredi desteğinin ihracat ve ithalat verileriyle gösterilmesi	67
Şekil 4.1. Eximbank toplam sigorta ve kredi desteğinin durağanlık testi için seri grafığı.....	71
Şekil 4.2. Eximbank toplam sigorta ve kredi desteğinin durağanlık testi için seri grafığı.....	72
Şekil 4.3. Eximbank toplam sigorta ve kredi desteğinin durağanlık testi için seri grafığı.....	72
Şekil 4.4. Eximbank toplam destek tutarları collogram testi	74
Şekil 4.5. İhracat rakamları için auto-correlation testi	75
Şekil 4.6. Ticari kredi faiz oranları için auto-correlation testi	76
Şekil 4.7. Polinom karakteristiklerinin ters kökleri.....	87

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 4.1. Türk Eximbank toplam kredi tutarları	73
Çizelge 4.2. Kovaryans analizi.....	77
Çizelge 4.3. Eximbank destekleri sabitli model ADF testi	78
Çizelge 4.4. Eximbank destekleri sabitli ve trendli model ADF testi.....	79
Çizelge 4.5. Eximbank destekleri sabitsiz ve trendsiz model ADF testi	80
Çizelge 4.6. Ticari kredi faiz oranları sabitli model ADF testi.....	81
Çizelge 4.7. Ticari kredi faiz oranları sabitli ve trendli model ADF testi.....	82
Çizelge 4.8. Ticari kredi faiz oranları sabitsiz ve trendsiz model ADF testi	83
Çizelge 4.9. İhracat rakamları sabitli model ADF testi.....	84
Çizelge 4.10. İhracat rakamları sabitli ve trendli model ADF testi	85
Çizelge 4.11. İhracat rakamları sabitsiz ve trendsiz model ADF testi.....	86
Çizelge 4.12. Değişkenlerin Granger nedensellik testi	87
Çizelge 4.13. Eximbank destek tutarları sabitsiz ve trendsiz model ARDL testi	89
Çizelge 4.14. Eximbank destek tutarları sabitli ve trendsiz model ARDL testi	90
Çizelge 4.15. Eximbank destek tutarları sabitli ve trendli model ARDL testi.....	91
Çizelge 4.16. İhracat rakamlarının bağımlı değişken VAR modeli uygulaması.....	92
Çizelge 4.17. Birinci denklemde faiz oranlarından ihracat rakamlarına ulaşmak için Walt testi uygulaması	93
Çizelge 4.18. Birinci denklemde Eximbank destek tutarlarından ihracat rakamlarına ulaşmak için Walt testi uygulaması.....	94
Çizelge 4.19. İkinci denklemde ihracat rakamlarından faiz oranlarına ulaşmak için Walt testi uygulaması	95
Çizelge 4.20. İkinci denklemde Eximbank Desteklerinden faiz oranlarına ulaşmak için Walt testi uygulaması.....	95
Çizelge 4.21. Üçüncü denklemde ihracat rakamlarından Eximbank destek tutarlarına ulaşmak için Walt testi uygulaması	96
Çizelge 4.22. Üçüncü denklemde faiz oranlarından Eximbank destek tutarlarına ulaşmak için Walt testi uygulaması.....	97
Çizelge 4.23. Eximbank destek tutarlı bağımlı değişken seçilerek VAR modeli	98

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

A.Ş.	Anonim Şirket
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AMB	Avrupa Merkez Bankası
AR-Ge	Araştırma Geliştirme
BDDK	Bankalar Denetleme ve Düzenleme Kurumu
CFR	Masraflar ve Navlun
CIF	Masraflar, Sigorta ve Navlun
CIP	Taşıma ve Sigorta Ödenmiş Olarak
CIRR	Ticari Referans Faiz Oranı
CPT	Taşıma Ödenmiş Olarak
DAP	Belirlenen Yerde Teslim
DDP	Gümrük Resmi Ödenmiş Olarak Teslim
DHAMAN	Arap Yatırım ve İhracat Kredi Garanti Kuruluşu
DPU	Belirlenen Yerde Boşaltılmış Olarak Teslim
EURIBOR	Avrupa Bankalararası Faiz Oranı
EVDS	Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
EXW	İşyerinde Teslim
FAS	Gemi Doğrultusunda Teslim
FCA	Taşıyıcıya Masrafsız
FED	Amerika Birleşik Devletleri'nin Merkez Bankası
FOB	Gemide Masrafsız Teslim
GAAT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
IBRD	Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası
ICC	Uluslararası Ticaret Odası
IMF	Uluslararası Para Fonu
INCOTERMS 2020	Uluslararası Ticaret Odası 9.ncu Uluslararası Sözleşme Şartları
İTKİB	İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri
KGF	Kredi Garanti Fonu
KİT	Kamu İktisadi Teşekkülü
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KVIKS	Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigorta
LIBOR	Londra para piyasalarındaki bankalar arası borç verme faiz oranı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MIGA	Çok Taraflı Yatırımlar Garanti Ajansı
OECD	İktisadi işbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
PGS	Portföy Garanti Sistemi
SÖİK	Sevk Öncesi İhracat Kredisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TDK	Türk Dil Kurumu
TL	Türk Lirası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRSAB	Türkiye Seyahat Acentaları Birliği

URC 522
USD
vd.,
WTO

ICC (Uluslararası Ticaret Odası) Broşürü
Amerikan Doları
Ve devamı
Dünya Ticaret Örgütü

1. GİRİŞ

Türkiye, yıllar itibariyle ihracat hacmini artırmaya çalışan bir ülkedir. İhracat, ülkenin ekonomik büyümesine, istihdamına, teknolojik gelişmesine ve döviz rezervlerine katkı sağlamaktadır. Ancak dış ticaretin sürdürülebilirliği ve verimliliği, birçok faktöre bağlıdır. Bunlardan biri de ticari kredi faiz oranlarıdır.

Ticari kredi faiz oranları, ihracatçı ve ithalatçı işletmelerin dış ticaret faaliyetlerini finanse etmek için kullandıkları kredilerin maliyetini ifade etmektedir. Ticari kredi faiz oranları, dış ticaretin maliyetini ve karlılığını etkileyerek, işletmelerin rekabet gücünü ve dış ticaret hacmini belirlemektedir. Ticari kredi faiz oranları, piyasa koşulları, enflasyon, merkez bankası politikaları, bankacılık sektörü rekabeti ve devlet destek ve hibeleri gibi faktörlere bağlı olarak değişmektedir.

Türkiye’de ticari kredi faiz oranları dönemler itibariyle dalgalı bir seyir göstermiştir. Bu durum, Türk firmalarının dış ticarete dezavantajlı duruma düşmesine neden olmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında, Türkiye’nin ticari kredi faizleri oldukça yüksektir. Bu nedenle, Türkiye’de dış ticareti desteklemek amacıyla kurulan bir kamu bankası olan Türk Eximbank’ın rolü büyük önem taşımaktadır.

Türk Eximbank, ihracatçı ve ithalatçı firmalara uygun faiz oranlarıyla kredi sağlayarak, dış ticaretin finansmanında önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Bu kaynakları Merkez Bankasının rezervlerini kullanarak yapabilmektedir. Türk Eximbank’ın sunduğu kredilerin faiz oranları, piyasa faiz oranlarının altındadır. Böylece, Türk Eximbank, firmaların piyasa koşullarına göre daha uygun kredi imkânları sağlayarak, dış ticaret maliyetlerini azaltmakta ve karlılıklarını artırmaktadır.

Eximbank, kredi desteğinin yanında ithalat yapan firmalara sigortalama desteği de sağlamaktadır. İthalatçı firmaların ürünlerin nakliyesi sırasında meydana gelebilecek olumsuzluklara karşı bir güvence oluşturmakta, tahsilat konusunda güvenceler sağlamakta, ülke ekonomisini geliştirecek projelerde görevler almaktadır.

Dış ticareti etkileyen faktörler oldukça çeşitlidir. Bunlar arasında ekonomik göstergeler, ülkeler arası ticaret anlaşmaları, ülkelerin nüfusu, doğal kaynakların yeterliliği, iklim çeşitliliği, doğal liman şehirlerinin bulunması, ülkelere özgü ticari ürünlerin üretilmesi, iletişim ve ulaştırma hizmetlerinin gelişmiş olması gibi faktörler yer alabilmektedir. Dış ticaretin hacmini ve karakterini belirleyen ekonomik göstergeler arasında ise Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH), büyüme oranı, enflasyon, işsizlik gibi faktörlerde bulunmaktadır. Tüm bu faktörlerin etkisi altında ihracat rakamları artışlar, azalışlar veya sabit kalabilmektedir. Bu artış veya azalışlar ekonomi politikalarının bir sonucu olduğu söylenebilmektedir. Yerli üreticilerin ya da hizmet sağlayıcıların uluslararası rekabetten korunmasını sağlamak amacıyla bazı ürün ve hizmetlere gümrük kısıtlamaları getirilmesi, siyasi olaylardan dolayı bazı ülkelere ihracat yapılmasının sınırlandırılması, askeri bir durumdan dolayı bazı ülkeler ile ithalat ve ihracatın tamamen yasaklanması bu durumlardan sadece birkaçı olarak sıralanabilmektedir.

Çalışmada Türk Eximbank'ın internet sayfasından alınan verilerden yararlanılmıştır. Türk Eximbank'ın internet sayfasından alınan verilerde 2013 yılından itibaren verilere ulaşılabildiğinden dolayı yaptığımız analiz 2013-2022 yılları arasında kapsamaktadır. Eximbank destek tutarları hakkındaki verilerde kullanılan kredilerin faiz oranları hakkında bilgi verilmediğinden bu açıdan bir kıyaslama yapılamamıştır. Ayrıca Eximbank sadece kredi sağlamanın yanı sıra türev ürünler ile her firmaya özgü olarak ayrı sözleşmeler kapsamında farklı faiz oranları ve kur fiyatları belirlenebilmektedir. Analizlerde kullanılan verilerde para birimi olarak USD kullanılmıştır. Verilerin aynı para biriminden kullanılması yapılan analizde kur etkisini minimize etmek amaçlanmıştır.

Bu tez çalışmasının amacı, Türk Eximbank'ın sunduğu kredi ve destekleri kapsamında ticari kredi faiz oranlarının dış ticarete etkisini analiz etmektir. Ayrıca literatür taramasında bu alanda bir çalışma yapıldığı fakat veri seti olarak farklı verilerle çalışmaların yapıldığı gözlemlenmiştir. Kullanmış olduğumuz veri setleriyle literatürde bu alana ışık tutulması sağlanmak istenilmiştir. Bu amaçla, Türkiye'de piyasa koşullarına göre belirlenen ticari kredi faiz oranları ile ihracat rakamları arasındaki ilişki, Türk Eximbank'ın sunduğu ticari kredi faizleri ile

Türkiye'nin dış ticaret hacmi arasında nedensel bir ilişki ve Ticari kredilerin Eximbank kapsamında dış ticarete etkisi nedir sorularına cevap aranacaktır.

Bu tez çalışmasının kapsamı, 2013-2022 yılları arasındaki çeyreklik dönemlerdeki verilerdir. Bu dönem, Türkiye'nin dış ticaret performansının değişkenlik gösterdiği ve Türk Eximbank'ın faaliyetlerinin arttığı bir dönemdir. Bu tez çalışmasının yöntemi, nicel araştırma yöntemidir. Veri toplama aracı olarak, TCMB, TÜİK, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve Türk Eximbank'ın resmi web sitelerinden elde edilen ikincil veriler kullanılacaktır. Veri analizi aracı olarak, E-Views programı kullanılacaktır. Verilerin analizi için, tanımlayıcı istatistikler, korelasyon analizi, İndivucual Samples ve Toda-yamamoto testi gibi analiz yöntemleri uygulanacaktır.

Bu tez çalışmasının ilk bölümünde Uluslararası Ticaretteki terimlerin tanımları, Tarihi, Teslim şekilleri, ödeme şekilleri hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde dış ticaret politikaları ve bankaların uluslararası ticaretteki rolleri hakkında bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde Türk Eximbank'ın kuruluşu, ihracatçılara sağlamış olduğu kredi ve sigorta destekleri ile türev ürünleri hakkında açıklamalar yapılmıştır. Dördüncü bölümde, ihracat rakamları, Türk Eximbank toplam destek tutarları ve Ticari Kredi faiz oranları değişken olarak seçilerek analizler yapılmıştır. Son bölümde ise yapılan analizler sonucunda çıkarımlar yapılarak yorumlamalar yapılmıştır.

Analiz yapılırken tanımlayıcı istatistikler, korelasyon analizi, indivucual sample, Granger nedensellik testleri, ARDL Sınır testi Toda-Yamamoto Ekonometrik Model aracılığıyla incelenmiştir. Yapılan testlerde ilk olarak değişkenlerin seviye değerlerinde durağan olup olmadığını belirlenmiştir. Seviye değerlerinde değişkenler durağan olmadığından farkta durağan hale geldiği gözlemlenmiştir. Farkta durağan hale gelen verilere uygulanabilecek yöntem olan Toda-Yamamoto Ekonometrik Model ve Granger Nedensellik Testi bulunmaktadır. Bunlardan Granger nedensellik testi yapılmaya çalışıldığında İverse Roots Of Characteristic Polynominal grafiği bu testi yapmanın ön koşulunu gerçekleştirmediğinden bu test yerine Toda-Yamamoto Ekonometrik Model aracılığıyla bu değişkenler test edilmiştir. Seçilen bu yöntem ile Ticari Kredi Faiz Oranları, Eximbank Toplam

Destek Tutarları ile İhracat Rakamları arasındaki ilişki nedir? Eğer ilişki var ise nasıl bir ilişki vardır? hipotezleri test edilmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde bir çıkarımda bulunularak çalışma tamamlanacaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde Uluslararası Ticaretin Temel kavramları, Tarihi, Türleri, Ödeme Şekilleri ve Teslim Şekilleri hakkında genel bilgiler verilmiştir.

2.1. Uluslararası Ticaret Tanımı

Uluslararası Ticaret, ülkelerin refah seviyesinin artmasına ve kalkınma seviyelerinin yükselmesine etki eden bir faktördür. Bu sebeple uluslararası işbirliğinin etkin bir şekilde sağlanabilmesi için dış ticaretin Dünya üzerinde serbest bir şekilde yapılması gerekmektedir. Bu doğrultuda II. Dünya Savaşından sonra meydana gelen ekonomik darboğazlardan kurtulabilmek için temeli Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) olan Dünya Ticaret Örgütü kurulmuştur. GATT ile birlikte Avrupa Birliği (AB) dünya ticaretinin etkin bir şekilde yürütülmesi için çalışmalar yapmaktadır (Saraçoğlu ve Bulut, 2005:298). Uluslararası ticaret, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmalarına yardımcı olmakla birlikte, politik kararların alınmasında, yaptırım, kanun ve teşvik gibi düzenleyici standartların oluşturulmasında da etkilidir. Uluslararası ticaretin tüm ülkeler tarafından yapılmasıyla birlikte uluslararası oluşumların ve iş dünyasının ekonomik, kültürel, sosyal ve politik olarak etkileşim halinde olmaları sağlanmıştır (Balaam ve Dillman, 2015:186).

Uluslararası ticaret yapılmasındaki amaç iç piyasada bulunmayan veya yüksek maliyetli olan mal veya hizmetlerin başka ülkelerin iç piyasalardan tedarik edilmesi ve iç piyasada arz fazlası olan mal veya hizmetlerin başka ülke piyasalarına aktarılmasıdır. Ülkelerin ana hedefi ise, refah seviyesinin yükseltilmesidir. Uluslararası ticaret yaparak ülkeler bu refah seviyesine ulaşmaya çalışmaktadırlar (Saatçioğlu, 2009:21).

2.2. Uluslararası Ticaret'in Tarihçesi

İnsanlığın dünyada varoluşuyla birlikte insanların sınırsız istek ve ihtiyaçları da zamanla artmaya başlamıştır. Hem kişisel istek ve ihtiyaçlar hem de toplumsal istek ve ihtiyaçlar insanları birbirleriyle iletişim kurmaları ve ticaret yapmalarına

sebebiyet vermiştir. Taş devri döneminde insanlar ihtiyaç duydukları ürünleri avcılık ve toplayıcılıktan ziyade üreterek elde etmiştir. Yaşamlarını sürdürmek ve geçinmek için bazı mallar üreten küçük üreticilerin başka mallara da ihtiyaç duyması zamanla ellerindeki mallarla gereksinim duydukları malları takas etmesiyle birlikte ticaret başlamıştır (Bozkurt, 2002:157).

En ilkel toplumlar dahil olmak üzere ihtiyaçların giderilebilmesi için insanlar sınırlı kaynakları ortaklaşa kullanmış ve iş birliği içinde daha fazla mal ve hizmete sahip olabileceklerinin farkına varmışlardır. İş birliği ve ortak kullanımlar yoluyla üretimde uzmanlaşma ve dolayısıyla daha fazla mal üretilmesi ve tüketilmesi gerçekleşmiştir (Tunç, 2018:2).

Üretim, tüketim ve insanlığın ihtiyaçlarında meydana gelen bu artışlar sonucunda ilk olarak bölgeler arasında gerçekleştirilen ticaret zamanla ülkeler arasında takas biçiminde yapılmaya başlanmış, paranın bulunmasından sonra ticaret şeklinde değişiklikler yaşanmış ve sonuç olarak uluslararası ticaret doğmuştur (Omrak Özdemir, 2019:8).

Uluslararası ticaret siyasi ve politik olarak dünyayı değiştirebilmektedir. Baharat Yolu, Kürk Yolu ve İpek Yolu uluslararası ticarete yapılan taşımacılık faaliyetlerin ilk örneklerindedir. Asya'yı geçerken iki kola ayrılan Baharat Yolu'nun taşımacılık kolu İskenderiye ve Akabe üzerinden deniz yolu ile Avrupa'ya ulaşmakta, kuzeyden Anadolu üzerinden geçen kolu ise Çin'in temellerini attığı İpek Yolu olmaktadır. Kürk Yolu olarak adlandırılan diğer kolu ise Buhara ve Hazar Denizi üzerinden devam etmektedir. Gelişen teknolojiler ve yeni kıtaların keşfi ile birlikte bu ticaret yolları değişmiş ve uluslararası ticarete köklü değişiklikler yaşanmıştır. Ülkelerin ana amaçları yapılan ticaretten daha fazla pay almak için üretim yapmak ve böylece refah düzeylerini yükseltmektir (Ak, 2018:8).

2.3. Uluslararası Ticaretin Türleri

Uluslararası Ticaretin iki türü vardır. Bunlar; İthalat ve İhracattır.

2.3.1. İhracat

İhracat Yönetmeliği 06 Haziran 2006 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Yönetmeliğe göre ihracat “Bir malın, yürürlükteki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere çıkarılmasını veyahut Müsteşarlıkça ihracat olarak kabul edilecek sair çıkış ve işlemleridir.” ifadesiyle tanımlanmıştır. Genel olarak ihracat ülke içerisinde üretilen mal ve hizmetlerin başka ülkelere döviz karşılığı satışının yapılması şeklinde de tanımlanabilmektedir. Ülkelerin ekonomilerini etkileyen en önemli faktörlerden birisi, üretilen mal ve hizmetlerin ne kadarının ihraç edildiğidir. İhracat faaliyetleri, gelişmekte olan ve gelişmek isteyen tüm ülkeler açısından büyük öneme sahiptir. İhracat, ülke ekonomisinin gelişmesinde ve kalkınmasında büyük rol oynamaktadır. İhracat ne derecede yapıldığı ve sürdürülebilir olup olmadığı hususu, ülkelerin gelişim hızlarını da o derecede etkilemektedir (Resmi Gazete, Sayı: 26190)

İhracatın çeşitli türleri bulunmaktadır. Bunlar Konsinye İhracat, Bedelsiz İhracat, Serbest Bölgelere Yapılacak İhracat, Transit İhracat, Özellik Arz Etmeyen İhracat, Kayda Bağlı İhracat, Özel İzne Bağlı İhracat, Transit Kiralama Yoluyla İhracat, Sınır Ticaret Merkezleridir.

Konsinye İhracat: İhracat işlemlerinde alıcılara, malın satışı gerçekleşmeden malın gönderilmesi şeklindeki ihracat türüdür. Satış işlemi beyanname tarihinden başlayarak 1 yıl içinde yapılması zorunludur. Bu ihracat türü genellikle bir defada satılmayan, zamanla parça parça satılabilecek mallar için yapılmaktadır (İTKİB, 2022:9).

Bedelsiz İhracat: İhracat işlemlerinde malın bedelinin, mal ülke sınırları dışına sevk edilmeden yapılamadığı veya bedelin hiç ödenmediği ihracat türüdür. Bu ihracat türü sadece reklam ve tanıtım malları, hediyeler, geri dönüşüme konu olmuş ithal

edilmiş mallar, numuneler ve ithalatı önceden yapılmış ürünlerin garanti kapsamında gönderilen parçaları, yabancı uyruklu daimi veya geçici görevle gelenlerin geri dönüşleri esnasında götürecekleri mal ve taşıtlar ile bunlar adına gönderilen kargolarda bedelsiz ihracat işlemlerinde uygulanabilmektedir. Burada sayılan durumlara ekleme ve çıkarma işlemleri ilgili gümrük idaresi veya İhracatçı Birliği Genel Sekreterliği tarafından yürütülmektedir (Resmi Gazete, Sayı: 2008/12).

Serbest Bölgelere Yapılacak İhracat: Hukuki, idari ve mali mevzuatın hiç uygulanmadığı ya da sadece bazı maddelerinin uygulandığı bölgelere yapılacak ihracat işlemlerinde bu malın ihracatçılarına teşviklerin uygulandığı ihracat türüdür. Üretim ve yatırımları teşvik etmek, yurtdışından yatırım ve teknolojileri ülkeye kazandırmak, işletmelerin ihracat yapmasını için teşvik etmek ve uluslararası ticaretin gelişmesini sağlamak gibi amaçlarla yapılmıştır. İlgili tanımdan da anlaşılacağı gibi ülkelerin kendi mevzuatlarıncı belirlemiş oldukları serbest ticaret bölgeleri bulunmaktadır. Bu bölgelere yapılan ihracatı serbest bölgelere yapılan ihracat şeklinde tanımlayabiliriz. Bu ihracat şeklinde tüm prosedürler ihracat Mevzuatında belirlenmiştir (Ticaret Bakanlığı, 2022:1).

Transit İhracat: Yurt dışında üretilmiş veya ülkede üretilip daha önce ülke dışına satılmış olan malların transit olarak ülke dışına satılması işlemidir. Bu işlem ithalat ve ihracat mevzuatına tabi değildir. Ayrıca ülke dışından ithal etmek suretiyle ülkeye getirilen, gümrüklerde bekleyen bir malın, başka bir ülkeye satılması işlemi de transit ticaret kapsamına girmektedir. Bu ihracat şeklinde gümrük beyannamesi düzenlenmez ve Vergi, Resim, Harç gibi maliyetlerde istisna uygulanır. Ödeme yöntemlerinin tümüyle transit ticaret yapılabilir (Ticaret Bakanlığı, 2022:1).

Özellik Arz Etmeyen İhracat: İthalat mevzuatı kapsamında ithal edilen, vergi ödemeleri yapılan, yeni veya kullanılmış olan malların ihraç edilmesine denilmektedir. Transit Ticaretten farklı olarak ürünlerin vergileri daha önceden ödenmektedir. Vergisi ödenerek daha önceden alınmış ithal ürünlerin ihraç edilmesi işlemidir (Türkiye İhracatçıları Meclisi, 2022:4).

Kayda Bağlı İhracat: İhraç edilmesi kayda bağlı olan mallar, ilgili müsteşarlıkça yayımlanmakta olan Tebliğler ile belirlenmektedir (Resmi Gazete, Sayı: 2006/26190). Söz konusu tebliğ listelerinde bildirilen mallar ihracat işleminden önce gümrük beyannameleri İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği'nce kayıt altına alınır. Kayıt altına alınan bu mallara ait gümrük beyannamelerinin gümrük idarelerine sunulması için gereken süre, İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliğinin onay tarihini izleyen otuz gün içerisinde yapılmalıdır (Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2022:4).

Özel İzne Bağlı İhracat: 06/06/2006 tarihli 26190 sayılı İhracat Yönetmeliğine göre Özel İzne Bağlı İhracat (Resmi Gazete, Sayı: 2006/003) "İhraç edilmesi uluslararası anlaşmalara, kanunlara, kararnameler ve mevzuata göre ön izne bağlı olan malların ihracında, ön onay alındıktan sonra ihracat mevzuatı hükümleri uygulanmaktadır." şeklinde belirtilmiştir (Türkiye İhracatçılar Meclisi, 2022:5).

Ticari Kiralama Yoluyla İhracat: Bu ihracat türünde talepler ihracat birliğine yapılmaktadır. Kiralama yapan firma başvuru formu ve kiralama sözleşmesi ile başvuru yapar. Başvuruyu alan ihracat birliği kira sözleşmesine göre süreyi üç yılı geçmemek üzere belirler. Onaylanan talepler ilgili firmaya ve gümrüklere bildirildikten sonra ihraç işlemleri yapılır (Resmi Gazete, Sayı: 1985/18975).

Sınır Ticaret Merkezleri: Sınır hatlarında kurulan ve sınır ticareti yapılabilen satış mağazalarının bulunduğu yerlere sınır ticaret merkezleri denilmektedir. İlgili gümrük idaresince onaylanmış beyannamesi bulunan ürünler ihracatçılar tarafından sınır ticaret merkezlerinde ihraç edilebilmektedir (Resmi Gazete, Sayı: 2021/31678).

2.3.2. İthalat

Mal ve hizmetlerin ülke sınırları dışarısından tedarik edilmesi şeklinde ifade edilebilen ithalat: bir ülkede ikamet eden kişi ya da kurumların diğer ülkelerdeki ikamet edenlerden mal ve hizmet alımlarına denilmektedir (Argın ve Bakkalcı, 2011:41).

Ülkeler altyapı, teknolojik yetersizlik, işgücü, hammadde veya maliyetler sebebiyle ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri üretememektedir. Dolayısıyla başka ülkelerle ticaret yaparak bu ihtiyaçlarını gidermek zorundadır. İthalat miktarı ile yurtiçi gelirleri arasındaki pozitif yönlü ilişki de ithalat fonksiyonu olarak isimlendirilmektedir. Pozitif eğimli bir doğru olduğunda yurtiçi gelir arttıkça ithalatın da artacağını göstermektedir. İthalatın milli gelire bağlılığı, ödemeler bilançosu dengesini sağlamaya da yardımcı olmaktadır. Döviz kuru da dış ticareti etkileyen önemli unsurlardan bir tanesidir. Düşük kur politikasıyla ithalat artırılabilir. Türkiye’de 2001-2008 yılları arasında döviz kurunda gözle görülebilir bir değişim olmamıştır. 2001 yılında gerçekleşen ithalat 41 milyar dolar iken, 2008 yılında 201 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. İthalat yoluyla gelişmiş ülkelerden sanayi ürünleri ithalatı yapan gelişmekte olan ülkeler sanayisini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Yatırımcılarda yeterli döviz bulunmaması durumunda ise dış borçlanma tercih edilerek sanayinin gelişmesi sağlanabilmektedir (Can Karadaş, 2022:5).

İthal ürün bağımlılığının temel sebepleri genel olarak, benimsenen sanayileşme stratejileri, kur politikası, enerjide dışa bağımlılık ve dahilde işleme rejimidir. İthal edilen ürünlerin bir kısmı ihracat için yapılsa da bir kısmı da yurt içinde tüketilmektedir. İthalata bağımlılığın yüksek olduğu büyüme dönemlerinde, cari açığı da yüksek olmasına sebep olmaktadır. Türkiye’de, ithalata bağımlılığın azaltılarak üretim yapılması ve ihracat odaklı gelişimlerle ihracatı artırıcı politikalar uygulanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda 2019-2023 yılları arasında uygulamaya konulan birinci kalkınma planlarıyla rekabetçiliği ve verimliliği artırıcı politikaları uygulamaya koymuştur. Yerli üretimde rekabet gücünü artırmaya yönelik politikalar geliştirilmesi hedeflenmiştir. İlaç, kimya, makine, tıbbi cihaz, motorlu araç, raylı sistem araçları ve sanayi endüstrisinin sektörleri gibi alanlarda ithalat miktarını azaltarak ihracat rakamlarını artırmak on birinci kalkınma planının hedefi olmuştur (Aker, 2008:137).

2.4. Uluslararası Ticarete Ödeme Şekilleri

Uluslararası ticarete ödeme şekilleri Dünya Ticaret Örgütü tarafından belirlenmiş Incoterms terimleri ile belirlenmiştir. Bu ödeme şekilleri Peşin Ödeme, Mal

Mukabili Ödeme, Vesait Mukabili Ödeme, Mahsuben Ödeme, Karşı Ticaret, Konsinye, Standby Akredetif ve Akredetif Ödemedir.

Peşin Ödeme; İthalatçının sipariş tutarının tamamını veya bir kısmını malı tesliminden önce yaptığı ödeme türüdür. Bu ödeme türünde ithalatçının malın kusurlu gelmesi, eksik gelmesi veya hiç gelmemesi gibi riskleri vardır. Bu gibi risklerle birlikte ithalatçı; ihracatçıya güvenir, ihracatçının sattığı mala ihtiyacı vardır, pazarlık gücü yoktur, ihracatçının güvenini kazanmaya çalışır, malın bedeli çok yüksek değildir. İhracatçı ise; ithalatçının ülke riskini üstlenmek istemez ve müşterisinin yaşayabileceği finansal sorunlardan etkilenmez ve ilgili üründe tekel konumundadır. İhracatçı peşin ödemede finansmanı önceden sağladığı için finansal problem yaşamaz. Peşin ödeme sürecinde ilk olarak taraflar arasında sözleşme imzalanır. İthalatçıya tüm detayları içeren proforma fatura gönderilir. Bu faturada malın teslim şekli, ödeme şekli, alıcı ve satıcının bilgileri, malın özellikleri ile ilgili detaylı bilgilere yer verilir. Eğer sözleşmede öngörülmüş ise teminat mektubu ihracatçı bankası tarafından ithalatçı bankasına gönderilmesi sağlanır (Altunkılıç, 2021:13).

İthalatçı, mal bedelini ihracatçının banka hesabına gönderilmek üzere bankasına talimat verir. İlgili banka mal toplam bedelini ihracatçının bankasına gönderir. İhracatçı mal bedelini bankasından teslim aldıktan sonra malın üretimine veya sevğine başlar. Malın teslim alınabilmesi için gerekli belgeleri ithalatçıya gönderir. İthalatçı malı aldıktan sonra, eğer sözleşme gereğince daha önceden teminat mektubu alınmış ise geri verilmesi için bankasına talimat gönderir (Karakuş, 2016:30).

Mal Mukabili Ödeme; İthalatçının ödemeyi, tarafına mal teslim edilince yaptığı ödeme türüdür. İthalatçı, ithal ettiği ürün tarafına teslim edilince ödeme yaptığından daha güvencedir. Bu sebeple de finansal açıdan risk peşin ödemeye göre hiç yoktur. Malın ithalatçıya tesliminden sonra ödeme gerçekleştiğinden dolayı ihracatçı açısından bazı riskler ortaya çıkmaktadır. Peşin ödemede ihracatçıda olan riskler mal mukabili ödeme türünde ihracatçı tarafa geçmektedir. Mal mukabili ödeme şekli genellikle, rekabetin yüksek olduğu piyasalarda, her iki tarafın da birbirine güven ve uzun süren ilişkilerin olduğu durumlarda kullanılmaktadır. İhracatçı

açısından en riskli ödeme şeklidir. Tam tersine ithalatçı için ise en risksiz olan ödeme türüdür. Mal Mukabili ödeme türünde süreç şu şekilde işlemektedir;

- a. Taraflar aralarında sözleşme konusunda anlaşmaya vardıldıktan sonra sözleşme kurulur. Sözleşme ve proforma fatura ihracatçı tarafından hazırlanarak karşı tarafa gönderilir. Bu sözleşme ve proforma faturada malın teslim şekli, ödeme şekli (mal mukabili), alıcı ve satıcının bilgileri, malın özellikleri ile ilgili detaylı bilgiler yer alır. Teminat mektubu şartına sözleşmede yer verilmişse, ihracatçı bankasına gidip ithalatçı bankasına gönderilmesini sağlar.
- b. İhracatçı üretime başlar veya mal hazır ise alıcı ülkesine gönderir. Malın gümrükten çekilmesi için ithalatçıya gerekli belgeleri gönderir, ithalatçı malı gümrükten teslim alır. İthalatçı, bankasına talimat vererek ödemenin yapılmasını sağlar (Bölükbaşı, 2008:11).

Vesaik Mukabili Ödeme: Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre vesaik, vesika kelimesinin çoğuludur ve belgeler anlamına gelmektedir. Vesaik mukabili ödeme, ithalatçının malı belgelere dayanarak ithal etmesine dayanmaktadır. Yani ihracatçı malı sevk ettiğine dair belgeleri hazırlar, ithalatçı taraf ise bankadan mal bedelinin ödeyerek malı teslim alması işlemleri gerçekleştirilir. Bu ödeme şekli uygulamada en çok kullanılan ödeme yöntemidir. Vesaik mukabili ödeme kuralları URC 552 sayılı "Tahsiller için Yeknesak Kurallar" başlığı altında Uluslararası Ticaret Odası tarafından belirlenmiştir. Bu ödeme şeklinde vesaik kabul edilmemesi, malın teslim alınmaması gibi durumlar hariç olmak üzere maliyet bakımından en uygun ödeme şeklidir. Bu ödeme türü şu şekilde uygulanmaktadır;

- a. İlk olarak taraflar aralarında anlaşarak bir proforma oluştururlar. İmzalanan sözleşmede malın teslimi, ödemesi ve diğer tüm bilgiler detaylı olarak yer alır. İhracatçı malları sözleşmede yer alan şartlara uygun olarak sevk eder.
- b. İhracatçı URC 552 sayılı kurallar kapsamında kendi namına yazılı tahsil emrini kendi bankasına teslim eder.
- c. Emri alan banka ithalatçı bankaya talimat gönderir. Talimatı alan banka ithalatçıya ihbar eder. İthalatçı banka aynı zamanda vesaiki aldığının bildirimini yapar.

- d. İhbarı alan ithalatçı talimatları uygular. Talimatların tamamını yerine getirdikten sonra ilgili belgeleri teslim alır. Tahsil bankası, ithalatçının ilgili belgeleri tesliminden sonra tahsil tutarını transfer eder.
- e. Tahsil bankası tarafından ithalatçıdan tahsili gerçekleştirilen tutar ihracatçının ülkesindeki gönderi bankasına ihracatçının hesabına yatırılır (Altunkılıç, 2021:18).
- f. Mahsuben Ödeme; İhracatçı tarafından malın sevk edilmesiyle ödemenin bir kısmının veya tamamı kapatıldıktan sonra aralarında fazla veya eksik kalan tutarların nakit kapatılması şeklindeki ödeme şeklidir. İhracat bedelleri sevk tarihinden itibaren 180 gün içerisinde yapılması gerekmektedir. Bu süre içerisinde tahsil edilip Döviz Tevdiat Hesaplarına bedelin alınması durumunda bu dövizler bu süre sonuna kadar mahsuben ödemede kullanılabilir. (Altunkılıç, 2021:18).

Karşı Ticaret; “Takas işlemlerinin günümüzde değiştirilerek uygulanması” şeklinde ödeme türü olan karşı ticaret ödeme şeklinde alıcı ve satıcı arasında bir bağ vardır. Yarı takas işlemlerinin yanında döviz ödemeleri de bulunmaktadır. Bu ödeme şeklinde elinde döviz olmayan ülkelerin ticaret işlemlerinde daha çok kullanılmaktadır. Genellikle sanayileşmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında görülmektedir (Çarıkçı, 1988:60).

Konsinye İhracat; Bir malın mülkiyeti devredilmeksizin, satılması için ülke dışına gönderilmesidir. Bu şekilde ihraç edilen mallara konsinye mal, satış işlemlerine de konsinye satış denilmektedir. Konsinye satışta malı teslim alan ithalatçılar malı piyasadaki fiyatından sattıktan sonra kar ve masrafları düşerek kalan toplam hasılatı ihracatçıya gönderince hesaplar kapanmaktadır. Bu ödeme türünü genellikle pazara yeni girmek isteyen ihracatçılar yapmaktadır. Güvene dayalı bir ödeme şekli olan bu ödeme türünde ihracatçının elinde garanti olan hiçbir belge veya poliçe yoktur. İhracatçı açısından çok riskli bir ödeme türüdür (Paçaman, 2010:30).

Standby Akreditif; Herhangi bir sebeple ödemenin yapılamadığı durumlarda ödemenin yapılacağına güvence altına alan taahhütler olarak tanımlanabilir. Burada ödeme geçici ve/veya avans olarak verilen paralardır (Paçaman, 2010:30).

Akreditif Ödeme: Farklı ülkelerdeki tacirlerin ticari işlemlerinde, ödeme konusunda aksaklıklar yaşanmaktadır. İhracatçı, satmış olduğu ürünlerin parasını almak, ithalatçı ise bedelini ödemiş olduğu ürünlerin sözleşmeye uygun olarak istenilen yer ve zamanda teslim almak ister. Birbirlerini tanımayan dolayısıyla güven konusunda problemler olan farklı ülkelerde bulunan taraflar arasında alım satım işlemlerinde yükümlülüklerin aynı zaman diliminde ve karşılıklı olarak yerine getirilmesi imkânsızdır. Akreditif işlemi bu problemin çözümlenmesi için en uygun yoldur. Akreditifte satıcının ihracatını yaptığı malların yapılan sözleşmede belirtilen kriterlere uygun olduğunu kanıtlayan belgeler, ihracatçı tarafından banka veya özel finans kuruluşlarına sunulmaktadır. Alıcı vekili sıfatıyla banka tarafından ihracatçıya satış tutarı ödemektedir. Bu durumda yükümlülükler aynı zaman diliminde ifa edildiğinden, taraflar arasında yaşanan güven problemi de ortadan kalkmaktadır (Doğan, 2016:23).

Akreditif sürecinde ilk olarak alıcı ve satıcı aralarında sözleşme imzalarlar. İthalatçı (Amir) bankaya veya aracı finans kuruluşuna ihracatçı lehine bir akreditif emri verir. Bu emirde ithalatçı, ödemeyi sevk edildiğine dair belgeler ibraz edildiğinde yapılacağına dair bir madde bulundurmalıdır. İthalatçının bankası veya aracı kuruluşu akreditif talimatını ihracatçının ülkesindeki bankasına iletir ve ödeme için gerekli olan sevk belgelerinin gönderilmesini ister. Muhabir banka ya da aracı kuruluş yani ihracatçının bankası akreditif koşullarını inceler, bu koşulları ihracatçıya bildirir. İhracatçı bildirilen bu koşulları kabul ederse ürünleri sevk ederek ilgili belgeleri muhabir bankaya ibraz eder. Muhabir banka tarafından belgeler incelenir. Muhabir banka belgelerde herhangi bir eksiklik veya hata yok ise bu belgeleri ithalatçının bankasına göndererek ödeme sağlar. Sevk için taşıyıcıya, ihracatçı tarafından verilen vesaik belgesini alan amir banka, ödemenin tamamını yaptıktan sonra malın mülkiyeti ithalatçıya verir. Mallar taşıyıcı tarafından gümrük denetiminde gümrük işlemleri yapıldıktan sonra antrepoya teslim edilir. İthalatçı da malları sözleşmede belirtilen şekilde teslim alır (İşbilen, 2011:60).

2.5. Uluslararası Ticarete Teslim Şekilleri

Uluslararası ticaret yapan veya yeni başlayan işletmeler birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar bazen işletmeler için hayati önem taşımaktadır. Bu

sorunları en aza indirmek amacıyla Uluslararası Ticaret Odası (ICC) tarafından Incoterms adı altında kurallar oluşturulmuştur. Bu kurallar malların teslimi ile ilgili kuralları içermektedir (ICC, 2020:2).

2.5.1. INCOTERMS tanım ve temel kavramları

Sanayi devrimi ve daha sonrasında yaşanan gelişmeler ile birlikte ülkeler kendi iç pazarlarında doygunluğa ulaşmış artık ülke dışına açılmak ticaret yapmak gereksinimi duymuşlardır. Bu amaçla uluslararası ticaret başlamış ve teknolojik gelişmelerin artmasıyla hız kazanmıştır. Uluslararası ticaret yapan her bir ülkenin kendi hukuk sistemleri olduğundan dolayı uygulanacak olan kurallarda karışıklıklar, uyuşmazlıklar çıkmasına neden olmuştur. Uluslararası düzeyde bir yargılama sistemi olmadığından bir ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Uluslararası düzeydeki kuruluşlarca ticari sözleşmeler için kurallar koyulmaya çalışılsa da bu kurallar yargısal olmadığından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu kurallar için soft law kavramı kullanılmaktadır. Bu sebeple ICC uluslararası ticaret sürecindeki kısaltmaların anlamlandırmaya dair detaylı bilgilerle bağlayıcı olmayan kurallar oluşturmuştur. Belirtilen bu kurallar “International Commercial Terms” kelimelerinin kısaltılmış halidir. Uluslararası Ticarete ithalat ve ihracatta teslim şekilleri şeklinde tercüme edilir. İlk kez 1936 yılında yayınlanmıştır. Belirli aralıklarla güncellenerek çağın şartlarına uygun hale getirilmektedir. En güncel olarak 1 Ocak 2020’de INCOTERMS 2020 adıyla yürürlüğe girmiştir (ICC, 2020: 5).

INCOTERMS (Uluslararası Ticarete Malların Teslimi), masraf paylaşımları, gümrük masrafları, paketlenme, alıcının malları teslim alması ve hem satıcı hem de alıcının yükümlülüklerini yerine getirdiğinin kanıtı gibi konularla ilgili bir terimdir. İthalat ve ihracattaki diğer konular alıcı ve satıcının özgür irade beyanlarıyla sözleşmelerde belirlenir. Soft law kurallar olduğundan dolayı hukuki bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. INCOTERMS kuralları taraflar arasındaki sözleşmeye dahil edildiği zaman uygulanan kurallar bir bütündür. Sözleşmede belirtildiği takdirde sadece sözleşme tarafları için bağlayıcılığı vardır. Sonuç olarak INCOTERMS, uluslararası ticarete alıcı ve satıcının sözleşme yapma aşamasından, malların teslim süreci ve sonrasında bildirimlerin yapılması dahil bütün

faaliyetlerin nasıl yapılması gerektiği, hangi konuda dikkatli olunması gerektiğini belirten kurallar bütünüdür (ICC, 2020:5).

INCOTERMS kurallarında kısaltma olarak kullanılan A maddesi satıcının yükümlülüklerini belirtirken B maddesi ise alıcının yükümlülüklerini belirtir (Ağaoğlu, 2020:1123). İNCOTERMS'te:

Yükleten kavramı, bir taşıma sözleşmesine dayanarak malı taşıyana ya da yetkili kişiye veya gemiye teslim eden kimsedir. Yükleten kişi taşıyıcıya malı teslim eder ve taşıyıcı ile taşıma sözleşmesini imzalar (Çıkrık, 2016:8).

Harçlar kavramı; İthalat ve ihracat sonucu olarak yönetmelikler uyarınca ödenecek olan harçları ifade etmektedir (Çıkrık, 2016:8).

2.5.2. INCOTERMS terimleri

INCOTERMS 2020 kuralları yürürlüğe girmesi ile birlikte daha önceki yıllarda yapılmakta olan 4'lü ayırmadan (E, F, C ve D) farklı olarak, tüm taşıma türlerini kapsayan ve deniz ve iç su taşımalarını kapsayan kurallar olarak iki grupta toplanmıştır (Öztürk, 2012:40).

INCOTERMS 2020 teslim şekillerinde 11 adet teslim şekli bulunmaktadır. Bu teslim şekilleri tüm taşıma türlerini kapsayan FCA, EXW, DAP, CPT, DPU, CIP, DDP olarak ile deniz ve iç su taşımaları olan FOB, FAS, CFR ve CIF teslim şekilleri sıralanmaktadır (Ağaoğlu, 2020:1128).

2.5.2.1. Tüm taşıma türlerini kapsayan terimler

a. EXW (İşyerinde Teslim)

Bu teslim şeklinde sözleşme konusu mal, satıcı tarafından sözleşmeye uygun kalite, ambalaj, ve miktarda üretimi veya tedariki sağlanır. Alıcıya sözleşme gereği malı teslim süresinde alması için yer ve tarih bilgileri satıcı tarafından bildirilir. Ayrıca satıcı söz konusu mal hazır olduğunda sözleşmedeki yer ve zamanda, malı

taşıyıcıya yükleme yapmadan teslim eder. Taşıyıcı firma ya da şahıs, alıcı ile yapmış olduğu taşıma sözleşmesi uyarınca yüklediği malı alıcısına teslim eder. Alıcı satıcıya gerekli ödemeyi sözleşmede belirtilen şartlara uygun olarak öder. Taşıma, Gümrük Çıkış ve Sigorta ödemelerini alıcı yapar. Ayrıca satıcı tarafından mal taşıyıcıya teslim edildikten sonra meydana gelebilecek bütün hasar ve zayıf alıcıya aittir. Satıcının en az sorumluluğunun bulunduğu teslim şeklidir. Satıcı eğer ürünlerini yurtiçindeki talebi karşılayamıyorsa yani satış rakamları yüksek ve ihracat yapmaya gerek duyulmuyorsa bu teslim şeklini seçebilir. Fakat bazı ülkelerdeki hukuki yapı ve gümrük mevzuatı farklılık gösterdiğinden dolayı gümrük işlemleri satıcı tarafından yapılması zorunludur. Böyle bir ülkede bulunan satıcı bu teslim şekli yerine FCA teslim şeklinin seçilmesi daha uygundur (ICC, 2020:50).

b. FCA (Taşıyıcıya Masrafsız)

EXW teslim şeklinin aynısıdır. Fakat bu teslim şeklinin farklı yanı eğer satıcı kendi işyerinde, malları taşıyıcıya teslim edecek ise yükleme satıcıya aittir. Eğer teslim yeri satıcının işyeri dışında bir konumda ise o zaman satıcı teslim noktasına kadar olan bütün masrafları (Taşıma, Yükleme) kendisine ait olmak üzere zamanında teslim etmektedir. Bu teslimde malları araçtan boşaltmadan alıcının sorumluluğuna bırakılmaktadır. Teslimden sonraki bütün sorumluluk alıcıya geçer. INCOTERMS 2020 FCA kurallarına göre satıcının gümrük işlemlerini tamamlama sorumluluğu vardır (ICC, 2020:50).

c. CPT (Taşıma Ödenmiş Olarak)

Satıcı sözleşmedeki esaslar içerisinde taahhüt ettiği nitelik, kalite ve miktardaki üretimini veya teminini yapar. Kararlaştırılan teslim yeri ve zamanında malı hazır ederek, satıcı kendisinin anlaşma yaptığı taşıma aracına teslim eder. İlk taşıyıcıya teslim ettiğinde satıcının sorumluluğu sonlanır. Ayrıca gümrük işlemleri için gerekli masrafları satıcı üstlenir. Taşıma işlemlerinde mala ilişkin sorumluluk ilk taşıma aracına verildikten sonra sorumluluk sona erse de, gümrüğe kadarki taşıma işlemleri satıcı tarafından karşılanır. Alıcı ise gelen malları varış gümrüğünden teslim alır. Malın ilk taşıyıcıya teslim edilmesinden sonra sorumluluk alıcıya

geçtiğinden dolayı bu andan itibaren sigorta masraflarını alıcı tarafından karşılanır. Alıcı malı teslim aldıktan sonra satıcıya gerekli bildirimlerde bulunur (ICC, 2020: 50).

ç. CIP (Taşıma ve Sigorta Ödenmiş Olarak)

CIP teslim türünde CPT'deki işlemler gerçekleşmektedir. Fakat bu türde malların teslim yeri ve varış yeri iki önemli noktadır. Satıcı mallar teslim edilmesi için gerekli kontrol masraflarını ödemektedir. Ayrıca malların teslim yerinden varış yerine kadar ulaşım için satıcı, taşıyıcı ile taşıma sözleşmesi yapmak zorundadır. Malların teslim edildiği yerde satıcının hasar ve ziya olan mallar için sorumluluğu sona ermektedir (ICC, 2020:50).

Satıcı masrafları karşılamak üzere taşıma işlemlerinde yük sigortası yaptırmalıdır. Sigortalama, malların alıcı veya yetkilendirilmiş kişiye tesliminden varış noktasına kadar taşınmasını kapsamaktadır. Satıcı, sigorta işlemine ilişkin belgeleri alıcıya sunmak zorundadır. Sözleşmede aksi belirtilmedikçe malların varış yerinde taşıma aracından boşaltılmasına ilişkin masraflar satıcının sorumluluğundadır. Ayrıca satıcının malların ihracat işlemlerini tamamlaması gerekmektedir (Öztürk, 2021:45).

d. DAP (Belirlenen Yerde Teslim)

Teslim yeri ile varış yeri aynı yer olan teslim şeklidir. Satıcı malları sözleşme uyarınca belirlenen yerde araçtan boşaltılmaya uygun bir şekilde alıcıya bıraktığında teslim gerçekleşmiş olur. Bu noktaya yani varış/teslim yerine kadar yapılan masrafların tümü satıcıya, bu noktadan sonra yapılan masraflar alıcıya aittir. Satıcı malları teslimi için kontrol masraflarını ödemelidir. Fakat satıcı, malların teslim/varış yerinde taşıma aracından boşaltmak zorunda değildir (ICC, 2020:55).

e. DPU (Belirlenen Yerde Boşaltılmış Olarak Teslim)

Taraflar arasında yapılan sözleşme kurallarına göre malların belirlenen yer ve zamanda araçtan boşaltıldıktan sonra, sorumluluğun alıcıya bırakıldığında, teslimin gerçekleştiği ve bu noktadan sonra hasar ve zayıatın alıcıya geçtiği teslim şeklidir. Bu kural satıcının malları varış yerinde boşaltmasını zorunlu kılan tek INCOTERMS kuralıdır. Teslim ile varma noktası yine CIP kuralında olduğu gibi aynı konumdadır. Satıcı, malların kontrolü için gereken masrafları ödemekten ve ihracat işlemlerini tamamlamaktan sorumludur (ICC, 2020:58).

f. DDP (Gümrük Resmi Ödenmiş Olarak Teslim)

Alıcı ile satıcı arasındaki sözleşmeye göre varış yerinde ithalat işlemleri için gümrüklenmiş durumda olan aracın boşaltılması hazır şekilde, malların alıcıya bırakılması olarak tanımlanır. Bu noktaya kadar satıcı tüm zarar ve ziyayı üstlenmektedir. Varma yeri ile teslim yeri aynı anlamda kullanılmaktadır. İthalat harçları ve ilgili vergiler satıcı tarafından ödenir. Bu noktadan sonraki ithalat masrafları hariç diğer tüm masrafları alıcının ödemesi gerekmektedir. Satıcıda malları taşıma aracından boşaltmak zorunda değildir (ICC, 2020:60).

2.5.2.2. Deniz ve içsu taşımalarına özgü terimler

a. FAS (Gemi Doğrultusunda Teslim)

Alıcı ve satıcının yaptığı sözleşme uyarınca belirlenen sevk limanında satıcının, malları geminin yanında alıcıya teslim etmesini zorunlu kılan teslim şeklidir. Teslim zamanına kadarki olan tüm masraflar, hasar ve zayı satıcıya aittir bu noktadan sonra sorumluluk alıcıya geçer. Alıcı gemi, liman ve tarih bilgilerini satıcıya bildirmek zorundadır. Sözleşme uyarınca belirlenen son teslim tarihi varsa gemi gelmemesi vs. gibi olumsuz durumlarda, bu tarihe kadar ki olan masraflar satıcıya eğer böyle bir tarih yok ise alıcının satıcıya ihbarda bulunduğu tarihe kadarki masraflar satıcıya bu tarihten sonraki masraflar alıcıya aittir. Alıcı limandan malları teslim aldıktan sonra taşınması için taşıma sözleşmesi yapmalıdır. Satıcı malların ihracat işlemlerini tamamlamakla sorumludur (ICC, 2020:65).

b. FOB (Gemide Masrafsız Teslim)

Sözleşme uyarınca belirlenen yükleme limanında alıcı tarafından görevlendirilmiş gemide, malların satıcı tarafından alıcısına tesliminin yapıldığı türdür. Teslim anına kadarki bütün hasar ve ziyanı satıcı sorumluluğundadır. Malların teslim anından sonraki bütün hasar, ziyan ve masraflar satıcıdan alıcıya geçer. Gemi, liman ve tarih bilgileri zamanında satıcıya, alıcı tarafından bildirilmek zorundadır. Sözleşme uyarınca belirlenen son teslim tarihi varsa gemi gelmemesi vs. gibi olumsuz durumlarda, bu tarihe kadar ki olan masraflar satıcıya eğer böyle bir tarih yok ise alıcının satıcıya ihbarda bulunduğu tarihe kadarki masraflar satıcıya bu tarihten sonraki masraflar alıcıya aittir. Satıcı malların ihracat işlemlerini yapmak zorundadır. İthalat için gerekli gümrük işlemleri ise alıcıya aittir (ICC, 2020:68).

c. CFR (Masraflar ve Navlun)

Satıcının, malları gemide yüklenmiş olarak ithalatçıya teslim etmesidir. Söz konusu bu malların yüklenme anına kadarki tüm masraflar ve ihracat giderleri satıcıya aittir. Bu noktadan sonra hasar ve ziya dahil tüm masraflar alıcıya aittir. Satıcının teslim anından sonraki süreç için sigorta sözleşmesi yapma sorumluluğu yoktur. Ancak navlun da dahil olduğundan dolayı satıcı malların taşınması için taşıma sözleşmesi yapması gerekmektedir. Bu taşıma türünde kritik yer varış limanındaki teslim noktasıdır. Bu noktadan sonra tüm sorumluluk alıcıya geçer. Taşıma sözleşmesinden dolayı varış limanında boşaltma giderleri satıcı yükümlülüğündedir (ICC, 2020:70).

ç. CIF (Masraflar, Sigorta ve Navlun)

Malların teslim yerinin gemi olduğu teslim şeklidir. Mallar gemiye yüklendiğinde hasar ve ziyan alıcıya geçer. Satıcı kontrol masraflarını ödemeli ve bildirimde bulunmak zorundadır. Satıcı malların belirlenen varma yerinde taşınması için lojistik faaliyetlerini planlamalıdır. Sigorta ve navlun fiyata dahil olan sözleşmelerde bu giderlere ait yapılan ödeme belgelerinin alıcıya teslim edilmesi gerekebilir. Eğer varış limanında bir teslim yeri belirlenmiş ise bu yere kadar olan tüm masraf, hasar ve zayi satıcıya aittir. Ayrıca sigorta da fiyata dahil olduğundan

dolayı satıcı tarafından yükleme limanından varma yerine kadar sigorta yapılmalıdır (ICC, 2020:72).

2.6. Dış Ticaret Politikası ve Bankaların Uluslararası Ticaretteki Rolü

Uluslararası ticaret, hükümetler tarafından çeşitli amaçlarla bazı zamanlarda sınırlamalar veya teşvikler getirilebilir. Bu amaçlar bazen ülke ekonomisinin koruması, istikrarın sağlanması veya yerli üreticilerin rekabetten korunması vb. amaçları olabilmektedir. Bu bölümde hükümetlerin amaçların gerçekleştirebilmesi için kullanabileceği yöntemler hakkında açıklamalar yapılacaktır.

2.6.1. Dış ticaret politikaları

Ülkeler, ekonomik durumlarını daha iyi konumda olması, vatandaşlarının refah seviyesini yükseltmesi, sonuç olarak tüm alanlarda dünyanın diğer ülkelerinden daha güçlü olması için çalışmaktadırlar. Ülkeler bu amaçların yanında ihtiyaç duydukları üretim ve tüketim mallarını da diğer ülkelerden tedarik ederek ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Ülkeler, ticari ilişkilerinden kazançlı çıkabilmek için dış ticaretlerine müdahalelerde bulunurlar. Söz konusu bu müdahaleler dış ticaret politikası çerçevesinde yapılmaktadır. Ülkelerin ödeme bilançolarında cari işlemler hesabındaki ithalat ve ihracat kalemlerine yapılan tüm hükümet faaliyetleri şeklinde de tanımlanabilmektedir (Akkaplan, 2014:6).

Ülkelerin kendi ekonomilerin düzenlemesi ve yönetebilmesi amacıyla alınan önlemlerin bütünü ifade eden tanım Genel Ekonomi Politikasıdır. Bu politikanın da en önemli aracı dış ticaret politikasıdır. Dolayısıyla dış ticaret politikası ve başka ekonomik politikalar etkileşim içindedir. Dış ticaret politikalarında yapılan bir değişiklik, istihdamı, enflasyonu ve büyüme oranını etkilemektedir (Argın ve Bakkalcı, 2011:10).

İkinci Dünya Savaşının sona ermesinden sonraki süreçte dünya ticaret hacmi sürekli olarak artmıştır. Dünya'daki ülkeler ihracatlarını artırarak refah seviyelerini daha yükseklerle taşımak için politikalar sürekli olarak uygulamaktadır. Dünyada büyük miktarda mal ithalatı yapan bir ülkenin aldığı ithalat önlemi diğer ülkeleri de

önlem almasını zorunlu hale getirmektedir. Bu sebeple ülkelerin dış ticaret politikaları da birbiriyle uyumlu olmasının önemi artmıştır (Seyidoğlu, 2013:142).

Sebebi yerel olup olmamasına bakılmaksızın bir ülkede meydana gelen ekonomik durgunluk veya mali kriz diğer tüm ülkelere yayılır. Dünyada tüm ülkelerin ekonomileri benzer problemlerle karşılaşmaya başlar. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 2007 Mortgage Krizi bu duruma verilebilecek en güzel örnektir. Kriz kısa sürede Avrupa Birliği ülkelerinden başlayarak dünyayı etkilemiştir. Aynı şekilde herhangi bir ülkede görülen hızlı büyüme olumlu olarak diğer ülkelerinde büyümesine sebep olmaktadır (Seyidoğlu, 2013:143).

Dış ticaret politikalarını genel olarak ülke içi ve ülkeler arası olarak ikiye ayrılabilir. Ülkeler ticaret politikalarını kendileri belirlerken Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD) gibi uluslararası kuruluşların düzenlemelerinden de etkilenmektedirler. Bağımsız bir dış ticaret politikası izlemek, sürekli olarak bağımlı hale gelen dünya ülkeleri için imkânsızdır denilebilir (Argın ve Bakkalcı, 2011:11).

2.6.1.1. Dış ticaret politikasının amaçları

Ülkeler kendi dış ticaret politikalarını düzenlerken amaç hem bir sorunun çözümü hem de ekonomik bir ihtiyacın karşılanmasıdır. Dış Ticaret Politikasının Amaçları genel olarak ödemeler bilançosu dengesinin sağlama, uluslararası rekabetten korunma, ekonomik gelişme, tekelliliğin önlenmesi, serbest piyasa ekonomisi, ülkede istikrarın sağlanması, devlet hazinesini güçlendirilmesi, uluslararası pazarların monopol gücünden yararlanılması vb. olarak sıralanabilmektedir (Seyidoğlu, 2013:140).

a. Ödemeler Bilançosu Dengesini Sağlama

Dış ödemeler bilançosu/dengesi, ülkelerin mevzuatlarınca belirlediği zaman dilimi içerisindeki ekonomik ve mali durumlarını göstermektedir. Dış ödemeler bilançosunun dengede olup olmaması, ülkenin ödeme konusunda iyileşme ya da

bozulma durumlarını göstermektedir. Ayrıca ekonomik ve mali itibarın belirleyicisi olarak kabul edilmektedir. Ödemeler bilançosu temel hesap grupları, Cari İşlemler Hesabı, Sermaye Hesabı ve Resmi Rezervler Hesaplarıdır. Bunlardan farklı olarak İstatistik Farklar olarak bir hesap daha bulunmaktadır. Cari İşlemler Hesabında ihraç ve ithal edilen mallar bulunmaktadır. Bu hesapta ayrıca faktör gelir giderleri, uluslararası transferler bu hesapta görülebilmektedir. Sermaye Hesabı üretilmeyen ve finansal niteliği bulunmayan varlıklar, göçmen hareketleri ve ülkelerin silinen dış borçların gösterildiği hesaptır. Sermaye akımları ise finans hesaplarında izlenmektedir. Resmi Rezervler Hesabında da Merkez Bankası tarafından döviz piyasasına yapılan müdahalelerin ve ülkenin resmi rezervlerindeki hareketlerin etkilerinin gösterildiği hesaplardır (Seyidoğlu, 2013:141).

Ödemeler bilançosunda denge, ülkenin ekonomik işlemlerinde alacak ve borç tutarlarının eşit olma durumudur. Borç tutarının alacak tutarından fazla olması ödemeler bilançosu açığı, tam tersi durum ise ödemeler bilançosu fazlası denilmektedir. Başka bir ifade ile ülkenin ithalatının ihracatından fazla olması dış ticaret açığı, tersi durum ise dış ticaret fazlası olmaktadır. Dış ticaret açığı veren ülkeler bu açıklarını kapatamaması sonucunda döviz rezervleri tükenmekte ve yeniden borçlanma olanakları kısılmaktadır. Bundan dolayı ülkenin ödemeler bilançosunda önemli miktarda cari açık olması durumunda hükümet açığı kapatmak için dış ticarete müdahalelerde bulunur. Hükümet ithalatı azaltıp ihracatı artırmak amacıyla dış ekonomik politikalar uygulaması gerekmektedir. Dış ticaret fazlası veren bir ülke ise fazlalığı önlemek için politikalar uygulamaktadır (Seyidoğlu, 2013:145).

b. Uluslararası Rekabette Korunma

Gelişmekte olan ülkeler sanayilerini, gelişmiş ülkelerin rekabet etkilerinden etkilenmemek için çeşitli tarifeler, ithalat yasakları, ithalat vergileri ve kotalar gibi dış ticaret politikası araçları ile korunmaya çalışırlar. Sadece gelişmekte olan ülkelerde değil sanayi bakımından gelişmiş ülkeler de kendisinin üstün olmadığı alanlarda üreticisini korumak için çeşitli politikalar uygulayabilmektedir (Seyidoğlu, 2013:147).

c. Ekonomik Gelişme

Ekonomik gelişimin sağlanabilmesi için ülkeler ya ihracata dayalı dışa dönük sanayileşme stratejisi ya da ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisinden birini uygulamak zorundadır. İthal ikamesini uygulayan ülkeler kendi sanayilerini uluslararası rekabette korumak için gümrük tarifeleri ve miktar kısıtlamaları koymaktadır. Böylece ülke sanayisinin gelişmesi sağlanmaktadır. İhracata dayalı dışa dönük sanayileşme stratejisinde ise ihracat teşvik edilerek buradan gelecek olan döviz ile birlikte ekonomik kalkınma sağlanması amaçlanmaktadır. Ülkeler ekonomik kalkınma için yatırım yapmak zorunda yatırım yapmak içinde ülke için ve ülke dışı tedarikçilerden aramalı almak zorundadır. Hiçbir ülke yatırım için gereken tüm girdilerin hepsine sahip olması zor olduğundan dolayı ülkeler kendilerinde olmayan girdileri ithal etmek zorundadır. Girdilerin ithal edilebilmesi için döviz rezervlerinin yeterli olması gerekmektedir (Öztürk, 2012:65).

ç. Tekelciliğin Önlenmesi

Monopolleşme ve olumsuz etkilerine maruz kalmamak için ülkeler tarife, kota vb. gibi ithalatı azaltmaya yönelik önlemleri azaltarak, ithal malın ülke içi piyasaya girmesini kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla rekabet meydana gelir ve ülkedeki firmalar kendilerini yenilemek ve iyileşmek zorunda kalmaktadır. Yenileşme ve iyileştirmelerle maliyetler azalmakta ve kaynaklar daha etkin olarak kullanılmaktadır. Bu durumda monopolleşme ve olumsuz etkileri ortadan kalmaktadır (Öztürk, 2012:68).

d. Serbest Piyasa Ekonomisinin Sağlanması

Ekonomik politikaların en temel amacı serbest piyasa ekonomisi kurallarının ülkede eksiksiz bir şekilde uygulanabilmesidir. Dolayısıyla, ülkelerin yabancı sermayeyi özendirme politikasının yanında serbest piyasa ekonomisinin sağlanması için çalışmaktadırlar (Seyidoğlu, 2013:150). Bu faaliyetlerin ana amacı ise ülke ekonomisinin dünya ile entegre olmasıdır (Kaymakçı vd., 2007:50).

e. İç Ekonomik İstikrarın Sağlanması

Ekonomik istikrarın sağlanabilmesi için öncelikle iç dengenin sağlanması gerekmektedir. İç dengenin olmadığı durumda işsizlik ve enflasyon gibi makroekonomik problemler yaşanmaktadır. İşsizlik sorunu yaşayan ülkeler, tarife ve kota miktarlarını artırarak toplam talebi ithal mallardan yerli mallara kaymasını sağlarlar. Yerli mallara olan talep arttığından dolayı arz miktarı da artar. Böylece gelir ve istihdam artması sağlanır (Öztürk, 2012:70).

f. Devlet Hazinesini Güçlendirme

Hükümetler tarafından oranı belirlenen ihracat ve ithalat üzerinden alınan vergiler hazinenin gelir kaynakları arasında sayılmaktadır. Ana amaç hazineye gelir sağlamak olmasının olumsuz sonuçları doğabilmektedir. Gümrük Vergisi oranlarının artırılması ülkeye mal/hizmet satan ülkelerin de karşılık vermesi durumu ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında uluslararası ticaret örgütleri tarafından da gümrük vergilerinin ülkeler tarafından artırılmasına sınırlamalar getirmektedir (Öztürk, 2012:71).

g. Uluslararası Pazarların Monopol Gücünden Yararlanma

Ülkeler uluslararası pazarlarda tekel konumunda oldukları ürün hizmetlerinin sürekli artırmak isterler. Dış ticarete monopol konumda bulunan ülke o üründe ihracata kota koyarak uluslararası pazarlarda o ürünün fiyatının yükselmesini sağlayabilir. Monopol olmanın gücüyle uluslararası pazardan ülkenin aldığı pay miktarı artması sağlanabilir (Argın ve Bakkalcı, 2011:18).

2.6.1.2. Dış ticaret politikasının araçları

Gümrük Vergileri Uluslararası ticaretin en önemli araçlarından birisidir. Ayrıca diğer tarife dışı araçlar da gümrük vergileri gibi ihracatın teşvik edilmesi veya ihracatın bilinçli olarak kısıtlanması için hükümetlere yardımcı olmaktadır. Miktar Kısıtlamaları, İthalat Kotaları, İthalat Yasakları ve Kambiyo Denetimleri diğer dış politika araçlarındandır (Kaymancı vd., 2007:53).

a. Gümrük Tarifeleri

Uluslararası ticarete mal ve/veya hizmetlerin üzerine konan ve bu mal ve/veya hizmetlerin ülkeye giriş çıkışlarında hükümetler tarafından belirlenen oranlarda alınan vergilere gümrük tarifeleri denilmektedir (Kaymakçı vd., 2007:52). Gümrük tarifelerinde en temel amacı ülkeye gelir sağlamak, yerli sanayiye ve üretimi koruma altına almaktır (Kaymakçı vd., 2007:53).

Uluslararası Ticaretin gelişmesi amacıyla kurulan birlikler bu tarifelerin tamamen kaldırılması için çalışmalar yapmaktadırlar. Dünya ticaretinin serbest hale gelmesi için yapılan bu çalışmalar birçok nedenden dolayı tarifelerin tamamen kaldırılması hedefine ulaşamamaktadır. Tarifelerin uygulanması konusunda hiçbir birlik ya da ülkeye bağlı olmamak egemenliğin gelişmişliğin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Tarifeler ülkeler tarafından tek taraflı belirlenir ise otonom tarife, anlaşma yapılarak belirlenir ise sözleşmeli tarife ismini almaktadır (Öztürk, 2012:73).

Gümrük tarifelerinde gelir sağlama amacıyla artırım yapılacaksa bu tarifelerin tüketim malları üzerine konulması daha uygundur. Esnek talep yapısına sahip mallar üzerine uygulanan yüksek tarifeler talebin azalmasına dolayısıyla da vergi gelirlerinin azalmasına yol açacaktır. Gümrük vergileri genel olarak iki çeşittir. Bunlar Spesifik ve Advalorem'dir. Spesifik gümrük vergileri malın miktarı üzerinden alınmaktadır. Advalorem vergilendirmede ise malın değeri üzerinden alınan vergilerdir. Bu vergilendirmelerin tüketim mallarında spesifik, diğer esnek talep yapısına sahip ürün/ hizmetlerde advalorem vergilendirme daha adil olmaktadır (Kaymakçı vd., 2007:53).

b. Tarife Dışı Engeller

Tarife dışı engeller Miktar Kısıtlamaları, Tarife Benzeri Sınırlamalar, Görünmez Engeller ve İhracat Kısıtlamaları sıralanabilmektedir.

Miktar Kısıtlamaları: Bu yöntem uluslararası ticarete tarife dışı araçların başında gelmektedir. Tarifelerden farklı biçimde, hazineye gelir sağlamak gibi bir amacı

olmadan, doğrudan ithalatı kısıtlamayı amaçlayan bir dış ticaret politikası aracıdır. İthalatın hacmi üzerine sınırlama getirir ve maliyetleri gözetmeksizin otomatik koruma sağlamaktadır. Miktar kısıtlamaları; ithalat kotaları, yasakları ve kambiyo denetimi şeklinde olmak üzere üç farklı şekilde uygulanmaktadır (Kaymakçı vd., 2007:58). Bunlar İthalat kotaları, İthalat Yasakları ve Kambiyo denetimleridir.

Tarife Dışı Sınırlamalar; Tarifeler gibi ithalatı daha maliyetli hale getirerek yerli üretimin kar oranını artıran farklı bir ifadeyle fiyat mekanizması vasıtasıyla serbest ticarete etki niteliğindeki önlemlere denilmektedir (Öztürk, 2012:78). Bunlar İthalat Teminatları, Fark Önleyici Vergiler, Anti-Damping Vergiler, Sübvansiyonlar, Çoklu Kur Sistemi ve Yurtiçi Katkı Zorunluluğu olarak sıralanabilmektedir.

Görünmez Engeller; Devletin ülke vatandaşlarının sağlığını, çevreyi, kamu güvenliğini korumak için uygulamaya koymuş oldukları teknik düzenlemeleri ve kurallardan oluşmaktadır. Bu tür engeller yerli üreticileri dış ticarete rekabetten korumaktadır. Amerika, şarbon mikrobunu öne sürerek Arjantin'den ithal ettiği sığır etine ve koyun etine yasak getirmiştir. Fakat Arjantin'de sığırlarda görülen bu mikrop koyunlarda görülmemesine rağmen yasaklanmıştır. Amerika bu uygulama ile yerli üreticileri rekabetten korumayı amaçlamıştır (Seyidoğlu, 2013:204).

İhracat Kısıtlamaları; Herhangi bir ürünün ithalatçısı ile ihracatçısı arasında yapılan anlaşmalar sonucu ihracatçının malını belirli bir kota ile sınırlandırması şeklinde açıklanabilir. İhracat kısıtlamaları sanayisi gelişmiş, siyasi veya ticari gücü yüksek olan ülkelerin, gelişmekte olan ülkelere yaptığı ihracatı siyasi ve politik baskılarla sınırlandırmasıdır (Karluk, 2009:387).

2.6.2. İhracat finansmanında bankaların rolü

Firmalar uluslararası pazarlarda rekabet ortamında faaliyetlerini devam ettirebilmesi için finansman kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. Uluslararası ticaret işlemlerinde ithalatçılar ürün ve/veya hizmeti teslim aldıktan sonra ödeme yapmayı isterken, ihracatçı da malın sevk aşamasından önce ihracat bedelini tahsil etmek istemektedir. Bu aşamada bankalar taraflar arasındaki güven probleminin çözümü için taraflara çeşitli destekler sağlamaktadır. Bu destekler gelişmekte olan ülkelere

kredi kuruluşları vasıtasıyla devlet bu sistem içerisinde yer alır ve ticari bankalar da bu sistemde etkili bir rol oynar. Genellikle devlet destekli ihracat finansman kuruluşlarından finansman sağlanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise bankacılık hizmetleri ihracatta finansman konusunda büyük olanaklar sağlamaktadır. Bankacılık sistemleri ihracatı daha kolay hale getirmek için geliştiğinden dolayı ihracat için vazgeçilemez bir finansman kaynağıdır. Normal koşullarda bankaların aracılığı olmadan dış ticaretin yapılması söz konusu değildir. Geçmiş dönemlerde bankalar finansman sağlamak ve akreditif açmak işlemleri yapmışlardır. Ancak ticaretin sürekli olarak gelişmesiyle birlikte bankalarda bu işlemler için bireysel ticaret işlemlerine uygun hale getirilmiştir. Böylece bankalar dış ticaret işlemlerinde tüm ihtiyaçları karşılanması için çok geniş bir alanda hizmet vermeye devam etmektedir. Bu hizmetler uluslararası leasing, banka dış kaynaklarından finansman desteği, ekonomik ve siyasi risk sigortası vb. şeklinde devam etmektedir. Bankalar ihracat işlemleri finansman kaynaklarını krediler, akreditif ve sigorta işlemleri şeklinde sıralayabiliriz. Banka kredileri kısa orta ve uzun vadeli krediler şeklinde hizmet vermektedir (Seyidoğlu, 2001:360).

2.6.3. Uluslararası ticarete finansman araçları

Uluslararası ticarete kullanılan finansman araçları faktöring, forfaiting ve leasing hakkında tanımlayıcı bilgiler verilmiştir.

2.6.3.1. Faktoring (Finansman sağlama)

“Faktor” sözlük anlamı olarak başkası hesabına hareket eden kişiye denilmektedir. Ticari anlamda ise bir işletmeye borç veren kişi veya komisyonla satış yapan kimse şeklinde tanımlanmaktadır (Erdemol, 1992:11).

Faktoring işlemleri üç taraflı bir sözleşme olup ulusal ve uluslararası ticarete kısa vadeli alacakların vade tarihinde tahsilini, talep halinde vade öncesinde alacağın belli bir oranının tahsilini sağlayan faktoring şirketinin firmaya garanti, tahsilat, muhasebe ve finansman hizmetlerini sunduğu, işletme alacaklarını aracı kuruluşa devreden bir finansman yöntemi şeklinde tanımlanabilir (Yavuz, 2008:11).

a. Faktoring (Finansman Sağlama) İşleyişi

Faktor, satıcıdan alacak hakkını satın alarak alıcının ödeme yapmaması durumunda bu riski de üstlenmektedir. Faktor kredi araştırması, borç verme ve riske katlanma işlevlerini sağlamaktadır. Faktor ihracatçının mal satışlarını onaylama yetkisi vardır. Dolayısıyla faktor kredibilitesi kötü durumda olan alıcılara mal satışı yapılmasını önleyebilmektedir. Aynı zamanda ihracatçıyı finanse etme işlevi de görmektedir. Faktor'ün en önemli özelliği kredi riskini tamamen üzerine almasıdır.

Mal ile ilgili olan aksaklıklar haricinde tüm sorumluluk faktor üzerine yüklenmektedir. Faktoring işlemleri faktor kuruluşu ile ihracatçı arasında yapılan bir sözleşme ile başlar. İthalatçı tarafından ihracatçıya mal siparişi verilir. Gelen ihracat talepleri yurt içindeki faktor kuruluşlarına bildirilir. Bu faktor kuruluşu gerekli işlemleri yaparak ihracatçıya sunabileceği hizmetleri bildirir. Sonuç olarak ihracatçı ithalatçıya malları gönderir. Müşteriye gönderilen faturalarda ödemenin faktore yapılması gerektiği bildirilir. İhracatçının alacak tutarı, yurt içi muhabir faktore devredilir. Sözleşmeye göre ihracatçıya faktor tarafından ön ödeme yapılır. Vadesi gelen ihracatçının alacakları alıcı tarafından bankaya ödenir. Muhabir banka yaptığı tahsilatı faktor şirketine öder. Faktor şirketi de ödemeyi ihracatçıya gönderir. Genellikle vadeler 1-6 ay arasındadır (Erkut, 1994:42).

b. Faktoring (Finansman Sağlama) Türleri

Ulusal Faktoring: İhracatçının senetli alacağını faktor'e devrettiği ve alacağının bir kısmı veya tamamını nakte çevirme işlemidir. Alıcı ve satıcının aynı ülkede olduğu faktoring işlemidir (Özdemir, 2005:202).

Uluslararası Faktoring: Farklı ülkelerde bulunan alıcı ve satıcının yaptığı faktoring işlemleridir. Bu tür de diğerlerinden farklı olarak muhabir faktor bulunduğu için dört taraf bulunmaktadır (Canitez ve Fettahoğlu, 2004:136).

Geri Dönülemez ve Geri Dönülebilir Akreditif: Faktoring kuruluşunun ihracatçının ülkesinde bulunduğu türdür. Bu kuruluş ihracatçıya dönülmez (gayri kabulü rücu) ve dönülebilir (kabulü rücu) olmak üzere iki şekilde fon sağlamaktadır. Bu türde

ihracatçıların vadeli ticari senetleri kuruluş tarafından satın alınmaktadır. Böylece ihracatçıya finansman kaynağı sağlanmakla birlikte ticari ve kredi riski de kalmamaktadır (Canitez ve Fettahoğlu, 2004:140-141).

İthalat Faktoring: Uluslararası pazarlardan mal alımı yapmak isteyen alıcı satıcı ile anlaşır. Satıcı, kendi ülkesindeki faktor vasıtasıyla alıcının ülkesinde bulunan faktörle koordine edilmesini sağlayarak gerekli işlemler yaptırır. Belirlenen limitler faktöre bildirilir. Alıcı vade zamanında faktor'ün bildirdiği hesap numarasına ödemeyi yapar. Böylece ithalatçıya finansman desteği sağlanmış olur (Erkut, 1994:48).

İskontolu Faktoring: Satıcının alacağını faktörden vadeden önce tahsil etmesi şeklindeki türdür. Satıcı alacağını iskonto ettirerek vadeden önce nakit imkanına kavuşmuştur. Satıcı alacaklarının %80'ine kadar ödeme yapmakta kalan miktar masraf ve komisyon düşüldükten sonra vade sonunda ödenmektedir (Canitez ve Fettahoğlu, 2004:144).

Açık Faktoring: Satıcının alıcıya gönderdiği faturalara, ödemenin faktöre yapacağına dair bir ibare koyduğu faktoring şeklidir (Özdemir, 2005:201).

Gizli Faktoring: Açık faktoring işlemindeki süreç ile aynıdır. Fakat faktor adının tamamen gizli tutulduğu türdür (Özdemir, 2005:201).

2.6.3.2. Forfaiting (Alacak hakkının devredilmesi)

Forfait sözcüğünden türemiş olan forfaiting, sözlük olarak hakların teslim edilmesi anlamına gelmektedir. İhracatçının vadeli satış işlemlerinden doğan bono, poliçe, garanti mektubu gibi bir kıymetli evrak ile gösterildiği alacaklarının forfaiting şirketi tarafından satın alınması veya iskonto edilmesine forfaiting denilmektedir (MEB, 2007:21).

Forfaiting işleminin genel özelliği yatırım malının tutarının, ilgili malın faydalı ömrüne bölünerek ortaya çıkan tutarın ihracatçıya taksitler şeklinde ödenmesidir. Malın fiyatı ve ödeme koşulları alıcı ve satıcı arasında belirlenmekte, mal teslimiyle

birlikte ithalatçı tarafından banka avalı veya garantisi ile sağlanan borç ödeme araçlarını banka vasıtasıyla ihracatçıya iletilmektedir. Sabit faizli bir finansman tekniği olan forfaiting orta vadeli finansman tekniğidir. Forfaiting kuruluşu, satın aldığı alacak hakkından doğan rücu hakkını ihracatçıya karşı öne süremez. Senetle yapılan ticari işlemlerde alacak hakları, içerdiği hukuki sorunlar nedeniyle forfaiting işlemi yapılamaz (Erkut, 1994:38-41).

a. Forfaiting (Alacak Hakkının Devredilmesi) İşleyişi

Forfaiting işlemlerinde vadeli olarak alım satım işlemlerini yapan ihracatçı ve ithalatçıyla birlikte senedin ödeneceğini garantisini veren aval banka ile ihracatçıya kısa ve orta vadeli finansman sağlayan, senetleri satın alan forfaiting kuruluşu olmak üzere dört taraf bulunmaktadır. İhracatçı satış öncesi forfaiting şirketine başvuruda bulunarak şirket ile aralarında bir sözleşme imzalarlar. Daha sonra alıcı ile satıcı aralarında alım satım sözleşmesi yaparlar. İhracatçı malları hazırlayıp poliçe ile birlikte ithalatçıya gönderir. İthalatçı poliçeyi garantör bankanın aval vermesi için ilgili bankaya sunar. Bu işlemler sırasında forfaiting kuruluşu poliçeyi iskonto edip masraflarını düşerek ihracatçıya ödemeyi yapar. Poliçenin vadesinde ödenebilmesi için forfaiting şirketi poliçeyi borçluya gönderir. Satıcı, poliçe vadesi gelince garantör bankaya ödeme yapar. Tahsil edilen bu tutar forfaiting şirketine gönderilir (Zaim, 2011:57).

2.6.3.3. Leasing (Finansal kiralama)

Bir menkul ya da gayrimenkulün faydalı ömrü veya belli bir süre boyunca mülkiyetinin kiralayanda, kullanım hakkının ise ödemede bulunmak şartıyla kiracıda olduğu, sözleşme süresi sonunda kullanım hakkının geri verilmesi veya belirli bir tutar karşılığı mülkiyetin kiracıya derini sağlayan bir işlemdir (Zaim, 2011:59).

3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununa göre (Resmi Gazete, Sayı: 1985/18975) finansal kiralama sözleşmesi ,“Kiralayanın, kiracının talebi ve seçimi üzerine üçüncü kişiden satın aldığı veya başka surette temin ettiği bir malın zilyetliğini, her türlü faydayı sağlamak üzere ve belli bir süre feshedilmemek şartıyla kira bedeli

karşılığında kiracıya bırakmasını öngören sözleşmedir.” Şeklinde tanımlanmıştır. Genellikle sermaye malı üreten, finansal olanakları sınırlı olan firmalara orta ve uzun vadelerde finansman kaynağı sağlayan kredi kuruluşları tarafından destek sağlanmaktadır. Leasing işlemi yapan firma bilançosunda kiralanan varlık mülkiyet olarak görünmeyeceğinden firmanın özkaynak-borç oranı yüksek olacak ve böylelikle işletmenin kredibilitesi yüksek görünmesini sağlayacaktır (Yavuz, 2008:105).

a. Leasing (Finansal Kiralama) İşleyişi

Leasing işlemlerinde ithalatçı yani malı kiralayan, malı satıcıdan yani ihracatçıdan alan leasing şirketi ve malın mülkiyetinin sahibi olan ihracatçı olmak üzere üç taraf bulunmaktadır. İthalatçı yatırım için mal seçer ve o malın satıcısı ile aralarında sözleşme yapar. İthalatçı finansman için leasing kurumuna başvurur. Leasing şirketi gerekli araştırmaları ve incelemeleri yaparak ithalatçıyla bir leasing sözleşmesi yapar. Leasing kurumu yapılan sözleşmeye istinaden malı satın alır, bedelini satıcıya öder. Satın alınan bu mal kiracıya teslimi gerçekleşir. İthalatçı kira bedelini leasing şirketi ile yapılan sözleşmeye göre ödemelerini yapar. Yine süre sonunda sözleşmede yazan hususlara göre ya mülkiyet kiracıya geçecek ya da kira sözleşmesi sona erecektir (Zaim, 2011:57).

b. Leasing (Finansal Kiralama) Türleri

Finansal Leasing: Sözleşmeye konu olan mülkiyetin yasal olarak leasing şirketinde kalmasına rağmen, zilyetliğin kiracıda olduğu fakat mülkiyetinde uzun süreli leasing sözleşmesi sonunda kiracıya geçtiği türdür (Şişman ve Şişman, 2017:147).

Operasyonel Leasing: Genellikle tüketim malların yönelik kısa vadeli bir leasing sözleşmesidir. Bu türde sözleşme önceden haber verilmek üzere feshedilebilen, bakım, onarım vb. hizmetlerin kiralayana aittir (Küçükkocaoğlu, 2010:15).

Faaliyet Leasing: Kısa süreli leasing çeşididir. Sözleşme konusu malların faydalı ömürleri sözleşme süresinden daha uzun olduğundan kira ödemeleri toplamı, kiralanan malların bedelinin tümünü karşılamamaktadır. Dolayısıyla kiralanan

malların bakım vb. masrafları leasing şirketinde kalmaktadır. Kiracıya sözleşmeyi feshetme imkanı tanınmaktadır. Böylelikle kiracı teknolojik olarak modası geçmiş malları kullanmak zorunda kalmamaktadır. Uçak, gemi vb. gibi taşıma araçları, bilgisayar gibi varlıklara uygulanmaktadır. Faaliyet leasingi işletme leasingi veya kısa süreli leasing olarak da adlandırılabilir (Küçükkoçaoğlu, 2010:15).

Uluslararası Leasing: Kiracı ile kiralayanın farklı ülkelerde olduğu leasing türüdür (Pamukçu ve Çakmak, 2017:248).

Yurtiçi Leasing: Sözleşmeye konu olan yatırım veya sermaye mallarını yurtiçi veya yurtdışından leasing şirketi tarafından satın alınarak yurtiçindeki bir yatırımcıya kiralanmasıdır. Leasing şirketi ile kiracı aynı ülkede bulunmaktadır (Küçükkoçaoğlu, 2010:15).

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Türkiye'nin yıllar itibariyle artış periyodu gösteren ihracat rakamları üzerinde Eximbank kredilerinin etkisini ölçmek için yapılan çalışmada veriler TÜİK ve Eximbank'ın resmi internet sitelerinden alınmıştır. Veriler çeyreklik dönemler halindeki verilerden oluşmakta olup 2013-2022 yılları arasında kapsamaktadır. Ele alınan veriler Toda-Yamamoto Ekonometrik Model aracılığıyla incelenmiştir. Alınan bu veriler ışığında toplam ihracatımız içinde Eximbank kredilerinin etkisi analiz edilmiştir.

3.2. Araştırmanın Taraması

Literatür araştırmalarında bu alanda çalışmaların yapıldığı fakat bu verilerle yapılmış bir çalışmanın bulunmadığı sonucunda ulaşılmıştır.

Akkaplan (2014), İhracat Teşvikleri ve Türk Eximbank'ın Türkiye'nin İhracatına Etkileri konusunda yaptığı araştırmalar sonucunda "Türk Eximbank tarafından yüksek finansman desteği sağlanan sektör ve ülke gruplarında, yüksek ihracatın gerçekleştiğini, düşük finansman desteği sağladığı sektörlerde ise düşük tutarda ihracat gerçekleştiğini; dolayısıyla Eximbank'ın ihracata olumlu etki sağladığını gözlemlenmiştir" çıkarımına varmıştır (Akkaplan, 2014:111-112).

Samsunlu (2020) tarafından yapılan çalışmada Eximbank ile dış ticaret arasındaki çift yönlü ilişki araştırılmıştır. 2005 ve 2010 yıllarında Türkiye dış ticaretinde ulusal ve uluslararası etkenler ile meydana gelen değişimlerin Eximbank kredilerinde de etkileri üzerinde açıklamalar yapılmıştır. Granger nedensellik ile anlamlı bir sonuca ulaşamamış sonuç olarak veriler incelendiğinde Eximbank ve ürünlerinin dış ticaret üzerinde olumlu etkisi olduğu gözlemlenmiştir (Samsunlu, 2020:116).

3.3. Türk Eximbank

Bu bölümde Türk Eximbank Anonim Şirketi (A.Ş.) hakkında kuruluş aşamaları, tarihsel süreç içerisinde gelişimi, ihracatçılara ve üreticileri sağlamış olduğu kredi ve sigorta destekleri hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Türkiye, 24 Ocak 1980 tarihinde yaşanan ekonomik sorunlar, üretimin kapasitesinde meydana gelen azalmalar ve karaborsacılık faaliyetlerinin yaygınlaşması gibi olumsuzlukların ortadan kaldırılması amacıyla kamu harcamalarının sınırlandırılması ve ücretlerin düşürülmesi, serbest döviz kuru gibi ekonomik önlemler alınmasını kararlaştırmıştır. Bu tarihten itibaren ithal ikame politikalarından vazgeçerek ihracatı ve ihraç edilen ürünlerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi yönünde çalışmalar yapmıştır (Eximbank, 2022a:1).

Ekonomide yaşanan bu sorunlara yönelik hareket edilirken bir finansman kuruluşuna ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda 1986 yılı sonlarında başlanan çalışmalarla Devlet Yatırım Bankası revize edilerek 21.08.1987 tarihinde Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. / Türk Eximbank bir resmi ihracat destek kurumu olarak kurulmuştur (Resmi Gazete, Sayı: 1987/11914).

3.3.1. Türk Eximbank amaçları

Türk Eximbank esas olarak amacı Türk ihracatı artırma ve bu artışın sürdürülebilir olmasını sağlamaktır. Amaçları, ihracatın geliştirilmesi, mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, yeni pazarların oluşturulması ve ihracat için mal/hizmet üreten üreticilerinin uluslararası ticaretteki payının artırılmasına destek sağlanması şeklinde sıralanmıştır. Ayrıca yurtdışında faaliyet gösteren yatırımcılar ve ihracat faaliyeti gerçekleştiren firmalara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence sağlamaktadır. İhracata yönelik yatırım mallarının üretim, pazarlama ve dağıtım aşamalarında yatırımcılara destek sağlayarak bu yatırımlara teşvik edilmesine de katkı sağlamaktadır (Eximbank, 2022c:2).

3.3.2. Türk Eximbank faaliyetleri

Eximbank yukarıda belirtilen amaçlarına ulaşabilmek için temelde üç farklı biçimde ihracatçılara, ihracata yönelik üreticilere ve yabancı müteahhitlere ve girişimcilere destek vermektedir. Bu kişi veya kurumların ihtiyaçlarını karşılamak ve rekabette avantaj kazandırmak için kredi destekleri sağlamak, finansal kurumların desteğinin alınmasının için garanti vermek, ticari ve politik risklere karşı sigorta yapmak gibi hizmetlerde bulunmaktadır.

- Türk Eximbank'ın başlıca faaliyetleri; Mal ve/veya hizmet ihracat işlemleri başta olmak üzere ülkeye döviz kazandırıcı faaliyetlerle bulunanlara sevk öncesi ve sonrası ihracatın tüm aşamalarında finansal destek sağlamak,
- İhracatçıların, yerli ve yabancı finans kurumlarında temin etmek istedikleri krediler için garanti vermek,
- Dış yatırımların geliştirilmesi ve Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetlerinin finansmanı amacıyla kredi, sigorta ve garanti sağlamak,
- İhracatçıların uluslararası ticaret yaparken ticari ve politik riskler sebebiyle ortaya çıkabilecek zararlarını giderebilmek için ihracat kredi sigortalarını sağlamak,
- Yerli ve yabancı bankalar ile diğer finans kuruluşlarında ihracatı destekleyici kredi ve sigorta paketleri açmak,
- İhracatçıların en az %50 sine sahip olması şartı ile yurtdışında kurulmuş olan iştirak firmalara yaptırılan imalat ve bu imalatların Türkiye dışındaki ülkelere yapılan satışlarında kredi sigortası sağlamak,
- Reasürans yani sigorta yaptırılmış malların tekrar sigorta ettirilmesi imkânının sağlanması,
- İhracat işlemlerine konu olan finansal kiralama işlemlerinde ithalatçılara kredi sağlamak,
- İhracatçıların yurtiçindeki yatırım malının üretimi ve satış işlemleri için kredi sağlamak,
- Kredi almak ve finansal kaynak sağlamak amacıyla yerli ve yabancı finansman kuruluşları ile koordine halinde olmak,

- Mevzuatlar gereğince yapması gereken diğer görevleri yerine getirmek, Bankacılık Kanunu çerçevesinde kalkınma ve yatırım bankaları ile işbirliği içinde bulunmak,
- Sigorta acenteliği işlemlerini yapmak,
- Kredi sağladığı veya sigorta sağladığı tüm kişilerden (gerçek ve tüzel kişi), kamu kurum ve kuruluşlarından faaliyetleri ile ilgili olmak üzere her türlü evrakları
(belge ve bilgiyi) istenmesi
- Alacaklarının tasfiyesi için taşınmazların edinimlerinin sağlanması, kredi ve verilen garantiler karşılığı taşınmaz ipoteği dahil olmak üzere her türlü teminatın alınması
- Her türlü türev finansal işlemlerin yapılması ve döviz fonlarının tutulması
- Menkul kıymet ihracının sağlanması ve Merkez Bankasından reeskont kredilerinin alınması,
- İhracatın geliştirilebilmesi amacıyla yurt içi ve yurtdışında kurum kuruluşlara iştirak etmek, gerekli yatırımları yapmak, Araştırma Geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerinde bulunmak, teknik eğitim vermek,
- İhracat ile ilgili olan marka, patent, bilgi teknoloji transferi ve teknik işbirliği alımı için krediler sağlamak, amacını gerçekleştirebilmek için diğer iş ve işlemleri yapmak (Eximbank, 2022c:2).

3.3.3. Türk Eximbank tarihi

Türk Eximbank'ın temeli Devlet Yatırım Bankası'na dayanmaktadır. 1934 yılında Amortisman Sandığı adıyla Maliye Bakanlığına bağlı bir fon kurulmuştur. Bu fon 30 yıllık sürecin sonucunda 1964 yılında Devlet Yatırım Bankasına dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm ile Devlet Yatırım Bankasının amacı, amortisman ve kredi sağlanan, kamu iktisadi teşebbüslerine yapacağı yatırımlarda kredi ve garanti sağlamaktır (Resmi Gazete, Sayı: 1964/11662).

24 Ocak 1980'de ekonomik istikrarsızlıkla mücadele kapsamında dışa açık kalkınma modeline geçilmiştir. Bu modelin sürekliliğinin sağlanması ve finans kurumu ihtiyacını ortadan kaldırmak amacıyla Devlet Yatırım Bankası Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş./Türk Eximbank olarak yeniden düzenlenmiştir (Resmi

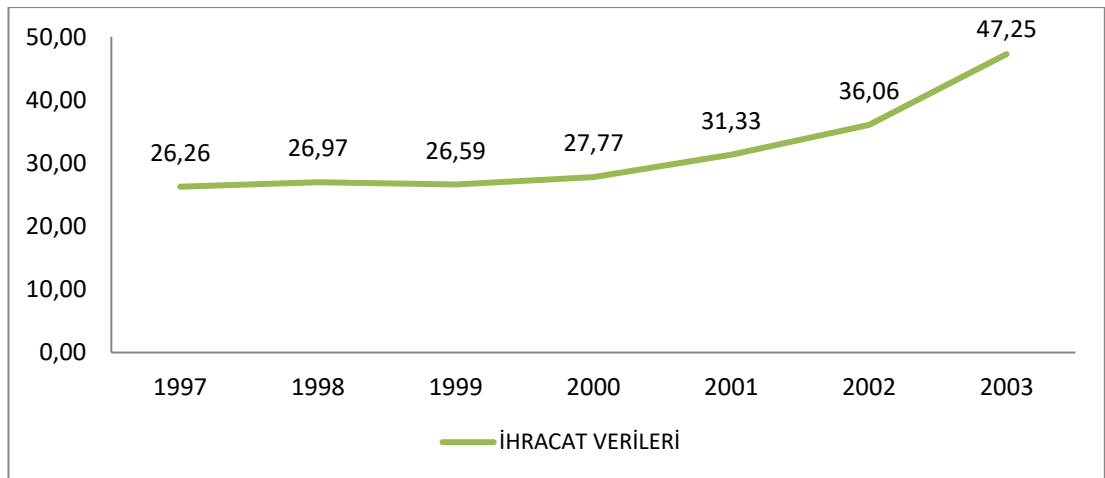
Gazete, Sayı: 1987/11914). Böylece sadece Kamu İktisadi Teşekküllerinin (KİT) yatırım finansmanında değil özel sektör dahil tüm kurum ve kişilerin finansman desteği sağlanmasının yolu açılmıştır. Türkiye'nin Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GAAT) kapsamında imzaladığı anlaşmaya göre ihracatın teşvik araçlarının başında gelen vergi iadesi kaldırılmış ve diğer teşvikler ön plana alınmıştır. Böylelikle Türk Eximbank'ın ihracat kredi, garanti ve sigorta programları vasıtasıyla ihracatın teşvik edilmesi hedeflenmiştir (Gözseçen, 1989:50).

1989 yılına gelindiğinde Türk Eximbank, ihracatının %20'sine destekler sağlayarak, dış ticaretteki önemini artırmıştır. Türk lirasının değer kazandığı bu yıllarda, ihracat rakamlarının düşmemesi Sevk Öncesi İhracat (SÖİK) Kredi Programı desteğiyle sağlanmıştır. Aynı yıl Türk Eximbank İstanbul İrtibat Bürosu açılmıştır. Uluslararası finans dünyasının en önemli kuruluşlarından biri olan Euromonen'in yayınladığı "Trade Finance" dergisi, 1990 yılında Türk Eximbank'ı "Yılın Eximbank'ı" seçmiştir. Trade Finance bunun gerekçesini dünyanın bulunduğu bunalımlı dönemde bu başarının bir zafer olduğunu vurgulamıştır. 1990 yılında BERNE UNION'a başvuru yapılarak 1991 yılında İhracat Kredi Sigortası ve Yatırım Sigortası Kurumları'nın uluslararası birliğine üye olunmuştur. Aynı yıl içerisinde İzmir İrtibat Bürosu açılmıştır. Hazine garantisi verilmeksizin Türk Eximbank ihracatçılara 150 milyon dolarlık sendikasyon kredisi vermiştir. (Eximbank, 2022c:1).

İhracatçılar için sağlanan küresel destek, önceliği olan sektörlere uygulanmış ve selektif (tercihli) teşvikler ile destekleme başlanmıştır. Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme (KOBİ) şeklinde olan firmalara verilen destekler artırılarak tüm kişi ve kurumlar ihracat için teşvik edilmesi sağlanmıştır. Öncelikli pazarlar olarak seçilen Orta ve Batı Asya Cumhuriyetleri öncelikli olmak üzere tüm ülkelerde Türk Eximbank Proje kredileri ile ihracatçılar ve müteahhitlerin rekabet avantajı sağlaması için altyapı ortamı oluşturulmaya başlanmıştır. II. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Projesi kapsamında 1993 yılında Almanya Düsseldorf'ta düzenlenen Collection Premieren Düsseldorf isimli fuara, Türkiye'de faaliyette bulunan tekstil firmalarının katılımları sağlamıştır. 1994 yılında yapılanma sürecine giren Türkiye ekonomisinde Eximbank, İlk Adım İhracat Kredisi, Kalkınmada Öncelikli Yörelere

İhracat Kredisi ve Performans Döviz Kredisi adı altında kredi programlarıyla ihracat kredilerinde selektif (tercihli) bir sistemin kurulmasını sağlamıştır. Yeni ürün olarak hizmet veren bu kredi programlarıyla ihracatını artırılması sağlanmıştır. Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne katılımı ile birlikte 1996 yılında Eximbank, uluslararası düzenlemelere uyumlu hale getirilmiştir. KOBİ yılı olarak belirlenen 1996 yılında bu tür işletmeler için sigorta ve kredi programlarının kapsamı genişletilerek kredi ve sigorta ürünlerinden yararlananların artırılması için mevzuat güncellenmiştir (Eximbank, 2022a:4).

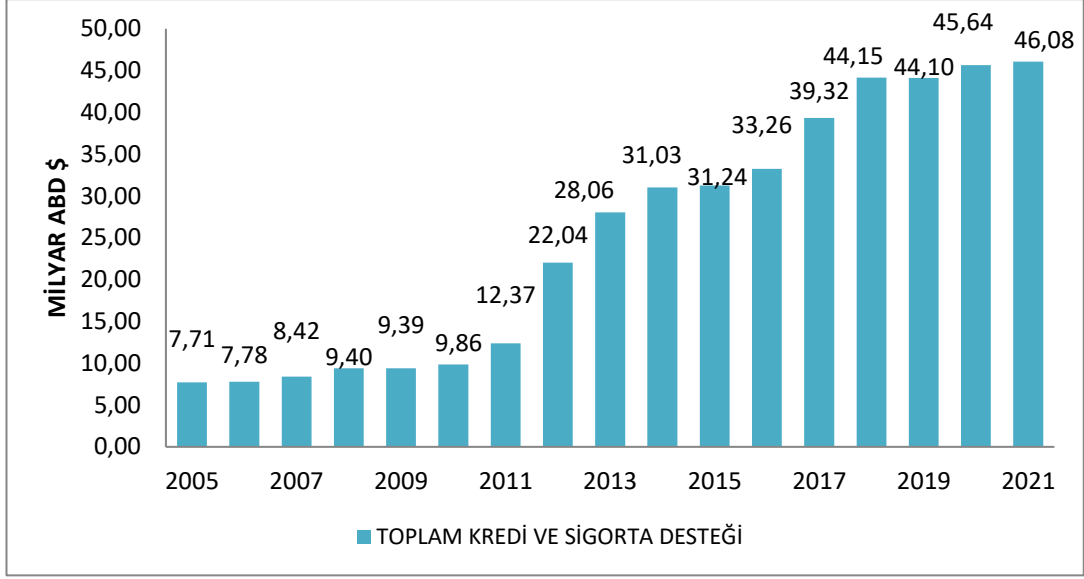
Uzakdoğu'da 1997 yılında başlayan ve dünyaya yayılan kriz, uluslararası ticarete küçülme ve piyasalarda dalgalanma yaratmıştır. Böyle bir ortamda güvensizliğin arttığı bir dönemde Eximbank bilanço aktiflerinin %91'ini ihracatçılara kredi olarak kullanmıştır. Türkiye 1999 yılında iki deprem ve küresel kriz atlatmıştır. Her iki olayda da ülke ekonomik yönden zor bir sürece girmiştir. Yine böylesi bir dönemde Eximbank aktiflerinin %90'mı kadar kredi desteğini devam ettirmiştir. Ülkeye döviz geliri sağlayabilmek amacıyla 2001 yılında Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kredisi, Uluslararası Nakliyat Pazarlama Kredisi ve Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetlerine Yönelik Teminat Mektubu ürünlerini portföye eklemiştir. 1997-2000 dönemleri arasında 26-27 milyar dolar olan ihracat, 2001'de 31 milyar dolar, 2002'de 36 milyar dolar ve 2003'te 47 milyar dolar (Şekil 3.1) civarlarına ulaşmıştır. İhracat hacmindeki yükselişle ihracatta Eximbank'ın önemini farkına varılmasıyla 2003 yılında kredilerde faiz indirimine gidilmiştir (Eximbank, 2022a:4).

Şekil 3.1. 1997-2003 yılları arasında Türkiye'nin ihracatı (TÜİK, 2023)

2004 yılına İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkelerinde en yüksek büyümeye ulaşan üye ülke Türkiye seçilmiştir. Yine aynı yıl Eximbank tarafından 7 milyar dolarlık destek, ihracatçılara sağlanmış ve vadelerde 1.5 yıla kadar uzatılması, yeni krediler portföye eklenmiştir. 2005 yılında ise Eximbank ihracat sektörüne 7.7 milyar dolar düzeyinde destek sağlanmış ve Türkiye dünya ihracatında 21'inci sıraya yükselmiştir. 2008 yılı küresel kriz döneminde ihracatı artırmak için Eximbank 4.3 milyar dolar nakdi ihracat kredisi ve 5.1 milyar dolar ihracat kredi sigortası çerçevesinde ihracatçılara destek vermiştir. 2012'de ihracatçılara sağlanan kredi ve sigorta desteği %77'lik bir artışla 22 milyar dolara yükselmiş ve toplam ihracatın %14.5'lik kısmına finansal destek sağlamıştır. 2014 yılında Avro'da yaşanan düşük enflasyon deflasyona dönüşerek dünyada uluslararası ticaret hacminin küçülmesine yol açmıştır. Yine de Eximbank tarafından 20 milyar dolar kredi ile 11 milyar dolar sigorta desteği sağlanmıştır. 2014 yılında yapılan toplam destek %11 artarak 31 milyar dolara yükselmiş ve bu tutar Türkiye'nin toplam ihracatın %19.7'lik kısmına denk gelmektedir (Eximbank, 2022a:6).

2015'te uluslararası ticarete rekabet artmış ve firmaların yeni Pazar bulma, mevcut pazarda hayatta kalabilmeleri zor hale gelmiştir. İhracatçılara destek olabilmek amacıyla Eximbank, İhracat Kredi Sigortası ve Garanti Uygulamalarını geliştirmiştir. İhracatta markalaşma, katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi ve ihracat için üretim kapasitesinin artırılabilmesi için yeni kredi ve sigorta paketleriyle 30,2 milyar dolar destek, ihracatçılara sağlanmıştır. 2017 yılında yeni bir yapılanma sürecine giren Eximbank organizasyon yapısında yaptığı değişimlerle ihracatçıların kolaylıkla ulaşabilecekleri bir yapı oluşturulmuştur. Ayrıca Hazine Garantili Kredi Garanti Fonu-Portföy Garanti Sistemine (KGF-PGS) geçilmiştir. Teminatı mektubu haricindeki diğer teminatlar da kabul edilerek ihracatçıların kredi kullanabilmesi kolaylaştırılmıştır 2017 yılında kullanılan krediler %9.8 düzeyinde artarak toplam destek 39 milyar dolar (Şekil 3.2) seviyesine ulaşmıştır (Eximbank, 2022a:8).

Şekil 3.2. Türk Eximbank toplam kredi tutarları (Eximbank, 2022a)

2018 yılında daha önceden açılan irtibat büroları şubelere dönüştürülmüş ve destek tutarı 44.2 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Türk Eximbank, sürdürülebilir ihracat kapsamında faaliyetlerini sürdürülebilirlik prensiplerine uygun olarak “Sürdürülebilirlik, Çevresel ve Sosyal Risk Yönetim Sistemi” projesini başlatmış, Yönetim Kurulunun 06.09.2019 tarihli Kararıyla Sürdürülebilirlik İlkeleri, Çevresel ve Sosyal Etki Politikası, İklim Değişikliği ile Mücadele ve Uyum Politikası onaylanmıştır (Eximbank, 2022a:8).

‘Katılım Finans Sistemi’ Prensipleri ile Çalışan Katılım Finans Yatırım Kredisi 2020 yılında ürün portföyüne alınmıştır. Böylelikle katılım finans sistemini kullanmak isteyen firmaların İslami usullerle ilk fon kaynaklarını kullanabilmesi sağlanmıştır (Eximbank, 2022a:8). 31651 sayı ve 06 Kasım 2021 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren kanun ile birlikte muafiyet ve istisnalar tanınmıştır (Eximbank, 2022c:2).

Türk Eximbank ihracatçılar öncelikli olmak üzere ihracatın artırılması için uluslararası nakliyecilere, yurt dışında faaliyet gösteren müteahhit ve yatırımcılara, turizmci ve işletmecilere kredi, sigorta ve garanti programları kapsamında geniş ürün portföyü ile hizmet vermeye devam etmektedir (Eximbank, 2022c:3).

3.3.4. Türk Eximbank kaynakları

Eximbank'ın tüm hisseleri Hazine'ye aittir. Yönetim Kurulu Başkan ve Üyelerinin payı bulunmamaktadır (Eximbank, 2022c:3). Türk Eximbank kredi, garanti ve sigorta programları bulunmaktadır. Bu programlar ile Türkiye'nin ihracat desteklemede ilk ve tek kuruluşu olan Eximbank, Türkiye dışında projeler üreten ve üretim yapan firmalara kredi ve alacak sigortası destekleri vererek büyümelerini sağlamaktadır (Eximbank, 2022d:1).

3.3.5. Eximbank kredi türleri

Eximbank Kredi Türleri; Kısa Vadeli, Orta ve Uzun Vadeli, Özellikli İhracat Kredisi, Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kredileri ve Eximbank Alıcı Kredileridir.

3.3.5.1. Kısa vadeli Eximbank kredileri

a. Reeskont kredisi

TCMB'nın Türk Eximbank'a verdiği yetki dahilinde Dış Ticaret Sermaye Şirketlerinden imalat yapan veya mal/hizmet ihracatı yapan işletmelere düşük maliyetli kredi sağlanması amacıyla oluşturulmuş kredi programıdır (Eximbank, 2022d:1).

b. Sevk Sonrası Reeskont Kredileri

Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Kapsamında Sevk Sonrası Reeskont Kredisi: İhraç edilecek mal üreten imalatçıların, ihracatçıların malın sevkinden sonra ortaya çıkan vadeli alacakları için düzenlenen senet ve belgelerin iskontosunun ve ihtiyaç duyulabilecek finansman için kaynak sağlayan kredi programıdır. Amaç ihracatçıların nakit satışların yanında vadeli olarak da satış yapabilmesini sağlayarak küresel pazarda rekabet avantajı sağlamasıdır. İhracatçıların alacakların tahsilatındaki politik ve ticari riskleri azaltmak, mevcut ve yeni pazarlara ulaşmalarını teşvik etmek ve sevkiyattan sonraki dönemde finansman imkânlarına

erişmelerini sağlamaktır. İşletmelerin mali yapısı göz önünde bulundurularak Eximbank tarafından kredi limitleri belirlenir (Samsunlu, 2020:68).

Factoring Şirketleri Aracılığı İle Sevk Sonrası Reeskont Kredisi; Bu kredilerle ihracatçıların, ihracat işlemlerinden doğan vadeli alacaklar iskonto edilir ve factoring kuruluşlarıyla sevk sonrası finansman ihtiyaçları karşılanır (Samsunlu, 2020:69).

KOBİ İhracata Hazırlık Kredileri; İhracatçı konumunda olan veya ihraç edilmek üzere mal üreten KOBİ şeklindeki şirketlerin kullanabileceği bu kredi programında üst limit 25 milyon dolar seviyesindedir (Samsunlu, 2020:69).

İhracata Hazırlık Kredisi; Dış Ticaret Sermaye Şirketleri, Sektörel Dış Ticaret Şirketleri haricindeki ihracatçılarla, ihraç edilmek üzere mal üreten imalatçıların rekabet güçlerini artırmak amacıyla ihracata hazırlık aşamasında finansman kaynağı sağlayan kredilerdir. 10.08.2017 tarihinden itibaren yerli para cinsinden SÖİK ve İhracata Hazırlık kredileri sadece KOBİ şeklindeki şirketlere kullanılabilmektedir. Bu kredilerde limit 25 milyon dolar ile sınırlandırılmıştır (Türkiye Ticaret Bakanlığı, 2022a:8).

Dış Ticaret Şirketleri İhracat Kredisi, Dış Ticaret Sermaye Şirketleri ile Sektörel Dış Ticaret Őirketlerinin ihracat işlemlerinde finansman sağlamak amacıyla geliştirilen kredi programıdır. İşletmelere özgü olarak Eximbank Yönetim Kurulu veya Yönetim Kurulu'nun kararı çerçevesinde kurulan kredi komiteleri tarafından belirlenen limit ile kredi kullanılır (Türkiye Ticaret Bakanlığı, 2022a:8).

SÖİK Kredisi; İhracatın artırılması ve farklı yollar ile ihracatçılara ulaşılabilmesi amacıyla bankalar vasıtasıyla sağlanan kredi programıdır. Bu kredilerde Eximbank kaynaklarını ilgili bankaya ihracatçıların kullanabilmesi için aktarır. Dış Ticaret Sermaye ve Sektörel Dış Ticaret Şirketleri dışındaki firmaların ihracat işlemlerinin tüm aşamalarında kullanabilmesi sağlanmıştır. Riskin banka üzerinde kalmasından dolayı Eximbank için risksiz bir kredi programıdır. Bu kredilerde limit 25 milyon dolar tutarındadır. Bu limit SÖİK Katılım TL/SÖİK Katılım Döviz kredisi çerçevesinde 15 milyon dolar tutarında olup SÖİK KKTC TL kredisi kapsamında

ise 5 milyon TL ile sınırlandırılmıştır. Bu krediler ile ihraç edilen mal ve hizmetlerin sayılarının artırılarak çeşitlendirilmesine katkı sağlayarak, ihraç edilen mallar için yeni pazarlar bulunmasına yardımcı olmaktadır (Türkiye Ticaret Bakanlığı, 2022b).

3.3.5.2. Orta ve uzun vadeli Eximbank kredileri

İhracat Yönelik İşletme Sermayesi Kredisi; Bu kredi programı başvuru tarihinden önceki bir aylık dönemdeki elektrik, su, doğal gaz, personel giderleri ile yine başvuru tarihinden önceki 180 güne kadar sürede hammadde, ara malı alımı, nihai ürün ve nihai mal vb. işletme sermayesi ihtiyaçları için kredi sağlanmaktadır. İhracat yapılması için mal üreten üreticiler ve bu ürünleri ihraç eden ihracatçılar Serbest Sanayi Bölgelerinde bulunan işletmelere ve ülkeye döviz geliri sağlayan hizmet işletmelerin işletme sermayesi ihtiyaçlarını 75 milyon dolara kadar karşılayabilmektedir (Eximbank, 2023).

İhracata Yönelik Yatırım Kredisi; Bu program kapsamında, makine, teçhizat ve aksam harcamalarından orta veya uzun vadeli finansman gerektirenlerin finansmanı amacıyla sağlanan kredidir. Bu kredilerde harcamanın yapıldığı tarihten geriye en fazla 180 gün öncesinde yapılması zorunludur. Türkiye’de bulunan ihraç edilmek üzere mal üreten imalatçılar ve ihracatçılar ile Türkiye’de kurulan Serbest Bölgelerde üretim veya alım satım faaliyetinde bulunan ve ruhsatı bulunan işletmelerle döviz getiren hizmetlerde faaliyette bulunan işletmelerin işletme sermayesi ihtiyaçlarını azami 75 milyon dolara kadar Euro veya USD kredisi olarak kullanılabilmektedir (Eximbank, 2023).

3.3.5.3. Özellikli ihracat kredisi

İhracatı yapılmak üzere mal üreten imalatçı, ihracatçı ve döviz getirisi sağlayan hizmet faaliyetiyle ilgilenen firmaların başvurabildiği bu kredi programında maliyetler kullanılan kaynağı göre değişebilmektedir (Eximbank, 2022c:3).

a. MİGA Kredi Programı

İhracatı yapılmak üzere mal üreten imalatçı, ihracatçı ve döviz getirisi sağlayan hizmet faaliyetiyle ilgilenen Türkiye’de bulunan işletmelerin yararlanabildiği bu programda kredi tutarı, limit ve vade işletmelere göre değişiklik göstermektedir (Eximbank, 2022c:3).

b. Yurt Dışı Teminat Mektubu Programı

Müteahhitlik ve gemi imalat faaliyetinde bulunan firmalarla ihracat yapılmak üzere yatırım malı üreten üreticilerin rekabet ortamında hayatta kalabilmesi ve gelişebilmeleri için yurt dışı faaliyetlerde teminat mektupları Eximbank tarafından sağlanmaktadır (Eximbank, 2022d:1). Yerli katkı oranının %30 olmasının zorunlu olduğu bu programda vade ve limit Eximbank yetkisiyle belirlenmektedir (Eximbank, 2022c:3).

c. Marka Kredisi

Yurt dışında yerleşik markaların satın alınması ve Türkiye’de yerleşik markaların yurt dışında tutundurulması kapsamında yapılmış veya yapılacak harcamaların finansmanı sağlanması amacıyla marka kredi programları oluşturulmuştur. Bu kapsamda;

- İhraç edilmek üzere mal üreten imalatçılar, ihracatçılar,
- Türkiye'deki Serbest Bölgelerde bulunan üretim, alım ve satım faaliyetiyle ilgilenen ruhsatlı işletmeler,
- Türkiye’de bulunan döviz kazandırıcı hizmetlerde faaliyette bulunan işletmeler 75 Milyon dolar kadar kredi kullanabilirler (Eximbank, 2022c:4).

ç. İhracat Alacakları İskonto Programı

Türk menşeli mal statüsünde olup ihracat kapsamında yer alan malların yurtdışı satışına ilişkin yapılacak olan sözleşmelerde her türlü risklere (ticari ve politik riskler) karşı sigortalanan ihracat işlemlerinden doğan, vadeli ihracat alacaklarını sevk sonrası aşamada iskonto edilmesi sağlanmaktadır. Vade süresi, OECD Resmi

Destekli İhracat Kredileri Uzlaşışındaki esaslara uyularak, taraflarca belirlenmektedir (Eximbank, 2022b:28).

d. Gemi İnşa ve İhracatı Finansman Programı

Gemi inşa/ihraç edecek ihracatçıların gemi inşa aşamasındaki finansman ihtiyaçlarını karşılayarak, rekabet güçlerini artırmak, yurt dışındaki müşterileri ve kreditor kuruluşlar nezdindeki kredibilitelerini artırmak amacıyla oluşturulan finansman programıdır. Program kapsamında alıcı firma ile ihracatçı işletme arasında anlaşma kapsamında, gemi inşası veya ihracatını yapacak ihracatçıların gemi imalatı sırasındaki harcamaları proje bazında finanse edilmektedir. Tüm bu aşamalarda ihracatçının bu ihracat aşamalarında ihtiyaç duyacağı teminat mektuplarını sağlamaktadır (Duramaz, 2018:85).

e. Yurt Dışı Mağazalar Yatırım Kredisi

İhracat yapan firmaların yurt dışında açacakları mağazaların tanıtım ve marka işlemleri için yapılacak harcamaların finanse edilebilmesi amacıyla verilen kredilerdir. Bu kredilerde limit 25 Milyon dolar tutarındadır (Soylu ve Demirci, 2021:48).

f. Finansal Kiralama İşlemlerine Yönelik Kredi Programı

Türkiye’de bulunan ihracatçıların ülkeye döviz kazandırma işlemleri taahhüdüyle, finansal kiralama yoluyla yapacakları yatırımların finanse edilmesi kapsamında yer alan kredi program türüdür. Katılım Bankaları ve Finansal Kiralama Şirketleri vasıtasıyla kullanılan bu kredilerde amaç döviz kazandırıcı hizmet alanlarında faaliyet gösteren işletmelerin ve ihracatçıların finansal kiralama yoluyla yaptıkları yatırımları finanse etmektedir (Duramaz, 2018:85).

3.3.5.4. Döviz kazandırıcı hizmetlerde krediler

a. Turizm kredisi

Turizm firmalarının, seyahat acentalarının, yurt dışından yolcu taşıyan Türkiye’de bulunan özel havayolu işletmelerinin finansman ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) üyesi olan A grubu seyahat acentalarına, tur operatörü niteliğini kazandığı belgelenen A grubu seyahat acentalarına, özel havayolu taşımacılığı yapan firmalara verilen kredilerdir. Bu tür kredilerde işletmeler, kredi vadesi içinde gerçekleştirecekleri turizm faaliyetlerinin finansmanı için, yurt dışından getirmeyi taahhüt ettikleri turizm hizmeti bedelleri ve döviz gelirleri karşılığında 25 Milyon Doları’na kadar kullanılabilir (Eximbank, 2022d:1).

b. Uluslararası Nakliyat Pazarlama Kredisi

Türkiye’de bulunan uluslararası nakliyat ve lojistik faaliyette bulunan işletmelerin ülkeye döviz kazandırıcı işlemler dâhilinde yararlandıkları kredi türüdür. Bu kredi türünde taşımacılık ve lojistik faaliyette bulunan firmaların taahhüt miktarları yararlanacakları destekler bağlamında göz önünde bulundurulur (Eximbank, 2022d:1).

ç. Döviz Kazandırıcı Hizmetler Kredisi

Türk firmalarından ihracata yönelik gerçekleştirecekleri müteahhitlik, müşavirlik, yazılım ve mühendislik hizmetlerin finansmanına yönelik bir kredi programıdır. Bu kredi programından ülke dışında yaşayan Türk vatandaşlarından ülkemizde buldukları sürede döviz karşılığı verilecek sağlık hizmetleri veren sağlık kuruluşları, yurtdışı sefere çıkan gemi, uçak veya tır bakımı ve onarımı, yenileme ve dönüşüm ile bakım, onarım, yenileme ve dönüşüm kapsamında gerçekleştirilen mal ve hizmet satışları yapan firmalarda yararlanabilmektedir (Eximbank, 2022d:1).

ç. Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Köprü Kredisi

Uluslararası piyasalarda mali kriz, politik, siyasi, toplumsal vb. tüm problemlerde yurtdışında bulunan müteahhitlik firmalarının bu problemlerden etkilenmemesi, rekabet ortamında devamlılığını sürdürebilmesi amacıyla oluşturulmuş kredi programıdır. Bu firmaların yurtdışı faaliyetlerinin devam ettiğini belirten Ticaret Müşaviri veya Türkiye Büyükelçiliği'nce düzenlenen belgeler ile proje bilgileri, alacak tutarları Eximbank tarafından incelenerek finansal destekler sağlamaktır (Eximbank, 2022d:1).

d. Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Teminat Mektubu Programı

Müteahhitlik sektöründeki işletmelerin yeni pazarlar bulmaları ve mevcut pazarlarını devam ettirebilmeleri için yurt dışında üstlenilen projelerin teminat mektupları ile desteklenmesidir. Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetlerine Yönelik Teminat Mektubu Programı Türk bankalar tarafından belirlenen limit ve projeler dahilinde bu firmaların yurtdışında katılacakları ihalelere ve/veya taahhütlerine yönelik geçici teminat mektubu, kesin teminat mektubu ve avans teminat mektubu vererek ihracatçıları desteklemektedir (Eximbank, 2022d:1).

e. Kalkınma Bankacılığı Ürünleri

Katılım Bankaları Finansal Kiralama İşlemlerine Yönelik Kredi Programı; Türkiye'de bulunan ihracatçıların, ihraç edilmek üzere mal üretimi yapan üreticiler, Türkiye'de bulunan serbest bölgelere yerleşmiş olanlardan ihracat yapan işletmelerin ve döviz kazandırıcı hizmet faaliyetiyle ilgilenen işletmelerin; belirlenmiş kriterler çerçevesinde finansal kiralama ile yapacakları yatırımların finanse edilmesi için Katılım Bankaları vasıtasıyla kullanılan kredilerdir. İhracatçıların ve döviz kazandırıcı hizmet faaliyeti gösteren firmaların finansal kiralama yoluyla yapacakları yatırımların finansmanı amaçlanmaktadır (Samsunlu, 2020).

Katılım Bankaları SÖİK; Katılım bankaları aracılığıyla kullanılabilen bu krediler, ihracatçıları ve ihracata yönelik mal üreten imalatçıların ihracatlarını

artırmak, mal ve/veya hizmetlerin çeşitlendirilmesine katkıda bulunmak, yeni pazarlar bulmalarını sağlamak için ihracatçıların sevk öncesi kısa vadeli finansman sağlar (Samsunlu, 2020:69).

Katılım Finans Yatırım Kredisi; Döviz geliri sağlayan hizmet işletmeleri, imalatçılar ve ihracatçıların kullanabildiği bu krediler, sermaye malı giderlerinin katılım finansman modeli uygulamalarından murabaha sistemiyle finansman sağlanmasıdır. Satıcının, satın almış olduğu malın maliyetini ve alacağı karı alıcıya bildirerek satmasıdır. Çağdaş murabaha ise İthalat işlemlerinde alıcının talebiyle bu malın faizsiz bir banka tarafından satın alınıp söz konusu müşteriye, malın maliyeti ve alınan kar konularında bilgilendirilmesidir (Eximbank, 2022d:1).

3.3.5.5. Eximbank alıcı kredileri

a. Uluslararası Proje Kredileri

Müteahhitlik ve gemi inşa alanlarında faaliyet gösteren işletmelerin ihracat işlemlerinde ithalatçılar için finansman sağlayan kredilerdir. Bu tür işletmelerin ülke dışında aldıkları projelerdeki hak edişleri ve gemi inşa alanlarında faaliyet gösteren firmaların inşa ettikleri gemiler için alacaklarının Eximbank tarafından ödenmesidir. Orta ve uzun vadeli projeler için yapılacak ihracatlar da alıcılara, esnek geri ödeme koşulları ve esnek kredi finansman seçenekleri Eximbank tarafından sunulmaktadır. Herhangi bir limit bulunmayan bu kredilerle ihracatçılar uluslararası piyasalarda rekabet avantajı sağlamaktadır. (Eximbank, 2022e:1).

Bu kredi programı çerçevesinde Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti-Awash-Woldia, Senegal Cumhuriyeti-Dakar, Belarus Cumhuriyeti-Aquapark Otel Projesi- Gana Cumhuriyeti-Akim Oda, Akwatia ve Winneba Su Projeleri, Kongo Cumhuriyeti-Brazzaville Uluslararası İş Sitesi Projesi, Oktyabrskay Otel Projesi Demiryolu Projesi, Uluslararası Kongre Merkezi ve Kamerun Cumhuriyeti-Japoma Dauala Spor Kompleksi Projesi bunlardan bazılarıdır. (Eximbank, 2022e:1).

b. Yurtiçi Bankalar Alıcı Kredileri

Türkiye’de üretilen ve ihraç edilen tüketim ve sermaye mallarının ithalatçılarında finansal kaynak sağlamak için Türkiye’deki bankaların, yurtdışındaki şubeleri veya muhabir bankalar vasıtasıyla kullanılabilen, vadeleri minimum 6 ay olan, tüketim malları finansmanında azami 2 yıl, sermaye mallarında ise azami 10 yıl vadeli finansal kaynak sağlanmaktadır (Eximbank, 2022e:1).

c. Yurtdışı Bankalar Alıcı Kredileri

Yurtiçi Bankalar alıcı kredilerindeki gibi Türkiye’den ihraç edilen malların ithalatçılarında yurtdışında yerleşik konumda bulunan bankalar vasıtasıyla finansal destek sağlamak için verilen kredilerdir (Eximbank, 2022d:1).

ç. Devlet Garantili Alıcı Kredileri

İthalatçı konumda olan Türkiye dışındaki ülkelerin kamu kuruluşlarına Türkiye’den yapacakları alımların devlet garantisıyla finansman sağlanmasıdır. İthalatçı kamu kurumlarına verilecek kredilerde vade 24 aydan kısa ise mal tutarının tamamına, 24 aydan uzun vadeli kredilerde ise %85’ine kadar limitle kredi verilebilmektedir (Eximbank, 2022d:1).

3.3.6. Eximbank alıcı sigortaları

Eximbank Alıcı Sigortaları Kısa Vadeli Alacak Sigortaları, Spesifik İhracat Kredi Sigortası ve SÖİK Sigortalarıdır.

a. Kısa Vadeli Alacak Sigortası

İhracatçıların ihracat işlemlerinden dolayı yapacakları tahsilatlardan riskli olanların, ticari ve politik risklere karşı sigortalanmasıdır. Eximbank tarafından belirlenen ülkelere yapılan ihracat işlemlerinde ihracatçıların 360 güne kadar vadeli alacakları belirlenen limitle sigortalanmaktadır. 1989 yılında Eximbank tarafından

uygulamaya konulan ihracat kredi sigortası programı ile ihracatçıların ihracat işlemlerinden doğan riskli alacakları teminat altına alınmıştır (Eximbank, 2022d:1).

b. Spesifik İhracat Kredi Sigortası

Spesifik İhracat Kredi Sigortası programının amacı ihracatçıların belirlenmiş kriterler dahilinde olan ihracat alacaklarının sigorta ettirilmesinden sonrasındaki finansal ihtiyaçlarda İhracat Alacakları İskonto Programıyla Eximbank veya diğer ticari bankalardan yararlanabilmeleridir (Eximbank, 2022d:1).

c. SÖİK Sigortası

Uluslararası Ticarete alıcı ve satıcı arasında imzalanan sözleşme gereğince üretilmiş, üretime sevk edilmemiş olan veya üretimde olan mallar için yapılan harcamalar ile sevkiyat için yapılacak diğer giderlerin ticari ve/veya politik risklere karşı belli limitler içerisinde sigortalama işlemidir. İhracat için üretilecek malın üretim ve sevk süreci uzun sürmektedir. Bu uzun sürede de ihracatçı büyük miktarlarda harcamalar yapmaktadır. Siparişin iptal edilmesi, politik, siyasi veya doğal afetler gibi problemlerden dolayı ihracatçıyı korumak amacıyla malların sigortalaması avantaj sağlayacaktır (Eximbank, 2022d:1).

3.3.7. Eximbank türev ürünleri

Eximbank işlemlerinde türev uygulamaları forward, para swabı ve opsiyon işlemleri olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

3.3.7.1. Forward

İhracatçıyı belirlenmiş bir vade, fiyat, miktar ve nitelikteki dövizin alım satımı, Eximbank ise bu döviz alma veya satmada sorumlu bırakan, vade zamanında nakdi uzlaşmalı ya da kaydi teslimatlı biçimde gerçekleştirilen ticari işlemlerdir (Eximbank, 2022d:1).

Asimetrik Forward: İhracatçı için diğer Forward'lardan farklı bir biçimde, kaldıraç düzeylerine göre forward kurundan daha az maliyetli olacak şekilde döviz alım satımını sağlayan sistemdir (Eximbank, 2022d:1).

Ortalama Forward; Standart forward'tan farklı bir biçimde, belirli aralıklarla ve aynı tutarda döviz ortalama bir kur seviyesinden alma/satma imkanı sağlayan işlemlerdir (Eximbank, 2022d:1).

Emtia/Kıymetli Maden Forward; Belli tutarda kıymetli maden/emtiayı belirlenmiş vade ve fiyat üzerinden nakdi uzlaşmalı biçimde alıp sattığı vadeli alım satım işlemleridir (Eximbank, 2022d:1).

3.3.7.2. Para Swabı

İhracatçı ile Eximbank'ın öncesinden anlaştıkları kur ve şartlarda, iki farklı döviz tutarını, anlaşma tarihinde takas ettikleri, işlemin vade zamanında ise ilgili para birimlerini belirlenen kur ve şartlarda geri takas edebildikleri işlemlerdir (Eximbank, 2022d:1).

Çapraz Para Swabı; İhracatçı, farklı para birimi ve faiz yapılarında olan borcunu, anaparanın cinsini değiştirerek kur ve faiz riskini yönetebildiği işlemlerdir (Eximbank, 2022d:1).

Asya Tipi Emtia/Kıymetli Maden Swabı; Belirli aralıklarla (günlük, haftalık, aylık vb.) aynı miktarda emtia/kıymetli madenin, vade boyunca sabit bir fiyattan alımın/satımın yapıldığı işlemlerdir (Eximbank, 2022d:1).

3.3.7.3. Opsiyon

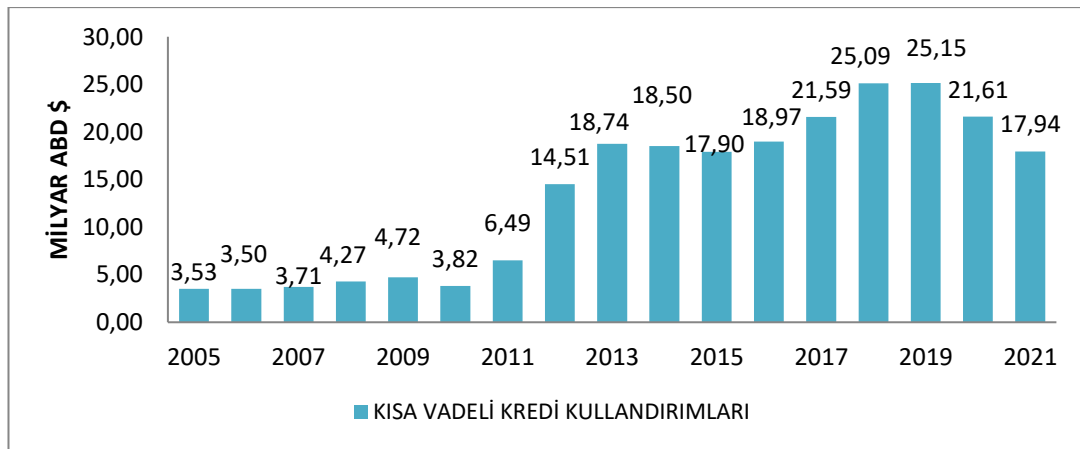
Alıcısına belli bir vade, fiyat, miktar ve nitelikteki döviz alım satım hakkını veren, satıcı için ise yükümlü kılan, "alım opsiyonu" ve "satım opsiyonu" biçiminde yapılabilen, vade zamanında nakdi uzlaşma ya da kaydi teslimat olarak gerçekleştirilebilen işlemlerdir (Eximbank, 2022d:1).

Emtia/Kıymetli Maden Opsiyon; Alıcısı için belli vade, fiyat, miktar ve niteliklerdeki emtia/kıymetli madenin alım satım hakkını veren, satıcısı için ise bu konularda yükümlü bırakan, vade zamanında nakdi uzlaşmalı biçimde gerçekleştirilen ticari işlemlerdir (Eximbank, 2022d:1).

Risk Reversal; İhracatçı call/put opsiyonu satın alırken ödediği prime karşılık, farklı bir hedef kurdan put/call opsiyonu satarak elde ettiği prim geliri sayesinde maliyetsiz bir strateji oluşturmaktadır (Eximbank, 2022d:1).

3.4. Türk Eximbank Bünyesinde Yer Alan Kredi, Sigorta ve Garanti Programlarının Özet Verileri (2013-2022)

Eximbank tarafından ihracatçılara 2013 yılında Şekil 3.3’de de görüldüğü gibi 18.7 milyar dolar kısa vadeli 971 milyon dolar orta ve uzun vadeli olmak üzere toplamda 19.71 milyar dolar kredi kullanmıştır. Bu oranlar bir önceki yıl rakamları ile karşılaştırıldığında %29’luk bir artış görülmektedir. Bu dönemde kısa vadeli ihracat kredisinden faydalanan işletme sayısı 4330 olmuş ve bu işletmelerin %62’si (2688 firma) KOBİ şeklindeki firmalardır. 2013 yılında Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası programından yararlanan ihracatçılara 8.32 milyar dolarlık kısa vadeli kredi sigortası ve 3 bin dolarlık orta ve uzun vadeli kredi sigortası olmak üzere toplamda 8.37 milyon dolarlık kredi sigortası verilmiş ve 26 milyon dolarlık bir prim tahsil edilmiştir (Atay, 2010:105).

Şekil 3.3. Türk Eximbank kısa vadeli kredi tutarları (Eximbank, 2022d)

Sigorta programı kapsamında yararlanan işletme sayısı 200 bin düzeylerine yükselmiştir. Eximbank tarafından sağlanan kredi ve sigorta desteğinin toplam tutarı %27'lik bir artışla 28.09 milyar dolara yükselmiştir, Kullandırılan kredi ve sigorta programlarında faiz oranı 31 Aralık 2013 tarihinde TL cinsinden kredilerinde %4.50 - %9.50, yabancı para cinsinden kredilerde ise LIBOR/EURIBOR+%0.75 –LIBOR+%3.00 / EURIBOR+%3.25 civarlarında gerçekleşmiştir. Reeskont kredisi limitini Merkez Bankası tarafından Ağustos 2013'te 5.5 milyar dolardan 11 milyar dolara yükseltilmiş ve vade 240 güne kadar uzatılabilmesine imkân tanımıştır.

Reeskont kredileri, maliyet avantajı sağladığından dolayı bu tür kredilere en çok ihtiyacı olan KOBİ işletmeler için vadenin 120 günü de Eximbank kaynaklarından karşılanarak 360 güne kadar artırılmasına imkân sağlanmıştır. KOBİ'ler için 200 bin dolar olan alt limit 50 bin dolara indirilmiştir (Eximbank, 2022g).

Reeskont Kredisi kapsamında 2013 yılında 14.6 milyar dolar kredi kullanılmıştır. Bu dönemde reeskont kredileri, toplam kısa vadeli kredilerin %78'lik bölümünü oluşturmuştur. Eximbank tarafından yapılan düzenleme ile kredi sigortası poliçesi de teminat kapsamına alınmıştır. Bu kredilerle ihracatçıların rekabet gücü artmış ve Merkez Bankası döviz rezervlerinde artış meydana gelmiştir (Eximbank, 2022g).

2013 yılı içerisinde Kısa Vadeli Yurt İçi Kredi Sigortası işlemleri doğrultusunda sigorta müşterisi kapsamında olan ihracatçıların ve grup işletmelerin yurt içindeki satışları da risklere karşı sigortalanmaya başlanmıştır. Aynı yıl içerisinde yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitlere diğer risklere (ticari ve politik) karşı güvence sağlayarak uluslararası pazarlarda hizmet sunma olanağı sunan “yurt dışı müteahhitlik hizmetleri politik risk sigortası programı” uygulamaya konulmuştur. Türkiye İhracatçılar Meclisi ve Faktoring Derneği ile koordine edilerek ihracatçıların en fazla 360 güne kadar vade ile gerçekleştirecekleri sigortalı sevkiyat tutarındaki alacaklarının faktoring işletmeleri tarafından finanse edilmesi sağlanmıştır (Eximbank, 2022g).

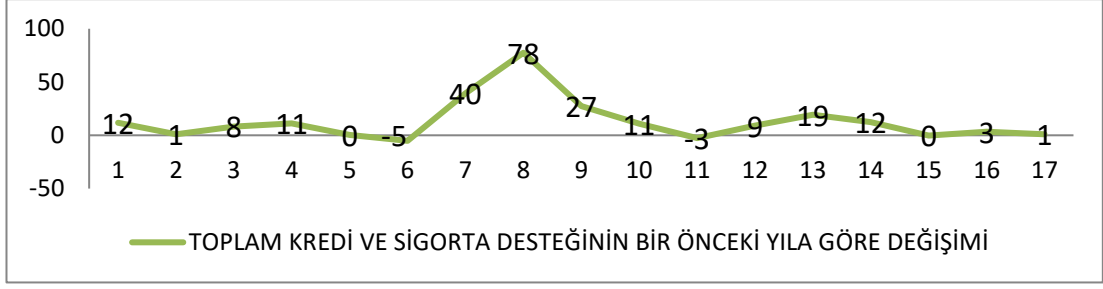
Arap Yatırım ve İhracat Kredi Garanti Kuruluşu (DHAMAN) ile Eximbank arasında 31 Mayıs 2013 tarihinde acentelik anlaşması imzalanarak, DHAMAN tarafından sunulan orta/uzun vadeli sigorta ürünlerinin ve yatırım sigortası ürünlerinin Türk ihracatçılara, yatırımcılarına ve müteahhitlerine verilmeye başlamıştır (Eximbank, 2022g).

2014 yılında Eximbank tarafından ihracatçılara 18.5 milyar dolar kısa vadeli 1.60 milyar dolar orta ve uzun vadeli olmak üzere toplamda 20.10 milyar dolar kredi kullanmıştır (Şekil 3.4). Bu dönemde kısa vadeli ihracat kredisinden faydalanan işletme sayısı 4958 olmuştur. Bu işletmelerin 3777 firma KOBİ niteliğinde firmalardır. Kredi sigortalarında Kısa Vadeli Kredi Sigortası programında sigortalanan tutar %22'lik artış ile 10.13 milyar dolar olmuş ve tahsil edilen prim tutarı ise 34.6 milyon dolarına yükselmiştir. Bu kredi sigorta programları kapsamında yararlanan aktif alıcı sayısı ise 60 bin den daha fazla olmuştur.

Şekil 3.4. Türk Eximbank orta ve uzun vadeli kredi kullanımları (Eximbank, 2022g)

Sonuç olarak Eximbank tarafından sağlanan toplam kredi sigortası tutarı %11'lik (Şekil 3.5) bir artışla 31.10 milyar dolar olmuş ve ülke ihracatına sağlanan finansal destek oranı %19.7'ye yükselmiştir (Eximbank, 2022g).

Şekil 3.5. Eximbank toplam kredi ve sigorta desteğinin yıllık değışimi (Eximbank, 2022g)

2013 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Merkez Bankasının (FED) uygulamaya başladığı tahvil alımlarında azalma hareketi 2014 yılı Ekim ayında sonlanmıştır. Sonuç olarak istihdam artmış ve dolar değeri kazanmıştır. Avro Bölgesi'nde ise 2014 süresince görülen düşük enflasyon yıl sonlarına doğru deflasyona dönüşmüştür. Avro Bölgesi'nin toparlanması ve deflasyonla mücadele etmek amacıyla Avrupa Merkez Bankası (AMB) mevduat faizini eksiye çekmiştir. Yunanistan'da seçimler sonrası belirsizlik ve İsviçre'nin yerel para birimi Frank'ı serbest dalgalanmaya bırakması Avro parasının değeri kaybetmesine yol açmıştır. Bu değeri kaybı uluslararası ticaret yoluyla büyümeyi olumlu etkileyebilecekken, bu dönemde görülen durgunluk hane halkının borç stokunu artırıcı etkide bulunmuş ve tüketim harcamalarının ötelenmesini sağlamıştır. Dünyada yaşanan bu gelişmeler sonucunda Türkiye ekonomisi 2014 birinci çeyrekte %4.8 büyüme sergilemiş ve büyüme oranı ikinci ve sonraki çeyreklerde %1.7'ye kadar düşmüştür. Büyüme oranındaki bu azalmanın sebebi dolarda görülen toparlanmanın yavaşlaması ve uluslararası pazarlarda yaşanan jeopolitik risklerdir. Bankalar Denetleme ve Düzenleme Kurumu (BDDK) tarafından yapılan düzenlemeler ile yurtdışı mal ve hizmetlere talep azalarak ithalata olumlu bir etki yaratmıştır. 2014 yılında Türkiye'nin ihracatı %3.9'lık artış ile 157.61 milyar dolar, ithalat ise %3.7'lik azalış ile 242.17 milyar dolar olmuştur. İthalat rakamlarındaki bu azalışın sebebi TL parasının değeri kaybının olumlu etkisidir. Sonuç olarak dış ticaret açığı %15 oranında azalarak 84.56 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. Bu dönemde yaşanan kur şoku ve kuraklık sebebiyle enflasyon artmıştır (Samsunlu, 2020:90).

Merkez Bankası tarafından Reeskont Kredi limitleri Ekim 2014'te 11 milyar dolardan 14 milyar dolara yükseltilmiş ve tüm vadelerde faiz oranı 0.25 puan azaltılmıştır. Reeskont Kredileri çerçevesinde 2014 döneminde 15.1 milyar dolar

tutarında kredi kullanılmış ve bu tutar toplam kısa vadeli krediler içindeki payı %82 civarında eşittir. “Katılım Bankaları, Sevk Öncesi Döviz İhracat Kredisi Programı” çerçevesinde gayri nakdi kredilerin yanında nakdi kredilerinde kullanılabildiği yürürlüğe girmiştir. Bu programın yürürlüğe girmesiyle katılım bankaları vasıtasıyla ihracatçılar 1 yıl vadeli döviz kredisi kullanım hakkı kazanmaya başlamışlardır. Eximbank kredilerinin faiz oranları 31/12/2014 itibarıyla döviz kredilerinde LIBOR/EURIBOR+%0.50 – LIBOR+%3.50 / EURIBOR+%3.25 ve TL kredilerinde %6.09 - %7.59 aralığındadır. Türkiye’nin ihracat hacminin artırılması amacıyla Eximbank tarafından Belarus, Rusya, Azerbaycan, Moğolistan, Gürcistan ve Kazakistan’da yerleşik dokuz bankaya toplamda 374.1 milyon dolarlık bir limiti verilmiştir (Eximbank, 2022g).

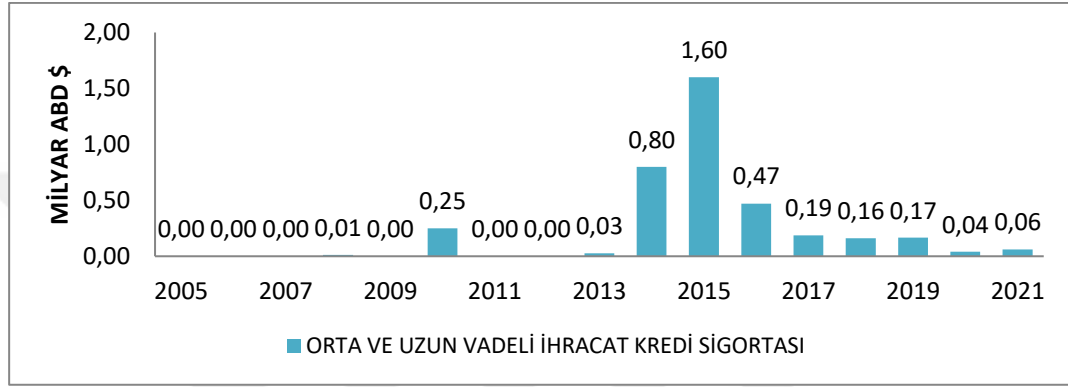
Türk işletmelerinin vadeli olarak yaptığı yurtdışı satışlarının artırılması ve satış sonrasındaki aşamalarda finansal ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için Poliçe/Akreditif İskonto Programıyla kambiyo senedi niteliği taşıyan poliçeler ile vadeli ihracat akreditifleri iskonto edilebilmesi işlemleri başlatılmıştır. Eximbank’ın 2.2 milyar TL olan sermayesi 2014 yılında 2.4 milyar TL’ye yükseltilmiştir (Eximbank, 2022g).

2014 yılı ortalarından başlayan emtia fiyatlarındaki düşüşler emtia ihracatçısı olan ülkeleri ekonomik yönden olumsuz etkilemiştir. Diğer taraftan Çin ekonomisinin yavaşlaması Çin ile yüksek iktisadi ilişkide bulunan birçok gelişmekte olan ülkeye olumsuz etkilemiştir. Japonya Merkez Bankası mevduat faizini negatife çekmesi, FED’in ilk kez faiz artışıyla para politikasını normalleştirmeye başlaması, artan finansal dalgalanmalar, küresel talepteki zayıflama, gelişmekte olan ülke paralarının değerindeki kayıplar ve bölgesel jeopolitik gerginlikler bu dönemde yaşanmıştır (Eximbank, 2022g).

2015 yılında Türkiye’nin ihracat rakamları, Avro/ABD doları paritesinin düşmesiyle Avro para biriminden yapılan ihracatın dolar karşılığının hesap birimi olarak azalmasının yanı sıra, Rusya ile Irak pazarındaki daralmayla %8.7 oranında azalarak 143.9 milyar dolar olmuştur. 2014 yılındaki makro ihtiyati tedbirlerin sonucunda düşüş trendine giren ithalat paritenin matematiksel etkisi sebebiyle 2015 yılında %14.4’lik düzeyde azalmış ve 207.2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

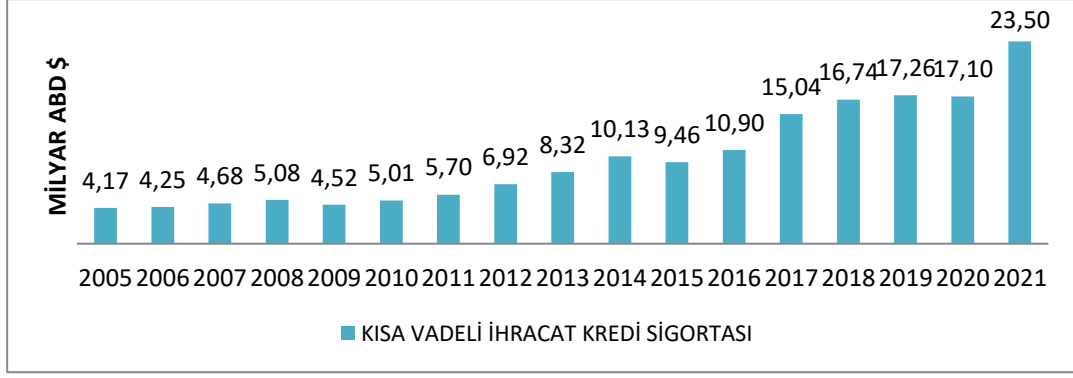
Dış ticaret açığı %25.2 oranında azalarak 63.3 milyar dolar olmuştur. İthalattaki azalışın ihracattaki azalıştan hızlı olması dış ticaret açığının 2014 yılına göre %26.1 azalarak 32.2 milyar dolar seviyesine gerilemesine yol açmıştır (Eximbank, 2022g).

2015 yılında Eximbank ihracat sektörüne 20.19 milyar dolar tutarında kredi kullandırmış ve bu kredilerden yararlanan işletme sayısı ise 5.71 olup bunların %76'sı olan 4375 firma KOBİ niteliğindedir (Şekil 3.6).

Şekil 3.6. Türk Eximbank orta ve uzun vadeli kredi sigortası (Eximbank, 2022g)

Kısa Vadeli Kredi Sigortası çerçevesinde 9.46 milyar dolar ve orta ve uzun vadeli sigorta çerçevesinde ise 16 milyon dolar olmak üzere toplam sigorta tutarı 10.07 milyar dolar olmuş ve tahsil edilen prim tutarı ise 34 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (Şekil 3.7). Kredi limiti tahsis edilen alıcı sayısı 44 bin civarındadır. 2015 yılı içerisinde Eximbank'a Merkez Bankası tarafından tanınan reeskont kredi limiti 14 milyardan 15 milyar dolar seviyesine yükseltilmiştir. Faktoring şirketleri vasıtasıyla reeskont kredisi kullanılmaya başlanmış ve döviz kazandırıcı hizmet sektörlerinin de kullanmasına olanak sağlanmıştır. Sonuç olarak reeskont kredilerinden yararlanan firma sayısı artığından dolayı Reeskont kredilerinin toplam kısa vadeli kredileri içindeki payı %79.5 seviyesine yükselmiştir (Eximbank, 2022g).

Şekil 3.7. Türk Eximbank kısa vadeli ihracat kredi sigortası tutarları (Eximbank, 2022g)

İhracat Alacakları İskonto Programı çerçevesinde Rusya’da bulunan bir bankanın açmış olduğu akreditifin iskonto edilmesi, akreditif iskontosuyla sağlanan ilk alıcı kredisi olmuştur. Yurt İçi Bankalar Alıcı Kredileri Programıyla Kosova’ya yapılan işlem, Balkan ülkelerine yönelik ilk alıcı kredisi olmuştur. Ayrıca Yurt Dışı Bankalar Alıcı Kredileri Programıyla yurt dışında yerleşik bir bankanın riski alınarak sağlanan ilk alıcı kredisi uygulaması başlamıştır. 2015 yılında ihracat hacminin artırılması amacıyla Nijerya, Azerbaycan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde bulunan üç bankaya toplamda 71 milyon dolarlık limit tahsis edilecektir (Eximbank, 2022g).

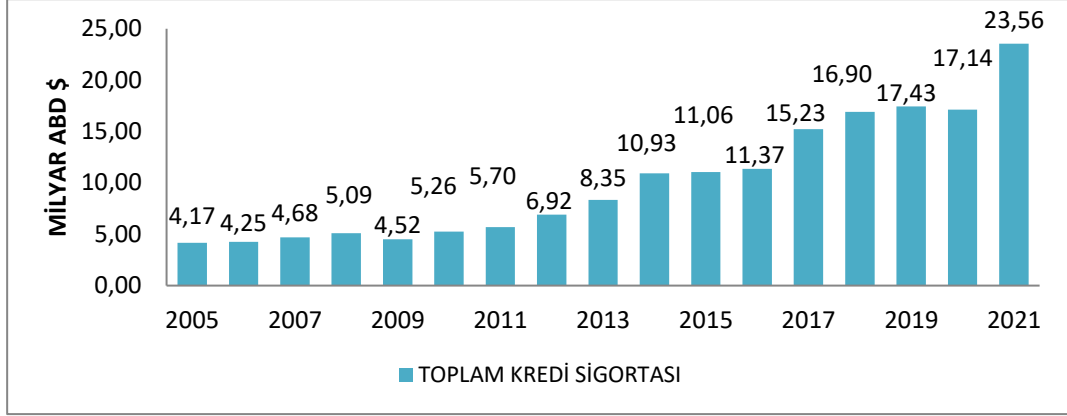
Sevk Sonrası Reeskont Kredisi Programı çerçevesinde ihracatçılara 353 milyon dolar tutarında sigortalı sevkiyatlarına yönelik finansman kaynağı sağlanmıştır. 2015 yılında Kısa Vadeli Yurt İçi Kredi Sigortası Genel Poliçesi ve Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Genel Poliçesi süresiz hale getirilmiş ve internet şubesi uygulaması hayata geçirilmiştir. Eximbank’ın sermayesi 2.4 milyar TL’den 2.5 milyar TL’ye yükselmiştir. Yurt dışı piyasalardan 3.16 milyon dolar kaynak sağlanmış ve 1.72 milyon dolar borç geri ödemesi yapılmıştır (Eximbank, 2022g).

2016 yılında Uluslararası ticaretin durgun olması, düşük yatırım oranları ve artan siyasi belirsizlikler sebebiyle dünya ekonomisi bir önceki yıla göre 0.1 puan düşerek %3.1 oranında artmıştır. 2016’da başkanlık seçimlerinde Donald Trump’ın başkan seçilmesi genişlemeci maliye politikalarının uygulanma beklentisini oluşturmuş ve dolar para birimi değerlenmiştir. Petrol fiyatlarının yükselmesi, enflasyonun hedefe yaklaşması ve istihdamdaki iyileşme para politikasının normalleşmesi beklentisini oluşturmuştur. FED kısa vadeli faizlerini 25 baz puan

artırmıştır. Avrupa’da Avrupa Merkez Bankasının genişlemeci para politikası ve İngiltere’nin AB’den ayrılma belirsizliği yatırımcı güveninin daha fazla zayıflatması büyümeyi olumsuz etkilemiştir. Bunun yanında FED’in 2016 Ocak-Kasım döneminde para politikasını normalleştirme sürecinin beklenenden daha düşük hızda gerçekleşmesi, gelişmiş ülkelerde faizlerin düşük seyreceğine dair beklentiler ve emtia fiyatlarındaki toparlanma gibi etkiler büyümeyi desteklemiştir (Eximbank, 2022g).

TÜİK tarafından GSYH hesaplama yöntemi 2016 yılının Aralık ayında değişiklik yapılmıştır ve bu değişikliğe göre 2016’nın birinci döneminde %4.5 oranında artmıştır. Ayrıca 15 Temmuz olayı ekonomiyi olumsuz etkileyerek 3. çeyrekte -%1.8’lik bir küçülme yaşanmıştır. Böylece bu dönemin ilk dokuz ayında ekonomi %2.4’lik büyüme yaşamıştır. İhracat ise %0.9 oranında azalarak 142.52 milyar dolar olmuş ithalat ise önceki yıla göre %4.2 azalarak 198.6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret açığı %11.7 oranında azalarak, 56 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. Bu dönemde kurda görülen dalgalanmalar, petrol fiyatlarındaki artışlar, tütün ve alkollere gelen zamlarla enflasyon oranı Merkez Bankasının tahminin üzerinde %8.53 olmuştur (Eximbank, 2022g).

2016 yılında Eximbank ihracatçılara toplamda 21.95 milyar dolar kredi kullanılmış, kredi kullanılan işletme sayısı 6388 olmuş ve %63’ü olan 4024 işletme KOBİ niteliğindedir. 2016 yılında İhracat Kredi Sigortası kapsamında sigortalanan sevkiyat tutarı ise 11.03 milyar dolar (Şekil 3.8) olarak gerçekleşmiş ve tahsil edilen prim tutarı 37.1 milyon dolar olmuştur. Merkez Bankası tarafından Eximbank’a sağlanan ihracat reeskont kredisi limiti 17 milyar dolara yükselmiştir. Yüksek teknoloji sanayi ürünlerinin ihraç edilmesiyle yeni pazarlara yapılan ihracatta ve döviz kazandıran hizmetlerde vade süresi 360 güne kadar çıkartılmıştır. Reeskont Kredileri çerçevesinde 16.5 milyar dolar tutarında kredi kullanılarak bu kredilerin kısa vadeli krediler içindeki payı %83.4’e yükselmiştir.

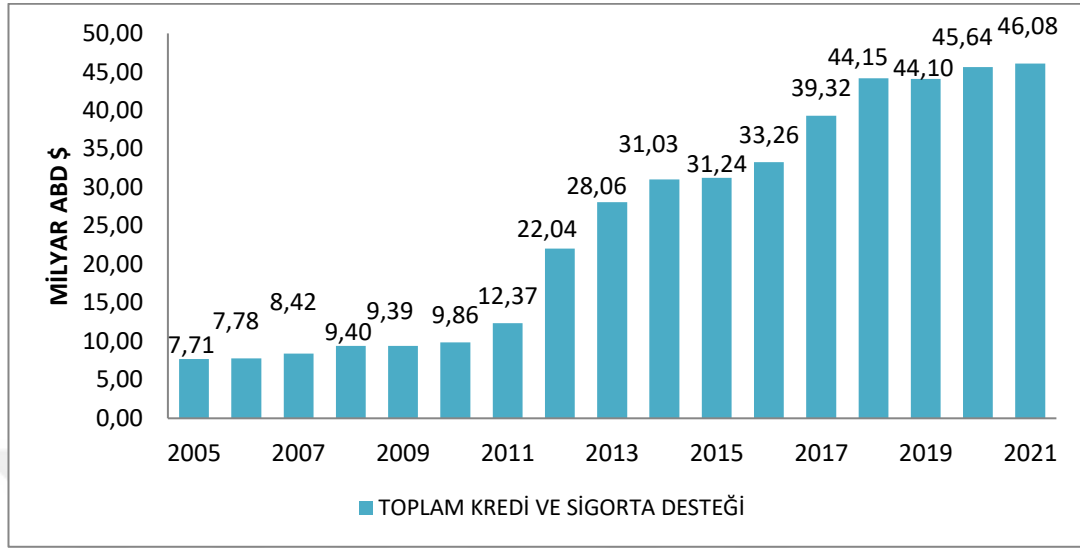
Şekil 3.8. Türk Eximbank toplam sigorta tutarları (Eximbank, 2022g)

Uluslararası Projeleri desteklemek amacıyla Eximbank tarafından Etiyopya demiryolu projesi için 288 milyon dolar kredi kullanılmıştır. Bunun yanında Kongo Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen İş Sitesi Projesi'ne 197.5 milyon Avro, Stadyum Projesi'ne 190.5 milyon dolar tutarlı kredi anlaşması imzalanmıştır. Uluslararası Ticaretin Finansmanı kapsamında 2016 yılında finansal kaynak sağlanan ihracat işlemi sayısı 23'ten 74'e; ülke sayısı 7'den 19'a, kullanılan kredi tutarı ise 9.8 milyon dolardan 15.9 milyon dolara yükselmiştir (Eximbank, 2022g).

Merkez Bankası tarafından ihracatçıların teminat problemini azaltabilmek amacıyla, Sevk Sonrası Reeskont Kredisi çerçevesinde ihracatçı işletmelere 325 milyon dolarlık sigortalı sevkiyatlar için finansal kaynak imkânı sağlanmıştır. 2.5 milyar TL olan Eximbank sermayesi 3.7 milyar TL'ye yükseltilmiştir. Ayrıca bu dönemde toplam 3.3 milyar dolarlık borç ödemesi gerçekleştirilmiştir.

2017 yılında Eximbank toplam kredi ve sigorta desteği %19'luk yükselişle 32.98 milyar dolardan 39.32 milyar dolara yükselmiştir. Bu kredilerin 21.59 milyar doları kısa vadeli, 2.50 milyar doları orta-uzun vadeli olmak üzere toplamda 24.09 milyar dolar kredi kullanılmıştır. Kısa vadeli sigorta tutarı 15.04 milyar dolar, orta ve uzun vadeli sigorta tutarı 186 milyon dolar olmuş ve toplamda sağlanan sigorta tutarı 15.226 milyar dolar olmuştur. Böylece Eximbank tarafından toplam kredi ve sigorta desteği 2017 yılında Şekil 3.9'da görüldüğü gibi 39.32 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Eximbank'ın kredi müşterisi işletme sayısı %17 artışla 7442'ye

yükselmiştir. Ayrıca, sigortalı ihracatçı sayısı %13'lük artışla 2961'e ulaşmıştır (Eximbank, 2022g).

Şekil 3.9. Türk Eximbank tarafından sağlanan toplam kredi ve sigorta desteği (Eximbank, 2022g)

Merkez Bankası tarafından verilen Reeskont kredilerinde faiz oranı 2017'de kaynaklı Reeskont Döviz Kredisinde %20'lik bir indirim yapılmıştır. Reeskont kredileri çerçevesinde 17.2 milyar dolarlık kredi kullanılarak bu kredilerin kısa vadeli krediler içindeki payı %82.5'tir. Niteliği KOBİ olan öz kaynağı kısıtlı olan işletmelere finansman kaynağı sağlamak amacıyla bu işletmelere öncelik verilmiştir.

KOBİ'lere İhracat Hazırlık ve SÖİK kullanılması amacıyla bu işletmelere 2.5 milyar TL'lik kaynak sağlanmıştır. Uluslararası Kredi Programları çerçevesinde 184 milyon dolar kredi kullanılarak, 7.1 milyar dolar tutarında mal ve hizmet ihracatı potansiyeli bulunan projeler için 64 adet niyet mektubu yazılmıştır (Eximbank, 2022g).

Ekonomi Bakanlığınca OECD ülkelerinde en düşük faiz oranı olan Ticari Referans Faiz Oranı (CIRR) desteği Uluslararası Ticaretin Finansmanı programı kapsamında Teşvikli Alıcı Kredisi programıyla da ihracatçıların kullanımına sunulmuştur. Eximbank 2017 yılında vadeli kur alım satımı olan forward işlemlerine başlamıştır.

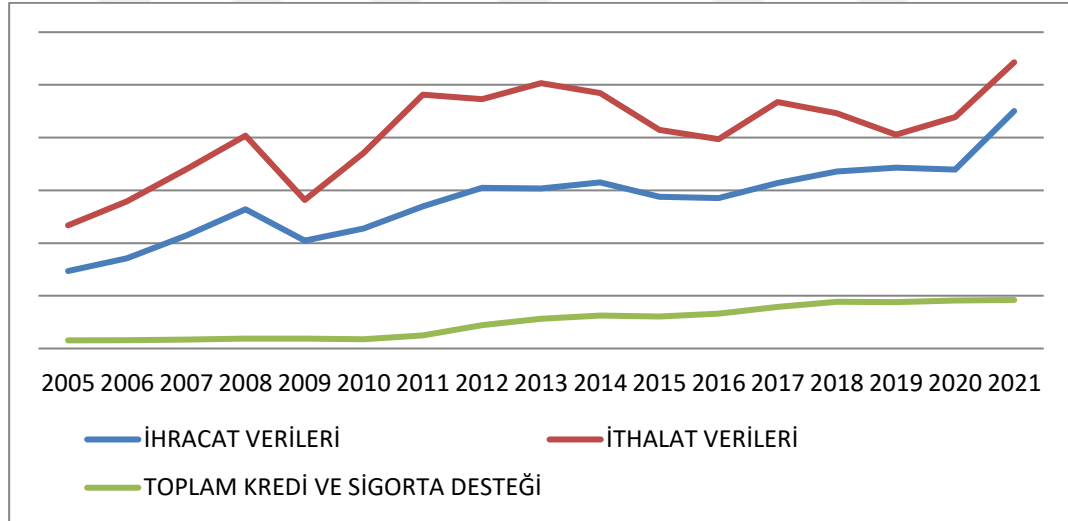
2018 yılında Eximbank tarafından sağlanan toplam kredi ve sigorta desteği %12.5'lik bir artışla 39.3 milyar dolardan 44.15 milyar dolara yükselmiştir. Bu kredilerin 25.09 milyar doları kısa vadeli krediler, 2.165 milyar doları orta-uzun vadeli olmak üzere 27.25 milyar dolar tutarında kredi kullanılmıştır. Sevkiyatlı mallara sağlanabilen kredi sigortası tutarı toplam 16.90 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Eximbank'ın ihracatı destekleme oranı %26'ya (Şekil 4.1.0) yükselmiştir. Krediden yararlanan işletme sayısı %15 oranında artarak 9462'ye çıkmış ve sigortalı ihracatçı sayısı ise %16'lık büyümeyle 3273'e çıkmıştır. Bu ihracatçıların %70.7'si KOBİ niteliğindeki işletmelerdir (Eximbank, 2022g).

Reeskont kredisi 21.7 milyar doları tutarında gerçekleşmiş ve kredi hacminde %79'luk oranı kaplamıştır. Eximbank'ın özkaynaklarından karşılanan türk lirası kredileri sadece KOBİ'lere kullandırma uygulaması devam ettirilerek Sevk Öncesi TL İhracat Kredisi ve İhracat Hazırlık TL kredileri %83 yükselerek 7.7 milyar TL kredi kullanılmıştır. 2018 Mayıs ayında başlayan uygulama ile reeskont kredileri haricindeki yabancı para kredileri, kur riskinden etkilenmemeleri amacıyla ihracatçıların talep ettiği yabancı para cinsinden kullanmaları sağlanmış ve sağlanan bu finansman olanakları genişletilmiştir. Ocak 2018'de KOBİ firmalarının kapsamı genişletilerek sağlık, turizm, yazılım, lojistik ve yurt dışı müşavirlik/mühendislik hizmetlerinden oluşan döviz kazandıran hizmet işletmeleri de eklenmiştir. Ayrıca KOBİ tanımındaki yıllık net satış hasılat tutarı 40 milyon TL'den 125 milyon TL'ye artırılmıştır. Sonuç olarak daha uygun maliyetli kredilerden yararlanan işletme sayısı artması sağlanmıştır. KOBİ niteliğindeki TÜRSAB üyesi olan A Grubu Seyahat Acenteleri'ne 300 milyon TL tutarında kaynak ayrılmıştır (Eximbank, 2022g).

Tarım sektörünün geliştirilmesi amacıyla Mevsimsel Kredi Destek Programı uygulamasıyla sektörün ihracatçılarına Merkez Bankası kaynaklı reeskont kredisi ve Eximbank'ın diğer kredi programları çerçevesinde 200 milyon dolarlık ek kaynak ayrılmış ve 150.7 milyon dolarlık kredi kullanılmıştır. Ayrıca Çok Taraflı Yatırımlar Garanti Ajansı (MIGA) garantisiyle 10 yıl vadeli toplam 550 milyon dolarlık fon kapsamı uluslararası bankalar konsorsiyumundan sağlanarak kullanılması uygulaması sağlanmıştır (Eximbank, 2022g).

Uluslararası Krediler Programlarıyla 310.60 milyon dolarlık kredi kullanılmış ve hizmet ihracatı potansiyeli yüksek olan projeler için 60 niyet mektubu düzenlenmiştir.

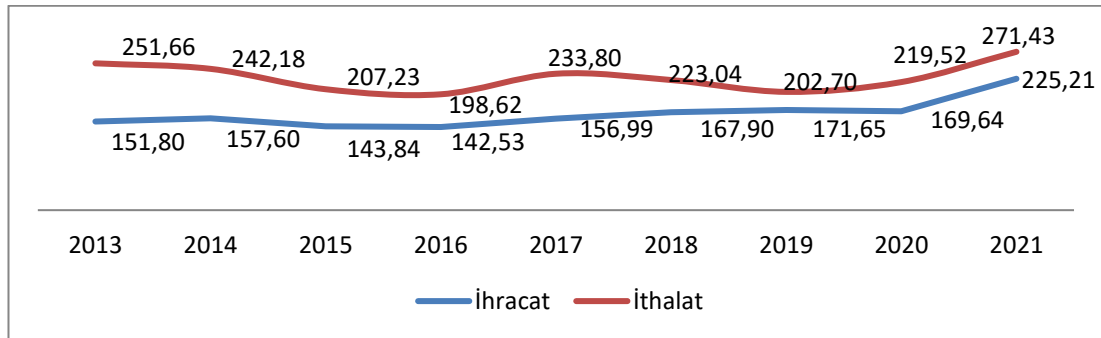
2019 yılında Eximbank 25.15 milyar doları kısa vadeli, 1.52 milyar doları orta-uzun vadeli toplam 26.67 milyar dolar krediyi ihracatçılara sağlamıştır. 2019 yılında Türkiye'nin ihraca ve ithalat oranları ile toplam kredi ve sigorta tutarları arasındaki ilişkiyi gösteren grafik Şekil 3.10'da gösterilmiştir. Sigorta programları kapsamında toplamda 17.43 milyar dolar tutarında destek sağlanmıştır. Eximbank'ın ihracatını destekleme oranı ise %25.7 olarak gerçekleşmiştir. Kredi kullanılan işletme sayısı %11 yükselerek 10 472'ye çıkmıştır. Sigortalı ihracatçı sayısı %25'lik artışla 4095'e yükselmiştir. Sonuç olarak toplam ihracatçı işletme sayısı %14 yükselerek 12 584'e çıkmış ve bunların %73'ü KOBİ niteliğindedir. Bankanın özkaynağı ile kullanılan TL kredilerin faizleri 6 puan indirilerek daha uygun maliyetli krediler KOBİ'lere sağlanmış ve %11 artışla 1.8 milyar dolarlık kullandırma gerçekleştirilmiştir (Eximbank, 2022g).

Şekil 3.10. Türkiye'nin ihracat ve ithalatı ile toplam kredi ve sigorta desteği arasındaki ilişki (Eximbank, 2022g)

Serbest Bölgelerdeki işletmelere finansal kaynak sağlamak için mevzuat değişikliğiyle serbest bölgelerden Türkiye haricindeki 3. ülkelere yapılan mal ihracatlar için Sevk Sonrası Reeskont Kredi Programı, hizmet ihracatlarında ise Reeskont Kredi Programı uygulamaya konulmuştur. Bu kredi programlarıyla 21.7 milyar dolarlık kredi kullanılmıştır. Uluslararası Krediler Programları kapsamında 132 milyon dolar tutarında kredi kullanılmış ihracat potansiyeli bulunan projeler için 67 adet niyet mektubu düzenlenmiştir. Kredi sigortaları çerçevesinde toplamda 17.430 milyar dolar tutarında destek sağlanarak 53.8 milyon dolar prim tahsilatı yapılmış ve 20 milyon doları tazminat ödemesi gerçekleştirilmiştir. Finansal Kuruluşlar Alıcı Kredisi Sigorta Programı ve Finansal Kiralama Şirketlerine Yönelik Kredi Programı bu dönemde portföye eklenerek uygulamaya konulmuştur. Bankalarla yapılan anlaşmalarla kadın ve genç girişimcilerin desteklenmesi için SÖİK maliyet avantajıyla sunulmaya başlanmıştır (Eximbank, 2022g).

2020 yılında Eximbank tarafından 21.60 milyar doları kısa vadeli, 6.89 milyar doları orta ve uzun vadeli olmak üzere toplamda 28.49 milyar dolar kredi ihracatçılara sağlanmıştır. Sigorta programları kapsamında ise 17.09 milyar doları kısa vadeli, 43 milyon doları orta ve uzun vadeli olmak üzere toplamda 17.14 milyar dolarlık kredi sigorta desteği verilmiştir. Eximbank'ın ihracatı destekleme oranı %26.9 olarak gerçekleşmiştir. 10 612 firma kredi kullanmış ve sigortalı ihracatçı sayısı 4617'ye yükselmiştir. Bu kapsamda toplam ihracatçı işletme sayısı %4 yükselişle 13 102'ye çıkmıştır ve bu ihracatçıların %71'i KOBİ niteliğindedir. Bu dönemde ihracat 225.21 milyar dolar, ithalat ise 271.42 milyar dolar tutarında gerçekleşmiştir (Şekil 3.11).

Şekil 3.11. Yıllara göre Türkiye'nin ithalat ve ihracat rakamları (Eximbank, 2022g)

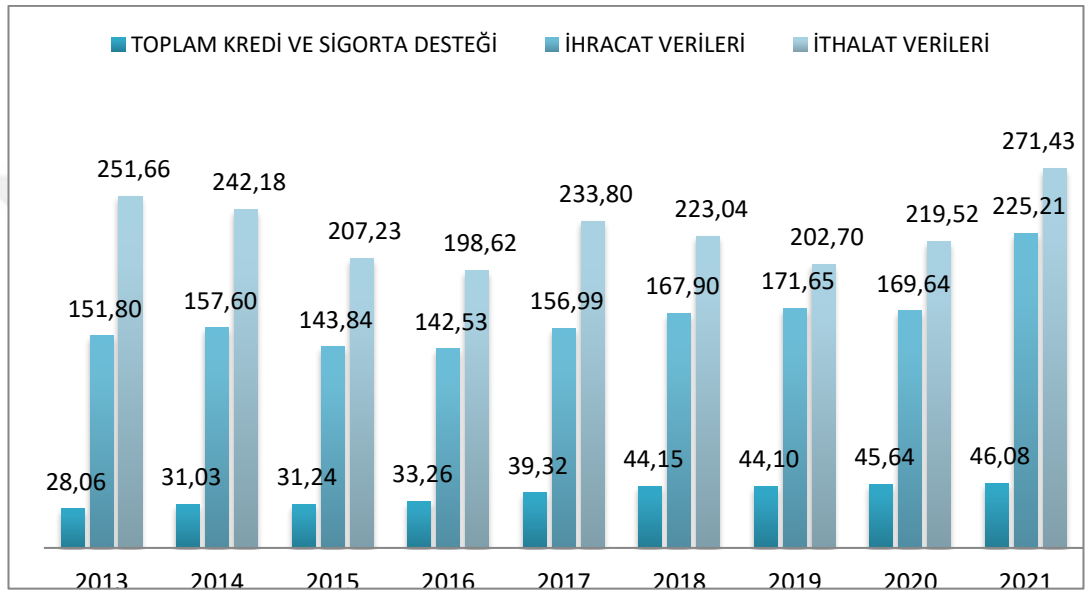
Bu dönemde yaşanan COVID-19 salgınından korunmak için alınan önlemlerden dolayı uluslararası ticaret yapan işletmeler olumsuz etkilenmiştir. Bu olumsuzlukları engellemek amacıyla kredi vadelerinde ihracatçılara artırma hakkı tanınmış ve toplamda 4.4 milyar dolar tutarındaki tahsilatların vade uzatma işlemi yapılmıştır. Sadece kısa vadeli döviz kredileri kullanma imkanı sağlayan Reeskont Kredi Programına orta vadeli döviz kredisi eklenmiştir. Hazine destekli kredi destek paketleri KGF ile yapılan koordineler sonucunda portföye eklenmiş ve 2.9 milyar TL'lik kredi kullanılmıştır. Türkiye ihracatındaki %6'lık düşüştüğü için sigorta hacminde %2'lik bir azalma yaşanmıştır. Pandemi nedeniyle alınan önlemlerin etkilerinin yoğun olarak hissedildiği dokuz ayda ihracatçıların finansal maliyetlerini azaltmak amacıyla tek haneli kredi faiz oranları politikası devam ettirilmiştir (Eximbank, 2022g).

Sevk Öncesi ve Sonrası Reeskont Kredi programları çerçevesinde 23.5 milyar dolarlık Reeskont Kredisi kullanılmıştır. Uluslararası Krediler Programı çerçevesinde ise 35 milyon dolar tutarında kredi kullanılmıştır. Bunun yanında 18 ülkede gerçekleştirilecek olan mal ve hizmet ihracat potansiyeli olan projeler için 42 adet niyet mektubu yazılmıştır. 17.1 milyar dolar tutarında sevkiyat alacak sigortası kapsam altına alınmış ve 52.4 milyon dolar tutarında tahsilatı, 32.7 milyon dolar tutarında tazminat ödemesi yapılmıştır. Bu dönemde Eximbank tarafından yeni ürünler ihracatçıların kullanımına sunulmuştur. Bunlar;

- Yurt dışı müteahhitlik firmaları ile ihracatı yapılmak üzere yatırım malı üreten işletmelerin teminat mektubu taleplerini karşılamak amacıyla Yurt Dışı Teminat Mektubu Programı,
- Eximbank tarafından sigortalanan ihracat alacaklarından oluşan teminat havuzu oluşturulmuş ve ihracatçıların sevkiyat vadelerinden bağımsız şekilde kredi kullanmalarını sağlayan Sigortalı Alacağın Teminatına Dayalı Kredi Programı,
- Yatırım harcamaları için ihracatçıların finansal ihtiyaçlarının murabaha yöntemi ile finanse edilebilmesi amacıyla katılım bankacılığı kurallarıyla işleyen Katılım Finans Yatırım Kredisidir (Eximbank, 2022g).

2021 yılında Eximbank, ihracatçılara 17.93 milyar dolar kısa vadeli, 4.57 milyar dolar orta ve uzun vadeli olmak üzere toplamda 23.50 milyar dolar tutarında kredi

sağlamıştır. Bunun yanında 23.50 milyar doları kısa vadeli, 4 milyar doları orta ve uzun vadeli olmak üzere toplamda 23.56 milyar dolar tutarında ihracat kredi sigortası sağlamıştır. Eximbank'tan kredi kullanan işletme sayısı 10 935'e, sigortalı işletme sayısı ise 5484 olmuştur. Bu kapsamda, toplam kredi ve sigorta desteği 46.07 milyar dolar olmuş (Şekil 3.12) ve toplam ihracatçı işletme sayısı %8 yükselerek 14 092'ye çıkmıştır ve bu ihracatçı işletmelerin %77'si KOBİ niteliğindedir (Eximbank, 2022g).

Şekil 3.12. Eximbank toplam sigorta ve kredi desteğinin ihracat ve ithalat verileriyle gösterilmesi (Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

Bu dönem COVID-19 salgını ve etkilerin azaltılmaya çalışıldığı dönem olmuştur. Uzun karantina sonrasında insanların normal yaşamlarına dönmesiyle birlikte çok güçlü bir talep artışı yaşanmıştır. Bu dönemde enerji ve madencilik sektörlerinde talebe karşılık verilemediğinden emtia ve enerji fiyatları hızlı bir şekilde artmıştır. Uluslararası tedarik zincirlerindeki aksamalardan dolayı enflasyonda yükselişler yaşanmıştır. Türkiye ihracat verilerinde rekor kırılan bu dönemde pandeminin etkilerinden dolayı kredi sigortalarında yaklaşık 6 milyar dolar tutarında bir artış yaşanmıştır. Sevk Öncesi ve Sevk Sonrası Reeskont Kredileri çerçevesinde toplam 16.2 milyar dolar tutarında Reeskont Kredisi kullanılmış ve bu kredilerin Eximbank'ın toplam kredi hacmi içindeki oranı %73 olarak gerçekleşmiştir. Uluslararası Krediler Programı kapsamında 36.4 milyon dolar tutarında kredi sağlanarak 18 ülkede bulunan ve 9 milyar dolarlık mal ve hizmet ihracat potansiyeli

bulunan projeler için 34 adet niyet mektubu yazılmıştır. 2021 yılında CIRR Faiz Desteği kapsamında 8.4 milyon dolarlık kredi kullanılmıştır.

Bu dönemde 23.5 milyar dolarlık sevkiyat alacak sigortası kapsam altına alınmış olup bunların %90'ını Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortasını teşkil etmektedir. Ayrıca 73.6 milyon dolar prim tahsilatı yapılmış ve 30 milyon dolarlık tazminat ödemesi yapılmıştır (Eximbank, 2022g).

İhracatçılara yapılan desteklerin artırılması ve taleplere çözüm sunmak amacıyla Eximbank tarafından yeni ürünler ve düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar:

- Hizmet İlaveli Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigorta (KVIKS) poliçesi olarak adlandırılan döviz kazandıran hizmet sektörlerindeki işletmelerin hizmet satışlarının sigortalanma programı,
- Sevk Öncesi ve Sevk Sonrası Kredi Programlarında vadeler ve başvuru tutarlarının düzenlenmesi,
- Finansal Kiralama İşlemlerine Yönelik Kredilerde TL kredi kullanma olanağı sağlanmış ve Katılım Bankaları vasıtasıyla kullanma imkânı getirilmesi,
- Uluslararası piyasalardan 3.3 milyar dolar ve hazine işlemleri ile sağlanan fonlarla 2.3 milyar dolar tutarında kaynak sağlanarak ihracatçıların kullanımına sunulmuştur (Eximbank, 2022g).

2022 yılında Türk Eximbank, Ticaret Bakanlığı ile işbirliği yaparak ihracatçı KOBİ vasfındaki işletmelerin finansmana erişimlerini kolaylaştırmak amacıyla 01 Mart 2021 tarihinde İhracatı Geliştirme Anonim Şirketini kurmuştur. Bu kuruluş faaliyetlerine Mart 2023 döneminde başlamıştır. Bu üç kurum arasında imzalanan protokoller ile İhracatı Geliştirme A.Ş. kefaleti ile KOBİ'lere 13.5 milyar TL kredi kullanımını gerçekleştirilmiştir (Eximbank, 2022g).

2022 yılında Türk Eximbank'ın kullandığı krediler, kısa vadeli 17.7 milyar dolar, orta vadeli yurtiçi krediler 1.7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde 11 976 firmaya destek sağlanmıştır. İhracat yapan firmalarının diğer ülkelerdeki firmalarla gerçekleştireceği projelerin ortak finansmanına katkıda bulunmak amacıyla UKEF (Birleşik Krallık), USEXIM (ABD), BPIFrance (Fransa), OeKB (Avusturya), EKF (Danimarka), MEHIB (Macaristan) ve EKN

(İsveç) ile sözleşmeler imzalanmıştır. Pakistan'ın yeni kuruluşu olan Pakistan Eximbank ve Norveç Eksfin ile anlaşmalar imzalanarak yurt dışında faaliyet gösteren firmaların finansman ve teminat mektubu ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Yurt Dışı Teminat Mektubu Programı ile özellikle gemi inşa firmaları için kontro-garantör olarak yurtdışı bankalarca teminat mektupları düzenlenmiş ve gemi inşa sektöründeki firmaların iş kapasitelerinin artırılması sağlanmıştır. Bu kapsamda Norveç'e balıkçı gemisi ve Kanada'ya da %100 elektrikli römorkör ihracatları 15.9 milyon dolar tutarında finanse edilmiştir. Bu dönemde finansman sağlanan firmaların içindeki KOBİ firmalarının büyüklüğü geçen yıla göre %3'lük bir artış sağlanmıştır. Bu dönemde ilk kez finansman kullanan firma sayısı 1744 olmuştur. Bankanın finansal tablolarında ise toplam aktifleri 23.751 milyon TL ye çıkmış ve Dönem net kârı 6.232 milyon TL'ye ulaşmıştır (Eximbank, 2022g).

4. BULGULAR

4.1. Ticari Kredi Faizlerinin Eximbank Bağlamında Dış Ticarete Etkisi

Bu bölümde yapılan çalışmanın amacı ve yönteminden yola çıkılarak hipotezin test edilmesi, sınanması ve hipotez bulgularının analizi yapılacak ve ticari kredi faizlerinin eximbank bağlamında dış ticarete etkisi değerlendirilecektir.

4.2. Çalışmanın İstatistik Analizleri

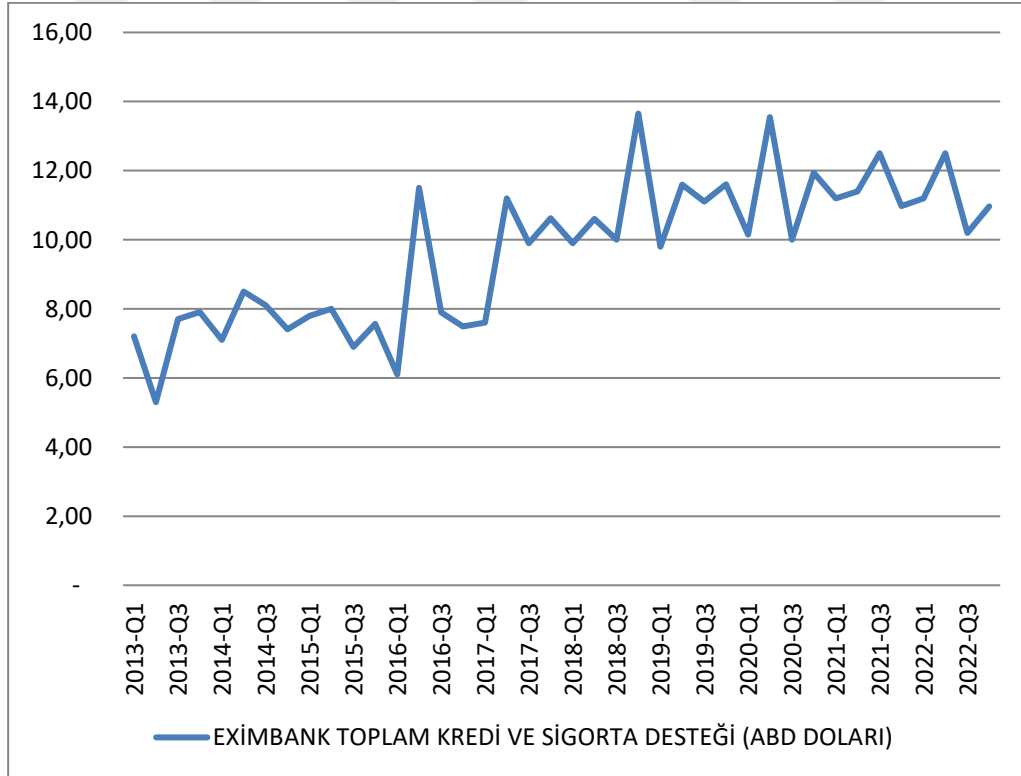
Çalışmada Toda-Yamamoto Ekonometrik Analiz Yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde ilk olarak değişkenlerin seviye değerlerinde durağan olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Değişkenler seviye değerlerinde durağan halde ise Granger Nedensellik testi veya Toda-Yamamoto testi uygulanması gerekmektedir. Seviye değerlerinde durağan olmayan farkta durağanlaşan verilerde farkını alarak durağan hale geldiğinde bu testler uygulanabilmektedir. Granger nedensellik testinde verilerin Inverse Root of AR Characteristic Polynominal grafiğinde noktalar daire üzerinde yer aldığından dolayı bu yöntem kullanılamamıştır. Böylece bu verilere Toda-Yamamoto Testi uygulanması zorunlu hale gelmiştir. Bu test, farkta durağanlaşan verilere uygulanmaktadır. Toda-Yamamoto Testi'nin uygulanabilmesi için ilk olarak VAR modeli yardımıyla uygun gecikme uzunluğu (k) değeri belirlenir. Daha sonra d_{max} değeri olan en yüksek bütünleşme derecesi bulunarak $k+d_{max}$ sonucu ile T-Y denklemi çözülür. Testin H_0 hipotezi nedensellik yok H_a hipotezi ise nedensellik vardır (Aygün, 2022:59-60).

Çalışmadaki değişkenler olarak, Eximbank Toplam Destek Tutarları, İhracat Rakamları ve Ticari Kredi faiz oranlarının kullanılmıştır. Eximbank destek tutarları Türkiye Eximbank internet sitesi üzerindeki faaliyet raporları kısmından, İhracat Rakamlarına EVDS sistemi üzerinden, Ticari Kredi faiz oranlarına ise TCMB sitesindeki verilerden alınmıştır.

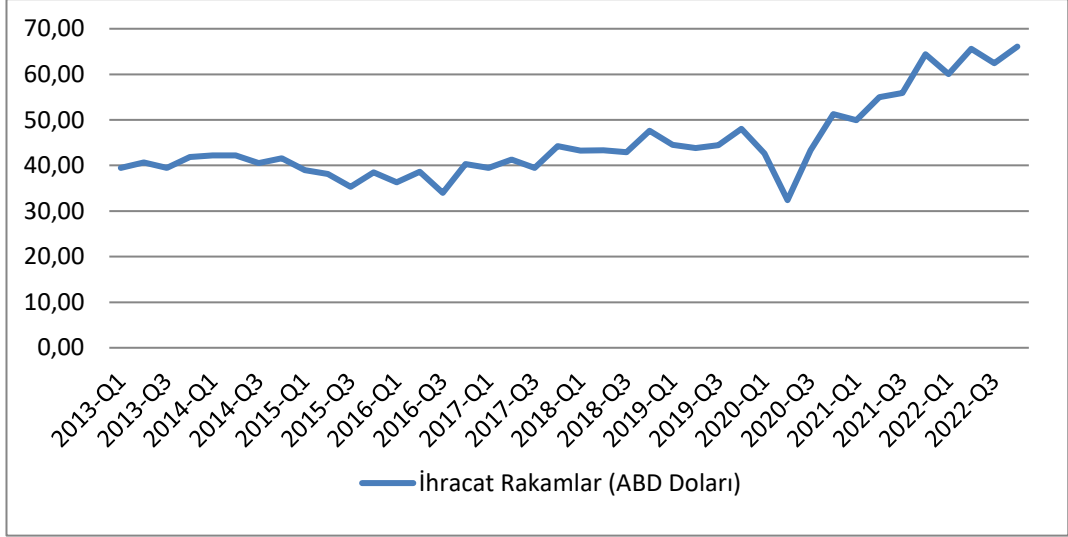
Çalışmada kullanılan veriler ekonomik, siyasi, sosyal vb. birçok etkenden doğrudan veya dolaylı olarak etkilendiği için stokastik bir yapıya sahiptir. Bu durum, oluşturacak olan hipotezin geçerliliğine ilişkin sorunları da doğurabilmektedir.

İlk olarak verilerin seviye değerlerinde durağan olup olmadığını belirleyebilmek için serilerin grafikleri Şekil 4.1, Şekil 4.2 ve Şekil 4.3'te incelenmiştir.

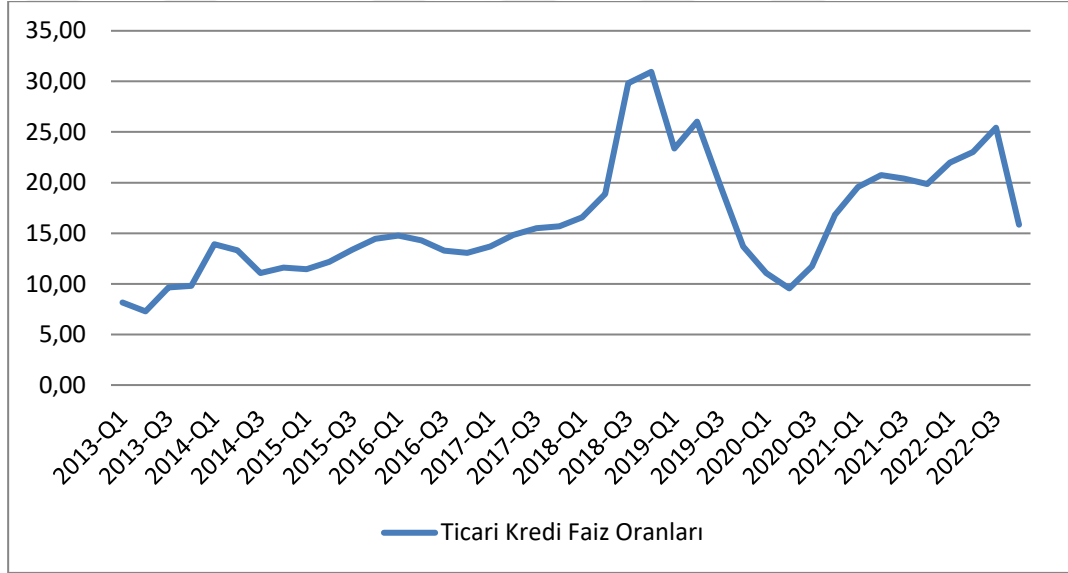
Türk Eximbank tarafından kullanılan kredilerin faizleri Eximbank tarafından ilgili kuruluşlara duyurulur. Eximbank işlemlerinde kar payı ve faiz uygulamalarını esas almaktadır. Eximbank kredilerde “ABD Doları cinsinden kredilerde USD SOFR”, Euro cinsinden kredilerde EURIBOR”, “İngiliz Sterlini cinsinden kredilerde GBPLIBOR” ve “Japon Yeni cinsinden kredilerde TIBOR” gösterge faiz oranlarını saat 11:00'daki değerine göre kullanır. Döviz kredilerinde Dolar, Euro, Sterlin ve Yen para birimleri kullanılırken, SÖİK kredilerinde ise döviz kredileri Dolar ve Euro şeklinde kullanılmaktadır. Kullanılan krediler vadesinden önce kapatılabilmektedir. Türk lirası bazında kullanılan kredilerde vade zamanında kullanılan faiz oranları erken ödemelerde dikkate alınmaktadır. SÖİK kullanım katılım döviz kredisi için kullanım tarihindeki kar payı oranları dikkate alınmaktadır. Firmalar kullanmış oldukları kredileri aracı bankaya döviz ya da Türk Lirası şeklinde ödeyebilirler (Eximbank Uygulama Esasları, 2023).

Şekil 4.1. Eximbank toplam sigorta ve kredi desteğinin durağanlık testi için seri grafiği (Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

Şekil 4.2. Eximbank toplam sigorta ve kredi desteğinin durağanlık testi için seri grafiği (Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

Şekil 4.3. Eximbank toplam sigorta ve kredi desteğinin durağanlık testi için seri grafiği (Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

Çizelge 4.1, Çizelge 4.2, Çizelge 4.3 ve Çizelge 4.4'te her üç değişken için incelendiğinde Eximbank ve İhracat Rakamlarının durağan olmadığı ticari kredi faiz oranlarının ise bir süreliğine durağan olduğu görülmektedir.

Değişkenlerin özelliklerini incelemek, tanımlayıcı istatistiklerini görebilmek için ilk olarak individual samples işlemi uygulandığında sonuçlara ulaşılmıştır (Çizelge 4.1).

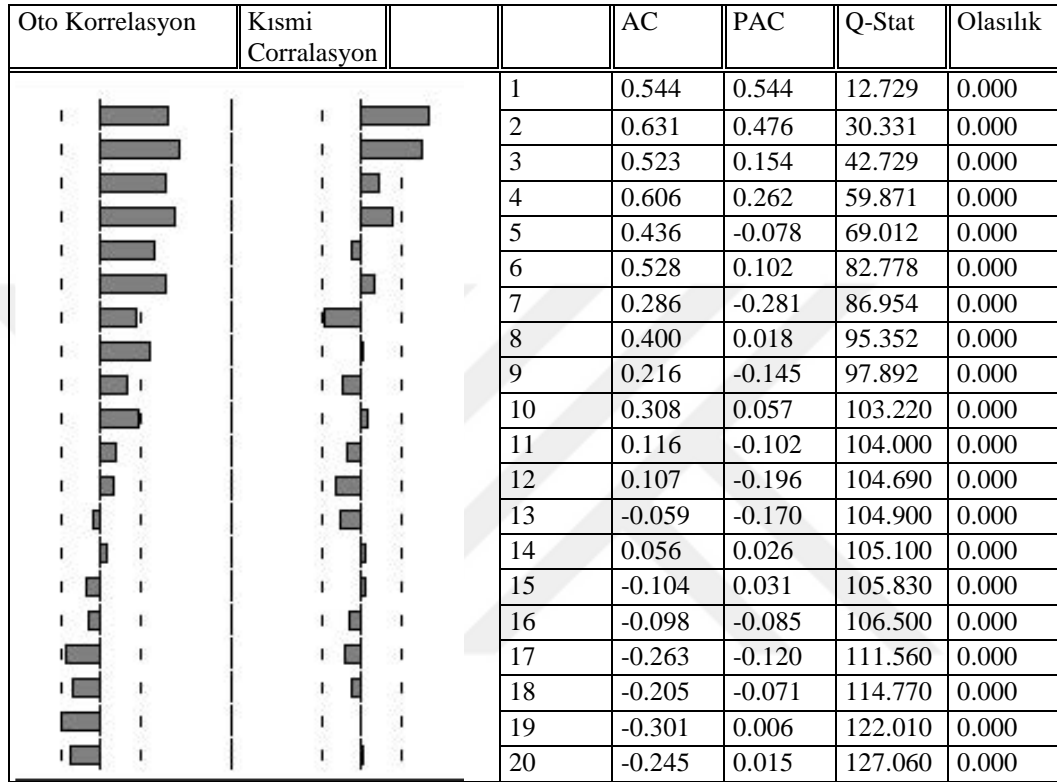
Çizelge 4.1. Türk Eximbank toplam kredi tutarları (Eximbank, 2022f; TCMB, 2022)

	Eximbank Destekleri	İhracat Rakamları	Faiz Oranları
Ortalama	9665900	44995246	16.16230
Ortanca	10000000	42443851	14.60962
En Yüksek Değer	13652000	66097784	30.94615
En Düşük Değer	5300000.	32396055	7.28000
Standart Sapma	2100246.	868574	5.70056
Çarpıklık	-0.087337	1.179430	0.83390
Basıklık	2.060815	3.496930	3.12967
Jarque-Bera Sınaması	1.520966	9.685259	4.66400
Olasılık Değeri	0.467441	0.007886	0.09710
Toplam	3.87E+08	1.80E+09	646.4919
Toplam Standart Sapma	1.72+14	2.94E+15	1267.359
Gözlem Sayıları	40	40	40

Çizelge 4.1’de her üç verinin de ortalamalarını, ortancaları, max ve min noktalarını standart sapmaları olasılık değerleri görülmektedir. Eximbank Toplam Kredi ve Sigorta destekleri ve ihracat rakamları değişkenlerinin standart sapmalarının yüksek olduğu görülebilmektedir.

Olasılık değerleri incelendiğinde Eximbank Toplam Destek serisi ile Ticari Kredi faiz oranlarının normal dağılım gösterdiği İhracat rakamları serisinin normal dağılım göstermediği görülmektedir (0.05 den küçüktür). Eximbank Toplam Kredi ve Sigorta desteklerinin negatif asimetri söz konusu iken değer değişkenlerde pozitif asimetri söz konusudur. Serilerin durağan olup olmadığını anlayabilmek için Çizelge 4.1’de serilerin durağan olmadığını gözlemledik. Fakat bu gözlemden emin olmak için collogram testi de yapılması gerekmektedir.

İlk olarak Eximbank Toplam Destek Tutarları Collogram testi (Şekil 4.4) yapıldığında aşağıdaki sonuçla karşılaşılmıştır. Auotcorreletion seviyelerinin yüksekten başlayarak azalması da durağan olmadığının göstergesidir. ACF eğer çok yüksek bir değerden başlayıp çok yavaş küçülüyorsa, bu serinin durağan olmadığının bir göstergesidir.

Şekil 4.4. Eximbank toplam destek tutarları collogram testi (Eximbank, 2022f; TCMB, 2022)

Çizelge 4.4'te gecikme sayısı Q-Stat artarken P AC'nın düzenli olarak azaldığı, 10 gecikme sonra dahi yüksek değerler almayı sürdürdüğü görülmektedir. Bu, serinin durağan olmadığının bir göstergesidir. Prob değerleri de hipotezi reddettiği için Seri durağan değildir.

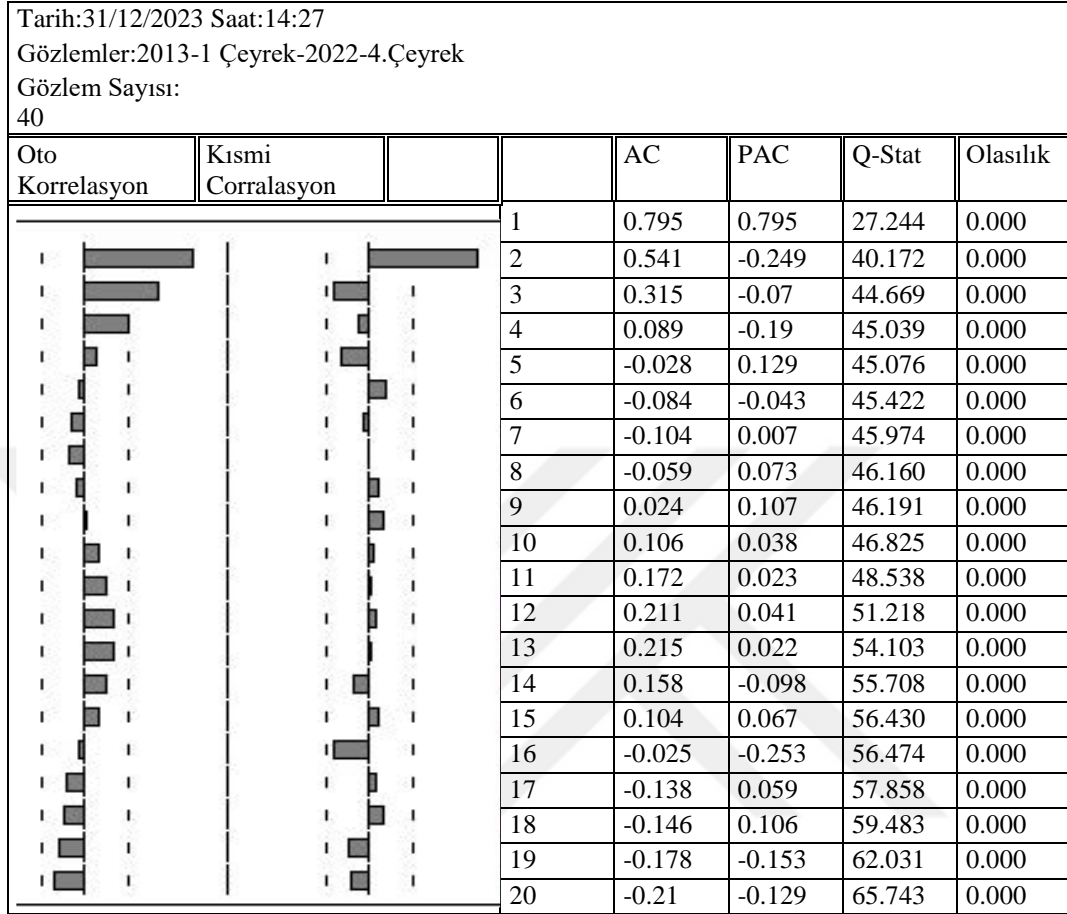
İhracat Rakamları için korrelation testi yapıldığında da aşağıdaki sonuç ortaya çıkmıştır (Şekil 4.5).

Oto Korrelasyon	Kısmi Corralasyon			AC	PAC	Q-Stat	Olasılık
			1	0.804	0.804	27.864	0.000
			2	0.700	0.151	49.546	0.000
			3	0.559	-0.118	63.742	0.000
			4	0.493	0.099	75.075	0.000
			5	0.297	-0.354	79.308	0.000
			6	0.197	0.023	81.219	0.000
			7	0.129	0.143	82.069	0.000
			8	0.101	0.008	82.599	0.000
			9	0.015	-0.069	82.611	0.000
			10	0.018	0.109	82.629	0.000
			11	0.090	0.238	83.100	0.000
			12	0.110	-0.122	83.823	0.000
			13	0.039	-0.268	83.916	0.000
			14	0.041	0.100	84.026	0.000
			15	0.022	-0.131	84.058	0.000
			16	-0.002	0.028	84.058	0.000
			17	-0.082	0.034	84.554	0.000
			18	-0.096	-0.074	85.255	0.000
			19	-0.141	-0.101	86.844	0.000
			20	-0.169	0.054	89.233	0.000

Şekil 4.5. İhracat rakamları için auto-correlation testi (Eximbank, 2022f; TCMB, 2022)

Auotcorreletion seviyelerinin yüksekte başlayarak azalması da durağan olmadığını göstermektedir. ACF eğer çok yüksek bir değerden başlayıp çok yavaş küçülüyorsa, bu serinin durağan olmadığını bir göstergesidir. Gecikme sayısı Q-Stat artarken PAC düzenli olarak azaldığı, 10 gecikme sonra dahi yüksek değerler almayı sürdürdüğü görülmektedir. Bu, serinin durağan olmadığını bir göstergesidir. Olasılık değerleri de hipotezi reddettiği için Seri durağan değildir.

Kredi Faiz Oranlarına Collogram Testi uygulandığında aşağıdaki Şekil 4.6’da görüldüğü gibi durağan olmadığı aşağıdaki anlaşılmaktadır.

Şekil 4.6. Ticari kredi faiz oranları için auto-correlation testi (Eximbank, 2022f; TCMB, 2022)

Auotcorrelletion seviyelerinin yüksekten başlayarak azalması da durağan olmadığını göstermektedir. ACF eğer çok yüksek bir değerden başlayıp çok yavaş küçülüyorsa, bu serinin durağan olmadığını bir göstergesidir. Gecikme sayısı Q-Stat artarken P AC 'nın düzenli olarak azaldığı, 10 gecikme sonra dahi yüksek değerler almayı sürdürdüğü görülmektedir. Bu, serinin durağan olmadığını bir göstergesidir. Prob değerleri de hipotezi reddettiği için Seri durağan değildir.

Bundan sonraki test öncesinde seçilen değişkenler arasında ilişkinin nasıl olduğunu anlayabilmek için Covariance analizinin yapılması gerekmektedir.

Serilere Kovaryans Analizi (Çizelge 4.2) uygulandığında ise;

Çizelge 4.2. Kovaryans analizi (Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

Korrelasyon Olasılık	Eximbank Destekleri	Faiz Oranları	İhracat Rakamları
Eximbank Destekleri	1.000000 - ----		
Faiz Oranları	0.586110 0.0001	1.000000 -----	
İhracat Rakamları	0.510954 0.0008	0.532839 0.0004	1.000000 -----

Sonuçlar incelendiğinde korelasyon katsayısı faiz oranlarının kovaryans katsayısı 0.586110 olarak bulunmuştur. Bu değer olasılık değeri 0.05'den küçük bir değer olduğu için anlamlı olmaktadır. Buradan şunu söyleyebiliriz ki Eximbank toplam destek tutarları ile faiz oranları arasında pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur. Fakat Olasılık değeri 0'a ne kadar yakın ise bu arasındaki ilişki o kadar zayıftır. Olasılık değeri 1'e ne kadar yakın olursa arasındaki ilişki o kadar büyük olur. Aynı şekilde bunu ihracat rakamları ile de karşılaştırıldığında ise kovaryans katsayısının 0.510954 olarak bulunmuştur. Buradaki olasılık değeri de 0.05'ten küçük olduğundan anlamlı bir ilişki vardır. Eximbank Toplam destek tutarları ile ihracat rakamları arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu ve bu ilişki faiz oranlarındaki ilişkiden daha kuvvetli olduğu görülmektedir.

Bu durumda serilerimize birim kök testlerinin uygulanması gerekmektedir. Birim kök testlerinde en temel olan iki test ADF ve PP testidir. Serilerimize bu testleri uygulayarak serilerin hangi seviyelerde durağan hale geldiği kontrol edilir. Seviye Değerlerinde durağan hale gelen serilerde 1. düzeyde durağan hale gelip gelmediği kontrol edilir. Aşağıda serilerimizin birim kök testleri yapılmıştır. Birim kök testlerinin amacı hangi analiz tekniğini kullanacağımız konusunda bize yol gösterici olmasıdır.

1.) Augmented Dickey-Fuller Test ile **Eximbank Toplam Destekleri** Düzeyde Schwarzs Kriter Uzunluğunda;

a; Sabitli Model Uygulandığında; (Seri 0 Dan Başka bir Yerden Başlıyorsa)

Çizelge 4.3. Eximbank destekleri sabitli model ADF testi (Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

Hipotez: Eximbank Destekleri birim köke Sahiptir.				
Model: Sabitli				
Gecikme Uzunluğu: 3 (Otomatik-SIC dayalı olarak, en yüksek uzunluk=9)				
			t-İstastiği	Olasılık Değeri*
Augmented Dickey-Fuller Test İstatistiği			-1.291702	0.6228
Test Kritik Değerleri	% 1 Seviyesi		-3.626784	
	%5 Seviyesi		-2.945842	
	% 10 Seviyesi		-2.611531	
*MacKinnon (1996) tek taraflı olasılık değeri				
Augmented Dickey-Fuller Test Denklemi				
Bağımlı Değişken: Eximbank Destek Tutarları				
Method:En Küçük Kareler				
Tarih:31/12/2023 Saat:14:27				
Gözlemler:2013-1 Çeyrek-2022-4.Çeyrek				
Gözlem Sayısı: 40				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-İstastiği	Olasılık Değeri*
Eximbank Destek Tutarları	-0.167112	0.129374	-1.291702	0.206
D(Eximbank (-1))	-0.913337	0.178705	-5.110871	0.0000
D(Eximbank (-2))	-0.649068	0.208525	-3.112661	0.0040
D(Eximbank (-3))	-0.407456	0.158066	-2.577758	0.0149
C	1973650	1281739	1.539822	0.1338
Determinasyon Katsayısı	0.6181	Ortalama Bağımlı VAR		
A. Determinasyon Katsayı	0.568823	S.D. Bağımlı VAR		
S.E. Regrasyon	1311309	Akaike Bilgi Kriteri		
Toplam Determinasyon	5.33E+13	Schwarz Kriteri		
Gecikme Olasılığı	-555.5055	Hannan-Quinn Kriteri		
F-Staticstic	12.54327	Durbin-Watson Standart		
Prob (F-Staticstic)	0.000004			

Çizelge 4.3'te incelendiği üzere sabitli modelde t statik değeri diğerlerinden büyük bir değer olduğu için seri bu modelde durağan değildir.

1.) Augmented Dickey-Fuller Test *ile Eximbank Toplam Destekleri* Düzeyde Schwarzs Kriter Uzunluğunda;

b.; Sabitli ve Trendli Model Uygulandığında; (Seri 0 Dan Başka bir Yerden Başlıyor ve bir trend var ise)

Çizelge 4.4. Eximbank destekleri sabitli ve trendli model ADF testi (Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

Hipotez: Eximbank Destekleri birim köke Sahiptir. Model: Sabitli ve Trendli Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik-SIC dayalı olarak, en yüksek uzunluk=9)				
			t-İstatiği	Olasılık Değeri*
Augmented Dickey-Fuller Test İstatistiği			-6.96299	0
Test Kritik Değerleri	%1 Seviyesi		-4.21187	
	%5 Seviyesi		-3.52976	
	%10 Seviyesi		-3.19641	
*MacKinnon (1996) tek taraflı olasılık değeri				
Augmented Dickey-Fuller Test Denklemi Bağımlı Değişken: Eximbank Destek Tutarları Method:En Küçük Kareler Tarih:31/12/2023 Saat:14:27 Gözlemler:2013-1 Çeyrek-2022-4.Çeyrek Gözlem Sayısı: 40				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-İstatiği	Olasılık Değeri*
Eximbank (-1)	-1.165419	0.167373	-6.96299	0.0000
c	7979507	1199578	6.651928	0.0000
TREND(2013Q1)	167151.1	31075.34	5.378899	0.0000
Determinasyon Katsayısı	0.574193	Ortalama Bağımlı VAR		
A. Determinasyon Katsayı	0.550537	S.D.Bağımlı VAR		
S.E. Regrasyon	1327045	Akaike Bilgi Kriteri		
Toplam Determinasyon	6.34E+13	Schwarz Kriteri		
Gecikme Olasılığı	-603.6179	Hannan-Quinn Kriteri		
F-Staticstic	24.2727	Durbin-Watson Standart		
Prob (F-Staticstic)	0.0000			

T statistik değerinin 1 5 ve 10 seviyelerinde t değerlerinden küçük değere sahip olduğu için seri durağandır denilmektedir. Çizelge 4.4'te trend değerinin olasılık değerine bakıldığında 0.05 düzeyinden küçük olduğu için trend anlamlı çıkmıştır. Bu sebeple sadece trendli ve sabitli modelden raporlama yapılması yeterli olacaktır.

1.) Augmented Dickey-Fuller Test ile *Eximbank Toplam Destekleri* Düzeyde Schwarzs Kriter Uzunluğunda;

c.; *Sabitsiz ve Trendsiz Model* Uygulandığında (Hem 0 Dan Başlıyor Hem de Belli Bir Trend Yok İse)

Çizelge 4.5. Eximbank destekleri sabitsiz ve trendsiz model ADF testi (Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

Hipotez: Eximbank Destekleri birim köke Sahiptir. Model: Sabitsiz ve Trendsiz Gecikme Uzunluğu: 3 (Otomatik-SIC dayalı olarak, en yüksek uzunluk=9)				
			t-İstastiği	Olasılık Değeri*
Augmented Dickey-Fuller Test İstatistiği			1.236617	0.9419
Test Kritik Değerleri			% 1 Seviyesi	-2.63076
			% 5 Seviyesi	-1.95039
			% 10 Seviyesi	-1.6112
*MacKinnon (1996) tek taraflı olasılık değeri Augmented Dickey-Fuller Test Denklemi Bağımlı Değişken: Eximbank Destek Tutarları Method:En Küçük Kareler Tarih:31/12/2023 Saat:14:27 Gözlemler:2013-1 Çeyrek-2022-4.Çeyrek Gözlem Sayısı: 40				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-İstastiği	Olasılık Değeri*
Eximbank (-1)	0.028948	0.023409	1.236617	0.2252
D(Eximbank(-1))	-1.034683	0.16379	-6.31712	0.0000
D(Eximbank(-2))	-0.69676	0.210584	-3.30871	0.0023
D(Eximbank(-3))	-0.42263	0.62336	-2.62336	0.0132
Determinasyon Katsayısı	0.58889	Ortalama Bağımlı VAR		
A. Determinasyon Katsayı	0.550349	S.D.Bağımlı VAR		
S.E. Regrasyon	1339106	Akaike Bilgi Kriteri		
Toplam Determinasyon	5.74E+13	Schwarz Kriteri		
Gecikme Olasılığı	-556.8321	Hannan-Quinn Kriteri		
Durbin-Watson Standart	2.057424			

Çizelge 4.5'te test sonuçlarına göre sabitsiz ve trendsiz modelde de t statistik değerleri diğer t statistic değerlerinden büyük olduğu için durağan değildir.

Sonuç olarak Eximbank serisi bunlardan sabitli ve trendli modelde seviye değerlerinde durağan olması diğerlerinde durağan olmaması sonucu çıkmıştır. Birim kök testlerinde sadece bir değerde durağan olması serinin durağan olduğu anlamına gelmektedir.

2.) Augmented Dickey-Fuller Test ile *Ticari Kredi Faiz Oranları* Düzeyde Schwards Criterion Uzunluğunda;

a; Sabitli Model Uygulandığında; (Seri 0 Dan Başka bir Yerden Başlıyorsa)

Çizelge 4.6. Ticari kredi faiz oranları sabitli model ADF testi (Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

Hipotez: Faiz Oranları birim köke Sahiptir.				
Model: Sabitli				
Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik-SIC dayalı olarak, en yüksek uzunluk=9)				
			t-İstastiği	Olasılık Değeri*
Augmented Dickey-Fuller Test İstatistiği			-2.215992	0.2041
Test Kritik Değerleri	%1 Seviyesi		-3.610453	
	%5 Seviyesi		-2.938987	
	%10 Seviyesi		-2.607932	
*MacKinnon (1996) tek taraflı olasılık değeri				
Augmented Dickey-Fuller Test Denklemi				
Bağımlı Değişken: Faiz Oranları				
Method:En Küçük Kareler				
Tarih:31/12/2023 Saat:14:27				
Gözlemler:2013-1 Çeyrek-2022-4.Çeyrek				
Gözlem Sayısı: 40				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-İstastiği	Olasılık Değeri*
Faiz Oranları (-1)	-0.204726	0.092386	-2.215992	0.0329
C	3.507716	1.584	2.214466	0.033
Determinasyon Katsayısı	0.117169	Ortalama Bağımlı VAR		0.197258
A. Determinasyon Katsayı	0.093309	S.D.Bağımlı VAR		3.453882
S.E. Regrasyon	3.288798	Akaike Bilgi Kriteri		5.268842
Toplam Determinasyon	400.1992	Schwarz Kriteri		5.354153
Gecikme Olasılığı	-100.7424	Hannan-Quinn Kriteri		5.299451
F-Staticstic	4.910622	Durbin-Watson Standart		1.474606
Olasılık (F-Staticstic)	0.032923			

Çizelge 4.6’da test sonuçlarına göre sabitli modelde de t statistik değerleri diğer t statistic değerlerinden büyük olduğu için durağan değildir.

2.) Augmented Dickey-Fuller Test ile *Ticari Kredi Faiz Oranları* Düzeyde Schwards Criterion Uzunluğunda;

b.; Sabitli ve Trendli Model Uygulandığında; (Seri 0 Dan Başka bir Yerden Başlıyor ve bir trend var ise)

Çizelge 4.7. Ticari kredi faiz oranları sabitli ve trendli model ADF testi (Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

Hipotez:Faiz Oranları birim köke Sahiptir. Model: Sabitli ve Trendli Gecikme Uzunluğu: 1 (Otomatik-SIC dayalı olarak, en yüksek uzunluk=9)				
			t- İstatiği	Olasılık Değeri*
Augmented Dickey-Fuller Test İstatistiği			-2.89272	0.176
Test Kritik Değerleri	%1 Seviyesi		-4.21913	
	%5 Seviyesi		-3.53308	
	%10 Seviyesi		-3.19831	
*MacKinnon (1996) tek taraflı olasılık değeri				
Augmented Dickey-Fuller Test Denklemi Bağımlı Değişken: Faiz Oranları Method:En Küçük Kareler Tarih:31/12/2023 Saat:14:27 Gözlemler:2013-1 Çeyrek-2022-4.Çeyrek Gözlem Sayısı: 40				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t- İstatiği	Olasılık Değeri*
FaizOran(-1)	-0.361296	0.124898	-2.89272	0.0066
D(Faiz Oranları(-1)	0.341845	0.181579	1.882618	0.0683
c	4.54134	1.645928	2.759136	0.0093
TREND(2013Q1)	0.070609	0.061326	1.151371	0.2576
Determinasyon Katsayısı	0.226816	Ortalama Bağımlı VAR		0.225628
A. Determinasyon Katsayı	0.158594	S.D.Bağımlı VAR		3.495637
S.E. Regrasyon	3.206485	Akaike Bilgi Kriteri		5.267528
Toplam Determinasyon	3.50E+02	Schwarz Kriteri		5.439906
Gecikme Olasılığı	-96.08304	Hannan-Quinn Kriteri		5.328859
F-Staticstic	3.324667	Durbin-Watson Standart		1.868473
Prob (F-Staticstic)	0.0311			

Çizelge 4.7'deki test sonuçlarına göre sabitli ve trendli modelde de t statistik değerleri diğer t statistic değerlerinden büyük olduğu için durağan değildir.

2.) Augmented Dickey-Fuller Test ile *Ticari Kredi Faiz Oranları* Düzeyde Schwards Criterion Uzunluğunda;

c.; *Sabitsiz ve Trendsiz Model Uygulandığında* (Hem 0 Dan Başlıyor Hemde Belli Bir Trend Yoksa)

Çizelge 4.8. Ticari kredi faiz oranları sabitsiz ve trendsiz model ADF testi (Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

Hipotez: Faiz Oranları birim köke Sahiptir. Model: Sabitsiz ve Trendsiz Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik-SIC dayalı olarak, en yüksek uzunluk=9)				
			t-İstastiği	Olasılık Değeri*
Augmented Dickey-Fuller Test İstatistiği			-0.36619	0.5466
Test Kritik Değerleri	% 1 Seviyesi		-2.62561	
	% 5 Seviyesi		-1.94961	
	% 10 Seviyesi		-1.61159	
*MacKinnon (1996) tek taraflı olasılık değeri				
Augmented Dickey-Fuller Test Denklemi Bağımlı Değişken: Faiz Oranları Method: En Küçük Kareler Tarih:31/12/2023 Saat:14:27 Gözlemler:2013-1 Çeyrek-2022-4.Çeyrek Gözlem Sayısı: 40				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-İstastiği	Olasılık Değeri*
Faiz Oranları (-1)	-0.011779	0.032254	-0.36519	0.7170
Determinasyon Katsayısı	0.000161	Ortalama Bağımlı VAR		0.197258
A. Determinasyon Katsayı	0.000161	S.D.Bağımlı VAR		3.453882
S.E. Regrasyon	3.453603	Akaike Bilgi Kriteri		5.34202
Toplam Determinasyon	4.53E+02	Schwarz Kriteri		5.384675
Gecikme Olasılığı	-103.1694	Hannan-Quinn Kriteri		5.357324
Durbin-Watson Standart	1.527796			

Çizelge 4.8'deki test sonuçlarına göre sabitsiz ve trendsiz modelde de t statistik değerleri diğer t statistic değerlerinden büyük olduğu için durağan değildir.

3.) Augmented Dickey-Fuller Test ile **İhracat Rakamları** Düzeyde Schwards Criterion Uzunluğunda;

a; *Sabitli Model Uygulandığında*; (Seri 0 Dan Başka bir Yerden Başlıyorsa)

Çizelge 4.9. İhracat rakamları sabitli model ADF testi (Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

Model: Sabitli				
Gecikme Uzunluğu: 3 (Otomatik-SIC dayalı olarak, en yüksek uzunluk=9)				
			t-İstastiği	Olasılık Değeri*
Augmented Dickey-Fuller Test İstatistiği			-0.556694	0.8687
Test Kritik Değerleri	%1 Seviyesi		-3.610453	
	%5 Seviyesi		-2.938987	
	%10 Seviyesi		-2.607932	
*MacKinnon (1996) tek taraflı olasılık değeri				
Augmented Dickey-Fuller Test Denklemi				
Bağımlı Değişken: İhracat Rakamları				
Method:En Küçük Kareler				
Tarih:31/12/2023 Saat:14:27				
Gözlemler:2013-1 Çeyrek-2022-4.Çeyrek				
Gözlem Sayısı: 40				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-İstastiği	Olasılık Değeri*
İhracat Rakamları (-1)	-0.046904	0.084255	-0.556694	0.5811
C	2767472	3805461	0.727237	0.4717
Determinasyon Katsayısı	0.008306	Ortalama Bağımlı VAR		682384.1
A. Determinasyon Katsayı	-0.018496	S.D.Bağımlı VAR		4164376
S.E. Regrasyon	4202712	Akaike Bilgi Kriteri		33.39028
Toplam	6.54E+14	Schwarz Kriteri		33.47559
Determinasyon Gecikme Olasılığı	-649.1104	Hannan-Quinn Kriteri		33.42089
F-Statictic	0.309908	Durbin-Watson Standart		2.49934
Prob (F-Statictic)	0.581088			

Çizelge 4.9 test sonuçlarına göre sabitli modelde de t statistik değerleri diğer t statistic değerlerinden büyük olduğu için durağan değildir.

3.) Augmented Dickey-Fuller Test ile **İhracat Rakamları** Düzeyde Schwards Criterion Uzunluğunda;

b.; *Sabitli ve Trendli Model Uygulandığında*; (Seri 0 Dan Başka bir Yerden Başlıyor ve bir trend var ise)

Çizelge 4.10. İhracat rakamları sabitli ve trendli model ADF testi (Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

Hipotez:İhracat Rakamları birim köke Sahiptir. Model: Sabitli ve Trendli Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik-SIC dayalı olarak, en yüksek uzunluk=9)				
			t-İstastiği	Olasılık Değeri*
Augmented Dickey-Fuller Test İstatistiği			-2.0168	0.5742
Test Kritik Değerleri			% 1 Seviyesi	-4.21187
			%5 Seviyesi	-3.52976
			%10 Seviyesi	-3.19641
*MacKinnon (1996) tek taraflı olasılık değeri				
Augmented Dickey-Fuller Test Denklemi Bağımlı Değişken: İhracat Rakamları Method:En Küçük Kareler Tarih:31/12/2023 Saat:14:27 Gözlemler:2013-1 Çeyrek-2022-4.Çeyrek Gözlem Sayısı: 40				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-İstastiği	Olasılık Değeri*
İhracat Rakamları (-1)	-0.234278	0.116163	-2.0168	0.0512
c	7425644	4178324	1.777182	0.0840
TREND(2013Q1)	183569.3	82440.43	2.226691	0.0323
Determinasyon Katsayısı	0.128255	Ortalama Bağımlı VAR		682384.1
A. Determinasyon Katsayı	0.07993	S.D.Bağımlı VAR		4164376
S.E. Regrasyon	3994481	Akaike Bilgi Kriteri		33.31253
Toplam Determinasyon	5.74E+14	Schwarz Kriteri		33.4405
Gecikme Olasılığı	-646.5943	Hannan-Quinn Kriteri		33.35844
F-Staticstic	2.650606	Durbin-Watson Standart		2.34727

Çizelge 4.10'daki test sonuçlarına göre sabitli ve trendli modelde de t statistik değerleri diğer t statistic değerlerinden büyük olduğu için durağan değildir.

3.) Augmented Dickey-Fuller Test ile **İhracat Rakamları** Düzeyde Schwards Criterion Uzunluğunda;

c.; Sabitsiz ve Trendsiz Model Uygulandığında (Hem 0 Dan Başlıyor Hemde Belli Bir Trend Yoksa)

Çizelge 4.11. İhracat rakamları sabitsiz ve trendsiz model ADF testi (Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

Hipotez:İhracat Rakamları birim köke Sahiptir.				
Model: Sabitsiz ve Trendsiz				
Gecikme Uzunluğu: 3 (Otomatik-SIC dayalı olarak, en yüksek uzunluk=9)				
			t-İstastiği	Olasılık Değeri*
Augmented Dickey-Fuller Test İstatistiği			1.297031	0.9481
Test Kritik Değerleri	%1 Seviyesi		-2.62724	
	%5 Seviyesi		-1.94986	
	%10 Seviyesi		-1.61147	
*MacKinnon (1996) tek taraflı olasılık değeri				
Augmented Dickey-Fuller Test Denklemi				
Bağımlı Değişken: İhracat Rakamları				
Method:En Küçük Kareler				
Tarih:31/12/2023 Saat:14:27				
Gözlemler:2013-1 Çeyrek-2022-4.Çeyrek				
Gözlem Sayısı: 40				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-İstastiği	Olasılık Değeri*
İhracat Rakamları (-1)	0.019317	0.014893	1.297031	0.2029
D(İhracat(-1))	-0.324152	0.161471	-2.0075	0.0522
Determinasyon Katsayısı	0.095631	Ortalama Bağımlı VAR		669811.3
A. Determinasyon Katsayı	0.070509	S.D.Bağımlı VAR		4219526
S.E. Regrasyon	4068049	Akaike Bilgi Kriteri		33.32642
Toplam Determinasyon	5.96E+14	Schwarz Kriteri		33.41261
Gecikme Olasılığı	-631.202	Hannan-Quinn Kriteri		33.35709
Durbin-Watson Standart	2.045294			

Çizelge 4.11'deki test sonuçlarına göre sabitsiz ve trendsiz modelde de t statistik değerleri diğer t statistic değerlerinden büyük olduğu için durağan değildir. Sonuç olarak Eximbank destek tutarları serisi seviye değerlerinde durağan diğer seriler ise 1. farkta durağan hale gelmiştir.

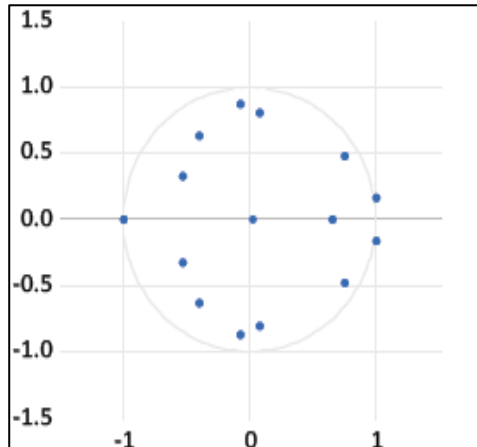
Birim kök testlerinden sonra Tüm Serilere **Granger Nedensellik Testi Uygulandığında;**

Çizelge 4.12'den görüleceği üzere 2 gecikmenin uygun gecikme olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 4.12. Değişkenlerin Granger nedensellik testi (Eximbank, 2022f; TCMB, 2022)

VAR Gecikme Sıralı Seçim Kriteri						
İç Değişkenler: İhracat Rakamları, Faiz Oranları, Eximbank Destekleri						
Dış Değişkenler: C						
Tarih:31/12/2023 Saat:14:27						
Gözlemler:2013-1 Çeyrek-2022-4.Çeyrek						
Gözlem Sayısı: 37						
Gecikme	GecikmeL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-1.333.966	NA	4.88e+27	72.26846	72.39907	72.31451
1	-1.290.946	76.73843	7.78e+26	70.42954	70.952	70.61373
2	-1.274.484	26.69596*	5.25e+26*	70.02616*	70.02616*	70.34849*
3	-1.268.686	8.462151	6.42e+26	70.19923	71.50538	70.65971
*Kriter tarafından seçilen gecikme sırasını gösterir						
LR: Ardışık tasarlanmış LR Test İstatistiği						
FPE: Sonuç Tahmin Hatası						
AIC: Akaike bilgi kriteri						
SC: Schwarz bilgi kriteri						
HQ: Hannan-Quinn bilgi kriteri						

Şekil 4.7'deki şekilde seriler incelendiğinde ise şu sonuçlar ile karşılaşılmıştır.

Şekil 4.7. Polinom karakteristlerinin ters kökleri

Noktalar dairenin için de ise süreç durağandır. Eğer değilse sınırlarda noktalar var ise süreç durağan değildir. Aynı şekilde yukarıdaki tabloda da 1'in üzerinde değer olmaması gerekiyor. Şekilde görüldüğü gibi 1'in üzerinde değer bulunduğundan süreç durağan değildir. Dolayısıyla nedensellik testini durağan olmadığı için bu testi kullanamamaktayız.

1.) ARDL Sınır Testinde Schwarz Kriterleri ile ***Eximbank Destek Tutarlarında;***

a; Sabitsiz ve Trendsiz Model Uygulandığında

Çizelge 4.13. Eximbank destek tutarları sabitsiz ve trendsiz model ARDL testi
(Eximbank, 2022f; TCMB, 2022)

Koşullu Hata Düzeltme Regrasyonu				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-İstatiği	Olasılık Değeri*
Eximbank(-1)*	-0.027396	0.165431	-0.16561	0.8696
Faiz Oranı**	58889.9	51399.72	1.145724	0.2610
İhracat**	-0.009964	0.034895	-0.28553	0.7772
D(Eximbank (-1))	-0.997665	0.214149	-4.65875	0.0001
D(Eximbank (-2))	-0.674128	0.224442	-3.00357	0.0053
D(Eximbank (-3))	-0.413512	0.167007	-2.47602	0.0192
*T-Sınır Dağılımıyla Uyumsuz P-Değeri				
**Z=Z(-1)+D(Z) gibi yorumlanan değişkenler				
Seviyelerin Denklemleri Model=Sabitsiz ve Trendsiz				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-İstatiği	Olasılık Değeri*
Faiz Oranları	2149560	12575399	0.170934	0.8654
İhracat Oranları	-0.36385	3.338473	-0.10894	0.9140
EC=Eximbank Destek Tutarları-(2149559.9077*Faiz Oran-0.3637*İhracat Oranları)				
F-Sınır Testleri				
Hipotez:Hiçbir Seviyede İlişki Yok				
Test İstatistiği	Değer	Slqnlf.	I(0)	I(2)
F-İstatiği	0.936436	10%	2.17	3.19
k	2	5%	2.72	3.83
		2.50%	3.22	4.50
		1%	3.88	5.30
Asıl Örnek Boyutu	36	10%	-1	-1
		5%	-1	-1
		1%	-1	-1
		10%	-1	-1
		5%	-1	-1
		1%	-1	-1
t-Sınır Testleri				
Hipotez:Hiçbir Seviyede İlişki Yok				
Test İstatistiği	Değer	Slqnlf.	I(0)	I(2)
t-İstatiği	-0.165605	10%	-1.62	-2.68
		5%	-1.95	-3.02
		2.50%	-2.24	-3.31
		1%	-2.58	-3.66

Çizelge 4.13'te f statistic değeri I1'deki %5-10-2.5'deki değerlerden küçük olduğu için dolayı bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasında eş bütünleşme yoktur.

1.) ARDL Sınır Testinde Schwarz Kriterleri ile *Eximbank Destek Tutarlarında*;

b; Sabitli ve Trendsiz Model Uygulandığında

Çizelge 4.14. Eximbank destek tutarları sabitli ve trendsiz model ARDL testi
(Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

Koşullu Hata Düzeltme Regrasyonu				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-İstastiği	Olasılık Değeri*
c	2198470	1344794	0.000000	0.000000
D(Eximbank (-1))*	-0.173681	0.194198	-0.9429	0.3535
Faiz Oranları**	1605.04	50051.672	1.230829	0.2283
İhracat**	-0.026466	0.035429	-0.747	0.4611
D(Eximbank (-1))	-0.923831	0.213255	-4.33206	0.0002
D(Eximbank (-2))	-0.652625	0.218831	-2.98232	0.0057
D(Eximbank (-3))	-0.413445	0.162538	-2.54369	0.0166
* T-Sınır Dağılımıyla Uyumsuz P-Değeri				
**Z=Z(-1)+D(Z) gibi yorumlanan değişkenler				
Seviyelerin Denklemleri Model=Sabitli ve Trendsiz				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-İstastiği	Olasılık Değeri*
Faiz Oranları	354703	408850.3	0.867545	0.3928
İhracat Oranları	-0.152381	0.324064	-0.47022	0.6417
EC=Eximbank Destek Tutarları-(354702,9776*Faiz Oran-0,1524*İhracat Oranları)				
F-Sınır Testleri Hipotez: Hiçbir Seviyede İlişki Yok				
Test İstatistiği	Değer	Slqnlf.	I(0)	I(2)
F-İstatiği	1.120917	10%	3.17	4.14
k	2	5%	3.79	4.95
		2.50%	4.41	5.52
		1%	5.15	6.36
Asıl Örnek Boyutu	36	10%	3.373	4.377
		5%	4.133	5.26
		1%	5.893	7.337
		10%	3.39	4.41
		5%	4.183	5.333
		1%	6.14	7.607
t-Sınır Testleri Hipotez: Hiçbir Seviyede İlişki Yok				
Test İstatistiği	Değer	Slqnlf.	I(0)	I(2)
t-İstatiği	-0.9429	10%	-2.57	-3.21
		5%	-2.86	-3.53
		2.50%	-3.13	-3.80
		1%	-3.43	-4.10

Çizelge 4.14'te f statistic değeri I1'deki %5-10-2.5'deki değerlerden küçük olduğu için bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasında eş bütünleşme yoktur.

1.) ARDL Sınır Testinde Schwarz Kriterleri ile *Eximbank Destek Tutarlarında*;

c; Sabitli ve Trendli Model Uygulandığında

Çizelge 4.15. Eximbank destek tutarları sabitli ve trendli model ARDL testi
(Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

Koşullu Hata Düzeltme Regrasyonu				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-İstatiği	Olasılık Değeri*
c	10006981	1825960	0.000000	0.000000
TREND	196112.1	39947.71	4.909221	0.000000
D(Eximbank (-1))*	-1.258615	0.164603	-7.64635	0.000000
Faiz Oranları**	84077.36	45920.86	1.830919	0.0759
İhracat**	-0.068349	0.036989	-1.94781	0.0733
* T-Sınır Dağılımıyla Uyumsuz P-Değeri **Z=Z(-1)+D(Z) gibi yorumlanan değişkenler				
Seviyelerin Denklemleri Model=Sabitli ve Trendli				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-İstatiği	Olasılık Değeri*
Faiz Oranları	66801.5	36386.04	1.93591	0.0751
İhracat Oranları	-0.54305	0.028577	-1.9003	0.0659
EC=Eximbank Destek Tutarları-(66801,4950*Faiz Oran-0,05434*İhracat Oranları)				
F-Sınır Testleri Hipotez:Hiçbir Seviyede İlişki Yok				
Test İstatistiği	Değer	Slqnlf.	I(0)	I(2)
F-İstatiği	19.72359	10%	4.19	5.06
k	2	5%	4.87	5.95
		2.50%	5.79	6.59
		1%	6.34	7.52
Asıl Örnek Boyutu	36	10%	4.477	5.42
		5%	5.387	6.437
		1%	7.527	8.803
		10%	4.517	5.48
		5%	5.457	6.57
		1%	7.643	9.063
t-Sınır Testleri Hipotez:Hiçbir Seviyede İlişki Yok				
Test İstatistiği	Değer	Slqnlf.	I(0)	I(2)
t-İstatiği	-0.9429	10%	-3.13	-3.63
		5%	-3.41	-3.95
		2.50%	-3.65	-4.20
		1%	-3.96	-4.53

Çizelge 4.15'te değerler aynı şekilde incelendiğinde bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında eş bütünleşme vardır denilmektedir. Çünkü Değerimizi I(1) deki değerlerden daha büyüktür. Uzun dönem katsayıları incelediğimizde olasılık değerleri 0.07 ve 0.06 değerleri 0.05'den büyük olduğundan dolayı anlamlı değildir.

4.3. Toda-Yamamoto Nedensellik Testi

Bu testte değişkenlerin durağanlık dereceleri aynı veya farklı olabilir. Değişkenler arasında eş bütünleşme olup olmaması dikkate alınmaz. Bu testte en önemli husus değişkenlerin maksimum bütünleşme derecesi olan dmax, modelin uygun gecikme sayısı olan k'yı geçmemesi gerekmektedir. Aksi durumda bu test uygulanamamaktadır. Söz konusu testi yapabilmek için 2 konu hakkında bilgi sahibi olmamız gerekmektedir. Bunlardan birincisi VAR modeli yardımıyla uygun gecikme uzunluğu k değerini bulmak ikincisi ise en yüksek bütünleşme derecesi olan dmax'ın belirlenmesidir. Buradan hareketle k+dmax sonucunda denklem çözülecektir. Testin 0 hipotezi nedensellik yok Alternatif hipotez ise Nedensellik var şeklindedir (Aygün, 2022:59-60).

İhracat rakamları bağımlı değişken olarak seçilerek VAR modeli uygulandığında aşağıdaki sonuç ortaya çıkmıştır (Çizelge 4.16). İlk olarak k değeri bulunacak.

Çizelge 4.16. İhracat rakamlarının bağımlı değişken VAR modeli uygulaması (Eximbank, 2022g; TCMB, 2022)

VAR Gecikme Sıralı Seçim Kriteri						
İç Değişkenler: İhracat Rakamları, Faiz Oranları, Eximbank Destekleri						
Tarih:31/12/2023 Saat:14:27						
Gözlemler:2013-1 Çeyrek-2022-4.Çeyrek						
Gözlem Sayısı: 40						
Gecikme	GecikmeL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-1.333.966	NA	4.88e+27	72.26846	72.39907	72.31451
1	-1.290.946	76.73843	7.78e+26	70.42954	70.952	70.61373
2	-1.274.484	26.69596*	5.25e+26*	70.02616*	70.94046	70.34849*
3	-1.268.686	8.462151	6.42e+26	70.19923	71.50538	70.65971
*Kriter tarafından seçilen gecikme sırasını gösterir						
LR: Ardışık tasarlanmış LR Test İstatistiği						
FPE: Sonuç Tahmin Hatası						
AIC: Akaike bilgi kriteri						
SC: Schwarz bilgi kriteri						
HQ: Hannan-Quinn bilgi kriteri						

Çizelge 4.16'da 2. gecikmede en fazla yıldız değeri verdiği için k=2 olarak belirlenir. İkinci adım olan dmax belirleyeceğiz. Burada değişkenlerin birim köklerine bakmak gerekmektedir. Birim kök testlerinde Eximbank destekleri serisinde I(0), İhracat rakamlarında I(1), Ticari Kredi serisinde ise I(1) sonuçları alınmıştır. Buradan yola çıkarak değişkenler arasında hangisinin bütünleşme derecesi en yüksek ise bu bizim dmax değerimizi belirleyecektir. I(0) ve I(1) olduğundan dmax değerimiz 1 olacaktır. Dmax+k=1+2=3 olduğundan 3 gecikmeli bir T-Y denklemi çözülecektir.

VAR Modelinde gecikme 3 olarak seçildiğinde aşağıdaki denklemler gelmiştir (Denklem 4.1, Denklem 4.2 ve Denklem 4.3):

I. DENKLEM

$$\text{DENKLEM:} \quad \text{İhracat} = \mathbf{C(1)} * \text{İhracat}(-1) + \mathbf{C(2)} * \text{İhracat}(-2) + \mathbf{C(3)} * \text{İhracat}(-3) + \mathbf{C(4)} * \text{FaizOranı}(-1) + \mathbf{C(5)} * \text{FaizOranı}(-2) + \mathbf{C(6)} * \text{FaizOranı}(-3) + \mathbf{C(7)} * \text{Eximbank}(-1) + \mathbf{C(8)} * \text{Eximbank}(-2) + \mathbf{C(9)} * \text{Eximbank}(-3) + \mathbf{C(10)} \quad (4.1)$$

Birinci denklem de hangi değişkenden ihracat rakamlarına ulaşmak, nedensel ilişkiyi sorgulamak istiyorsak onun önündeki katsayıları dikkate alacağız.

Çizelge 4.17. Birinci denklemde faiz oranlarından ihracat rakamlarına ulaşmak için Walt testi uygulaması

Wald Test			
Test İstatistiği	Değer	Serbestlik Derecesi	Olasılık
Chi-Kare	12.25848	3	0.0065
Kikaredağ	12.25848		0.997821764
Null Hipozeti C(4)=C(5)=C(6)=0			
Null Hipotez Özeti			
Normalize Kısıtlama		Değer	Std.Hata
C(4)		325811.6	214397.2
C(5)		-136373.1	329992.2
C(6)		-444765.9	251226.4
Kısıtlamalar, katsayılar içinde doğrusaldır.			

Birinci denklem de **ilk olarak** faiz oranlarından ihracat rakamlarına ulaşmak için C(4) C(5) ve C(6) katsayılarını 0 a eşitlenerek denklem çözülmektedir. Sonuca göre bizim k değerimiz 2 olarak gelmişti. Buradan da Hipotez testinde sıklıkla kullanılan

kikaredağ işlemi yapacağız. Kikare dağılımın sağ kuyruklu olasılığını verir. Gözlemlenen ve beklenen değerleri karşılaştırmak, özgün varsayımınızın geçerli olup olmadığını karşılaştırılması sağlanır. Excel yardımıyla =kikaredağ (12.25848;2) işlemi yapıldığında 0.997821764 sonucu bulunmaktadır. Dolayısıyla olasılık değerimiz 0.05'den büyük olduğundan

Ho: Faiz oranlarından ihracat rakamlarına doğru nedensellik ilişkisi yoktur.

Çizelge 4.18. Birinci denklemde Eximbank destek tutarlarından ihracat rakamlarına ulaşmak için Walt testi uygulaması

Wald Test			
System:(%system)			
Test İstatistiği	Değer	Serbestlik Derecesi	Olasılık
Chi-Kare	11.41229	3	0.0097
Kikaredağ	11.41229;2		0.996674532
Null Hipotezi C(7)=C(8)=C(9)=0			
Normalize Kısıtlama	Değer	Std.Hata	
C(7)	-0.007691	0.438189	
C(8)	1.135787	0.358547	
C(9)	0.122288	0.487213	
Kısıtlamalar, katsayılar içinde doğrusaldır.			

Birinci denklem de ikinci olarak Eximbank Destek Tutarlarından ihracat rakamlarına ulaşmak için C(7) C(8) ve C(9) katsayılarını 0 a eşitlenerek denklem çözülmektedir Sonuca göre bizim k değerimiz 2 olarak gelmişti.

Excel yardımıyla =kikaredağ (11.41229;2) işlemi yapıldığında 0.996674532 sonucu bulunmaktadır. Dolayısıyla olasılık değerimiz 0.05'den büyük olduğundan

Ho: Faiz oranlarından Eximbank rakamlarına doğru nedensellik ilişkisi yoktur.

II. DENKLEM

DENKLEM: Faiz Oranları=C(11)*İhracat(-1)+C(12)*İhracat(-2)+C(13)*İhracat(-3)+
C(14)*FaizOranı(-1)+C(15)*FaizOranı(-2)+C(16)*FaizOranı(-3)+
C(17)*Eximbank(-1)+C(18)*Eximbank(-2)+C(19)*Eximbank(-3)+C(20) (4.2)

İkinci denklem de hangi değişkinden faiz oranlarına ulaşmak nedensel ilişkiyi sorgulamak istiyorsak onun önündeki katsayıları dikkate alacağız.

Çizelge 4.19. İkinci denklemde ihracat rakamlarından faiz oranlarına ulaşmak için Walt testi uygulaması

Wald Test			
Test İstatistiği	Değer	Serbestlik Derecesi	Olasılık
Chi-Kare	0.764209	3	0.8580
Kikaredağ	0.764209;2		0.317576264
Null Hipozeti $C(11)=C(12)=C(13)=0$			
Normalize Kısıtlama	Değer	Std.Hata	
C(11)	7.14E-08	1.39E-07	
C(12)	-1.20E-07	1.47E-07	
C(13)	1.63E-08	1.46E-07	
Kısıtlamalar. katsayılar içinde doğrusaldır.			

İkinci denklem de aynı işlemlerle ihracat rakamlarından faiz oranlarına ulaşmak için C(11) C(12) ve C(13) katsayılarını 0 a eşitlenerek denklem çözülmektedir. Sonuca göre bizim k değerimiz 2 olarak gelmişti. Excel yardımıyla =kikaredağ (0.764209;2) işlemi yapıldığında 0.317576264 sonucu bulunmaktadır. Dolayısıyla olasılık değerimiz 0.05'den büyük olduğundan;

Ho: Faiz oranlarından ihracat rakamlarına doğru nedensellik ilişkisi yoktur.

Çizelge 4.20. İkinci denklemde Eximbank Desteklerinden faiz oranlarına ulaşmak için Walt testi uygulaması

Wald Test			
System:(%system)			
Test İstatistiği	Değer	Serbestlik Derecesi	Olasılık
Chi-Kare	4.412269	3	0.2203
Kikaredağ	4.412269;2		0.889874483
Null Hipozeti $C(17)=C(18)=C(19)=0$			
Null Hipotez Özeti			
Normalize Kısıtlama	Değer	Std.Hata	
C(17)	3.26E-08	3.90E-07	
C(18)	6.29E-07	3.19E-07	
C(19)	2.90E-08	4.34E-07	
Kısıtlamalar. katsayılar içinde doğrusaldır.			

İkinci denklem de aynı işlemlerle Eximbank Desteklerinden faiz oranlarına ulaşmak için C(17) C(18) ve C(19) katsayılarını 0 a eşitlenerek denklem çözülmektedir. Sonuca göre bizim k değerimiz 2 olarak gelmişti. Excel yardımıyla =kikaredağ(4.412269;2) işlemi yapıldığında 0.889874483 sonucu bulunmaktadır. Dolayısıyla olasılık değerimiz 0.05'den büyük olduğundan

Ho: Faiz oranlarından ihracat rakamlarına doğru nedensellik ilişkisi yoktur.

III. DENKLEM

$$\begin{aligned} \text{DENKLEM: Eximbank Destek Tutarları} &= \mathbf{C(21)*İhracat(-1)+C(22)*İhracat(-} \\ & \mathbf{2)+C(23)*İhracat(-3)+} & \mathbf{C(24)*FaizOranı(-1)+C(25)*FaizOranı(-} \\ & \mathbf{2)+C(26)*FaizOranı(-3)+} & \mathbf{C(27)*Eximbank(-1)+C(28)*Eximbank(-} \\ & \mathbf{2)+C(29)*Eximbank(-3)+C(30)} & \mathbf{(4.3)} \end{aligned}$$

Üçüncü denklem de hangi değişkenden Eximbank Destek Tutarlarına ulaşmak nedensel ilişkiyi sorgulamak istiyorsak onun önündeki katsayıları dikkate alacağız.

Çizelge 4.21. Üçüncü denklemde ihracat rakamlarından Eximbank destek tutarlarına ulaşmak için Walt testi uygulaması

Wald Test			
System:(%system)			
Test İstatistiği	Değer	Serbestlik Derecesi	Olasılık
Chi-Kare	5.892489	3	0.1170
Kikaredağ	5.892489;2		0.947463363
Null Hipozeti C(21)=C(22)=C(23)=0			
Null Hipotez Özeti			
Normalize Kısıtlama	Değer	Std.Hata	
C(21)	-0.021723	0.055515	
C(22)	0.110781	0.058518	
C(23)	-0.124395	0.058215	
Kısıtlamalar, katsayılar içinde doğrusaldır.			

Üçüncü denklem de yine aynı işlem ile ihracat rakamlarından Eximbank Destek Tutarlarına ulaşmak için C(21) C(22) ve C(23) katsayılarını 0 a eşitlenerek denklem

çözölmektedir. Sonuca göre bizim k değeri 2 olarak gelmişti. Excel yardımıyla =kikaredağ(5.892489;2) işlemi yapıldığında 0.947463363 sonucu bulunmaktadır. Dolayısıyla olasılık değeri 0.05'den büyük olduğundan

Ho: Faiz oranlarından ihracat rakamlarına doğru nedensellik ilişkisi yoktur.

Çizelge 4.22. Üçüncü denklemde faiz oranlarından Eximbank destek tutarlarına ulaşmak için Walt testi uygulaması

Wald Test			
System:(% system)			
Test İstatistiği	Değer	Serbestlik Derecesi	Olasılık
Chi-Kare	5.794354	3	0.1221
Kikaredağ	5.794354;2		0.94482123
Null Hipotezi $C(24)=C(25)=C(26)=0$			
Null Hipotez Özeti			
Normalize Kısıtlama	Değer	Std.Hata	
C(24)	1.815.660	7.593.658	
C(25)	-2.237.444	1.168.787	
C(26)	1.104.027	8.898.097	
Kısıtlamalar. katsayılar içinde doğrusaldır.			

Üçüncü denklem de yine aynı işlem ile faiz oranlarından Eximbank Destek Tutarlarına ulaşmak için C(24)C(25) ve C(26) katsayılarını 0 a eşitlenerek denklem çözülmektedir. Sonuca göre bizim k değeri 2 olarak gelmişti. Excel yardımıyla =kikaredağ(5.794354;2) işlemi yapıldığında 0.94482123 sonucu bulunmaktadır.

Dolayısıyla olasılık değeri 0.05'den büyük olduğundan

Ho: Faiz oranlarından ihracat rakamlarına doğru nedensellik ilişkisi yoktur.

Eximbank Destek Tutarları bağımlı değişken olarak seçilerek VAR modeli uygulandığında aşağıdaki sonuç ortaya çıkmıştır.

Çizelge 4.23. Eximbank destek tutarlı bağımlı değişken seçilerek VAR modeli

VAR Gecikme Sıralı Seçim Kriteri						
İç Değişkenler: İhracat Rakamları, Faiz Oranları, Eximbank Destekleri						
Dış Değişkenler: C						
Tarih:31/12/2023 Saat:14:27						
Gözlemler:2013-1 Çeyrek-2022-4.Çeyrek						
Gözlem Sayısı: 40						
Gecikme	GecikmeL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-1.333.966	NA	4.88e+27	72.26846	72.39907	72.31451
1	-1.290.946	76.73843	7.78e+26	70.42954	70.952	70.61373
2	-1.274.484	26.69596*	5.25e+26*	70.02616*	70.02616*	70.34849*
3	-1.268.686	8.462151	6.42e+26	70.19923	71.50538	70.65971
*Kriter tarafından seçilen gecikme sırasını gösterir						
LR: Ardışık tasarlanmış LR Test İstatistiği						
FPE: Sonuç Tahmin Hatası						
AIC: Akaike bilgi kriteri						
SC: Schwarz bilgi kriteri						
HQ: Hannan-Quinn bilgi kriteri						

Burada 2. gecikmede en fazla yıldız değeri verdiği için $k=2$ olarak belirlenir. Şimdi de d_{max} belirleyeceğiz. Daha önce birim kökleri bulduğumuz için d_{max} değerimiz 1 olacaktır. $d_{max}+k=1+2=3$ olduğundan 3 gecikmeli bir T-Y denklemi çözülecektir.

İlk başta İhracat Rakamları Bağımlı Değişken olarak seçilip VAR Modeli uygulayıp 3 farklı denklem bularak $k+d_{max}$ değerlerini bulmuştuk. Eximbank Destek Tutarlarını ve Faiz Oranları ayrı ayrı bağımlı değişken olarak seçilip VAR Modeli uyguladığımız zaman şekilde 3 farklı denklem bulup $k+d_{max}$ değerleri de yine aynı şekilde işlemler yaparak yine aynı sonuçlara ulaşılmıştır.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

İhracat rakamları, bir ülkenin ekonomik durumunun göstergesi olarak görülebilmektedir. Sadece ihracat rakamlarına bakarak bu çıkarımda bulunmak zor olsa da ithalat rakamları ile karşılaştırarak bu yorumlamayı yapabiliriz. Ülkeler devamlı olarak yerel mal ve hizmet üreten işletmeleri desteklemek ve böylece de ihracat rakamlarını artırmak istemektedirler. İhracat rakamları artması beraberinde refah düzeyleri de artıracaktır. Dünyadaki tüm ülkelerin amacı da refah seviyelerini artırmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çeşitli politikalar ile bu amaçlarını gerçekleştirmek için kullanabilirler. Fakat bazı durumlarda ihracat ve ithalata sosyal, siyasi vb. sebeplerle kısıtlamalar koyabilmektedir.

Ülkelerin bu amaçlarına ulaşabilmek için kendilerine Eximbanklar kurmaktadır. Eximbanklar ihracat yapan firmalara kredi, sigorta ve türev ürünleri gibi destekler sağlayarak üretim hacimlerini artırmalarını sağlamakta ve böylece ihracat rakamlarının yükselmesinde önemli rol oynamaktadır. Eximbanklar kredi programları ile ihracatçı firmalara ticari kredi faiz oranlarına göre daha uygun faiz oranlarında krediler sağlamaktadır. Ticari kredi faiz oranları ülkedeki tüm finans kurumları tarafından baz alınan bir oran olmasından dolayı finans kurumları tarafından sağlanan krediler için önem arz etmektedir. Kredi faiz oranları da ilgili ülkelerin Merkez bankaları tarafından çeşitli faktörlere göre farklılık gösterebilen bir değişkendir. İthalat yapmak isteyen fakat yeterli finansal kaynağı olmayan işletmeler Eximbankların olmadığı bir ülkede finansal kaynak kullanımlarında ticari kredi faiz oranlarından destek almaktadır. Bu oranların yüksek olması işletmenin daha az kaynak kullanmasına dolayısıyla daha az ihracat rakamının gerçekleşmesi sonucunu doğuracaktır. Eximbank'ın faaliyet gösterdiği bir ülkedeki ihracatçı işletme ise ticari kredi oranlarına göre daha uygun oranda finansal kaynağa Eximbank'tan destek alarak ulaşacak ve daha fazla ürün arz ederek ihracat rakamlarının yükselmesini sağlayabilecektir. Bu örnekleme siyasi, politik, sosyal koşulların normal seyir halinde olduğu varsayılarak yapılmıştır. İlgili ülkenin içinde bulunduğu siyasi durumdan dolayı bazen ihracat rakamları artması beklenir iken tam tersi bir etki de olabilmektedir.

Çalışmanın konusu kapsamında ele alacağımız veriler Türk Eximbank toplam destek tutarları, ihracat rakamları ve ticari kredi faiz oranlarıdır. Bu verilerin kullanılma sebebi işletmelerin finansal kaynak kullanarak üretim yapmaları ve sonucunda ihracat yapmalarıdır. Finansal kaynak kullanımında doğal olarak faiz oranları ile karşılaşılacak ve faiz oranı da yapılan üretimin maliyetini etkileyecektir. Üretimin maliyeti ise yapılacak üretim miktarı ve ihracat rakamlarına doğrudan etkisi olabilecektir.

Yapılan bu çalışma; 2013-2022 yılları arasındaki çeyreklik dönemler halindeki verileri kapsamaktadır. Bu dönemler arasındaki verilerin kullanılma sebebi, Türkiye'nin dış ticaret performansının değişkenlik gösterdiği ve Türk Eximbank'ın faaliyetlerinin arttığı bir dönemdir. Ayrıca seçilen değişkenlere ait verilerin bu dönemler arasında mevcut olması daha eski dönemlere ait verilere ulaşamaması bu dönemleri incelemeyi zorunlu hale getirmiştir. Bu tez çalışmasının yöntemi, nicel araştırma yöntemidir. Veri toplama aracı olarak, TCMB, TÜİK, Dünya Bankası, WTO ve Türk Eximbank'ın resmi web sitelerinden elde edilen ikincil veriler kullanılmıştır. Veri analizi aracı olarak, E-Views programı kullanılmıştır. Verilerin analizi için, tanımlayıcı istatistikler, korelasyon analizi, İndivucual Samples ve Toda-Yamamoto testi gibi analiz yöntemleri uygulanmıştır.

Çalışmada ilk olarak değişkenlerin seviye değerlerinde durağan olup olmadığının testleri yapılmıştır. Veriler seviye değerlerinde durağan olmadığı sonucuna birim kök testleri ve diğer testler uygulanarak ulaşılmıştır. Değişkenler farkta durağanlaştığından dolayı Granger Nedensellik Testi veya Toda-Yomamoto testi yapılması gerekmiştir. Granger Nedensellik Testinin yapılması için koşullar oluşmadığından dolayı verilerimize Toda-Yomamoto testi uygulanmıştır.

Bu test ile değişkenlerin sabitli, trendli ve sabitsiz trendsiz olduğu modellenmelerle, hipotez sorgulanmıştır. Verilerin analiz sonuçlarına göre, ticari kredi faiz oranları, ihracat hacmi ve Eximbank Destek tutarları arasında teknik olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu testlerde İhracat rakamları, Eximbank Destek tutarları ve Ticari Kredilerin faiz oranları veri olarak kullanılmıştır. Ayrıca kullanılan veriler döviz birimi olarak USD cinsinden analizi yapılarak kurdaki değişikliklerin etkileri en aza indirgenmesi sağlanmıştır. Para biriminin tüm değişkenlerde aynı alınmasının

sebebi kurdaki dalgalanmalardır. Kullanılan bu veriler stokastik veriler olması sebebiyle birçok etkene bağılı olarak değişebilmektedir. Dolayısıyla yapılan analiz her ne kadar ilişki yok olarak sonuç alınsa da kesin olarak ilişki vardır veya yoktur şeklinde kaniya varmak yanlış olacaktır. Kesin bir ilişkinin olmamasının sebebi değişkenlerin birçok etkenden etkilenmesidir.

Bu tez çalışmasının sonucunda, ticari kredi faiz oranlarının ihracata negatif yönlü ve anlamlı bir etkisi olduğu; Eximbank desteklerinin ise ihracata herhangi bir etkisi olup olmadığının kesin olarak belirlenememiştir. Bu sonuca göre, aşağıdaki öneriler sunulabilir:

Ticari kredi faiz oranlarının düşürülmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu nlemler arasında, enflasyonun kontrol altına alınması, merkez bankası politikalarının iyileştirilmesi, bankacılık sektörü rekabetinin artırılması ve devlet desteklerinin genişletilmesi sayılabilir.

Eximbank'ın kaynaklarının artırılması için gerekli adımlar atılmalıdır. Bu adımlar arasında, Eximbank'ın sermayesinin yükseltilmesi, uluslararası finans kuruluşlarıyla işbirliği yapılması ve alternatif finansman yöntemlerinin kullanılması olarak sayılabilir.

Eximbank'ın hizmet kalitesinin ve etkinliğinin artırılması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Bu alışmalar arasında, Eximbank'ın bürokrasisinin azaltılması, hedef kitle seçiminin iyileştirilmesi ve pazarlama stratejisinin güncellenmesi sayılabilir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, C. (2020). Incoterms 2020. *İstanbul Üniversitesi Public and Private International Law Bulletin*, 40(2), 1113-1149. <https://doi.org/10.26650/ppil.2020.40.2.0008>
- Ak, S. (2018). *Uluslararası Ticaret, Türkiye-Rusya İlişkileri ve Taşımacılık*. (Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)
- Aker, Ş. L. (2008). Major determinants of imports in Turkey. *Turkish Studies*, 9(1), 131-145. <https://doi.org/10.1080/14683840701814059>
- Akkaplan, M. (2014). *İhracat Teşvikleri ve Türk Eximbank'ın Türkiye'nin İhracatına Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)
- Altunkılıç, M. (2021). *Uluslararası Ticaret Finansmanına İlişkin Katılım Bankalarının Mevcut Uygulamalarına Yeni Bir Yaklaşım*. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü)
- Argın, N., & Bakkalcı, A.C. (2011). *Türkiye'nin Dış Ticaret Tarihi Teori, Uygulama, Politika, Mevzuat*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Atay, N. (2010). *Ab ve Türkiye'de İhracatın Finansmanı, Finansman Kuruluşları ve Türk Eximbank Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)
- Aygün M. (2022). *Makroekonomik Değişkenler ile Borsa İstanbul Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Toda-Yamamoto Testi*. (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)
- Balam, D., & Dillman, B. (2015). *Uluslararası Ekonomi Politika Giriş (1. Baskı)*. Ankara: Adres Yayınları.
- Bozkurt, N. (2002). Ticaretin felsefesi, tarihçesi ve etikle olan sıkı bağına ilişkin bazı saptamalar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, 1(2), 153-179.
- Bölükbaşı, B. (2008). *Marka Yayıma Stratejisini Etkileyen Tüketici İlişkili Faktörlerin Tüketicilerin Satın Alma Niyetleri Üzerindeki Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)
- Can Karadaş, F. (2022). *İthalat, İhracat ve Döviz Kurunun Dış Ticaret Dengesi Üzerindeki Etkileri: Zaman Serisi Analizi*. (Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)
- Canitez, M., & Fettahoğlu, Ö.O. (2004). *Dış Ticaret İşlemler ve Uygulamalar*. Gazi Kitabevi.
- Çarıkcı, E. (1988). Scope, Economic Rationale, and Institutional Framework of Countertrade. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1-2), 29-60.

- Çıkrık, R. (2016). *Uluslararası Ticaret, Türkiye-Azerbaycan İlişkileri ve Taşımacılık*. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)
- Doğan, V. (2016). *Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı Olarak Akreditif*. Seçkin Yayıncılık.
- Duramaz, S. (2018). Gemi inşa sanayinin gelişiminde eximbank kredileri: Çin ve Türkiye'ye yönelik bir karşılaştırma. *Maliye ve Finans Yazıları*, 1(109), 145-164. <https://doi.org/10.33203/mfy.380856>
- Erdemol, M. (1992). *Factoring ve Forfaiting Uygulamaları*. İstanbul: Akbank Yayınları.
- Erkut, Ç. G. (1994). *Factoring AT Üyesi Ülkelerde ve Türkiyede'ki Uygulamaları*. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)
- Eximbank (2022a). Türk Eximbank Tarihi. <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/d24882ab-3498-4d65-909a-4f56662eeeed/turk-eximbank-tarihce> (Son erişim tarihi: 05 Ağustos 2022)
- Eximbank (2022b). Eximbank Faaliyet Raporları. <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/af984b4d-255e-47d1-a034-95985afbc506/eximbank-2021-yili-faaliyet-raporu> (Son erişim tarihi: 05 Ağustos 2022)
- Eximbank (2022c). Eximbank Amaçları ve Faaliyetleri. <https://www.eximbank.gov.tr/tr/hakkimizda/kurumsal/bankamiz-hakkinda> (Son erişim tarihi: 05 Ağustos 2022)
- Eximbank (2022d). Eximbank Kredi ve Sigorta Çeşitleri. <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler> (Son erişim tarihi: 05 Ağustos 2022)
- Eximbank (2022e). Eximbank Kredi Türlerine Ait Örnekler İşlemler. <https://eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/alici-kredileri/ornek-islemler> (Son erişim tarihi: 05 Ağustos 2022)
- Eximbank (2022f). Eximbank Kredi Türlerine Ait Kredi Verileri. <https://eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/alici-kredileri/ornek-islemler> (Son erişim tarihi: 05 Ağustos 2022)
- Eximbank (2022g). Eximbank Kredi Faaliyet Raporları. <https://eximbank.gov.tr/tr/finansal-bilgiler/faaliyet-raporlari> (Son erişim tarihi: 05 Ağustos 2022)
- Eximbank (2023). Eximbank Kredi Ürünleri. <https://eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler> (Son erişim tarihi: 14 Ağustos 2023)
- Eximbank Uygulama Esasları (2023). <https://eximbank.gov.tr/content/files/4a483e00-7595-4c40-aadd-63f6c146c225/uygulama-esaslari> (Son erişim tarihi: 24 Aralık 2023)

- Gözseçen, B. (1989). *GATT'ın Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Yeri ve Önemi*. (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)
- ICC (2020). INCOTERMS 2020. <https://iccwbo.org/resources-for-business/incoterms-rules/incoterms-rules-history/> (Son erişim tarihi: 07 Eylül 2022)
- İşbilen, D. (2011). *Dış Ticarete Karşılaşılan Riskler ve Yönetimi: Türkiye Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)
- İTKİB (2022). İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri. [https://www.itkib.org.tr/tr/uyelik-ve-bilgi-merkezi-dis-ticaret-konsinye-ihracat-islemleri.html#:~:text=Konsinye%20ihracat%2C%20kesin%20sat%C4%B1%20daha,temsilciliklerine%20mal%20g%C3%B6nderilmesini%20ifade%20eder](https://www.itkib.org.tr/tr/uyelik-ve-bilgi-merkezi-dis-ticaret-konsinye-ihracat-islemleri.html#:~:text=Konsinye%20ihracat%2C%20kesin%20sat%C4%B1%20daha,temsilciliklerine%20mal%20g%C3%B6nderilmesini%20ifade%20eder.). (Son erişim tarihi: 11 Ağustos 2022)
- Karakuş, A. (2016). *Katılım Bankacılığında Dış Ticaret Finansmanı ve Ürünleri*. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)
- Karluk, S. R. (2009). *Uluslararası Ekonomi: Teori Politika*. Beta Yayıncılık.
- Kaymakçı, O., Avcı, N., & Şen R. (2007). *Uluslararası Ticarete Giriş*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Küçükkocaoğlu, G. (2010). *İslami Bankalar ve İslami Finans Kurumları*. Başkent Üniversitesi Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2007). Dış Ticaret Finansmanı, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP), Muhasebe Finansman Modülü. Ankara.
- Oktay, N. (2005). *Dış Ticarete Giriş*. Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.
- Omrak Özdemir, Ö. (2019). *Uluslararası Ticarete Türkiye-Çin İlişkileri ve Taşımacılık*. (Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)
- Özdemir, Z. (2005). Dış ticaret finansman tekniklerinden faktoring ve forfaiting işlemleri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 194-224.
- Öztürk, E. (2021). INCOTERMS 2020 ve 2010'un mukayeseli analizi. *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(1), 37-48. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2021.639>
- Öztürk, N. (2012). *Dış Ticaret Kuram Politika ve Uygulama*. Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Paçaman, H. (2010). *Türkiye'deki İşletmeler için İhracatın Önemi, Sorunları ve Çözüm Önerileri*. (Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)

- Pamukçu, F., & Çakmak, M. (2017). Uluslararası ticarete finansal kiralama işlemleri ve muhasebeleştirilmesi. *Öneri Dergisi*, 12(48), 245-267. <https://doi.org/10.14783/maruoneri.vi.331674>
- Resmi Gazete (Sayı: 1964/11662). Devlet Yatırım Bankası Hakkında Kanun, 12.03.1964-1964/11662. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700441.pdf (Son erişim tarihi: 07 Eylül 2023)
- Resmi Gazete (Sayı: 1985/18975). Finansal Kiralama Hakkında Kanun, 22.06.1985-18975. “<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18795.pdf> Madde 4. s.1. (Son erişim tarihi: 07 Eylül 2023)
- Resmi Gazete (Sayı: 1987/11914). Devlet Yatırım Bankası'nın Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Adıyla Yeniden Düzenlenmesine Dair Esaslar, Bakanlar Kurulu'nun 87/11914 sayılı kararı, 21 Ağustos 1987. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19551.pdf> (Son erişim tarihi: 07 Eylül 2023)
- Resmi Gazete (Sayı: 2006/003). Ticari Kiralama Yoluyla Yapılacak İhracata İlişkin Tebliğ, 06.06.2006-2006/003. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060606-14.htm> (Son erişim tarihi: 07 Eylül 2023)
- Resmi Gazete (Sayı: 2006/26190). İhracat Yönetmeliği, 06.06.2006-26190. <https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=10365&MevzuatTertip=5> (Son erişim tarihi: 07 Eylül 2023)
- Resmi Gazete (Sayı: 2008/12). Bedelsiz İthalata İlişkin Tebliğ, 22.12.2008-2008/12. <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=12254&mevzuatTur=Tebliğ&mevzuatTertip=5> (Son erişim tarihi: 07 Eylül 2023)
- Resmi Gazete (Sayı: 2021/31678). Sınır Ticaretinin Düzenlenmesine İlişkin Karar, 03.12.2021-31678. <https://ticaret.gov.tr/data/5b870d3b13b8761450e18e66/2021-4874%20Say%C4%B1%C4%B1%20S%C4%B1n%C4%B1r%20Ticareti%20Karar%C4%B1.pdf> (Son erişim tarihi: 11 Eylül 2021)
- Resmi Gazete (Sayı: 2022/06). İhracatta Kota ve Tarife Kontenjanı Belirlenmesi ve İdaresine İlişkin Yönetmelik. <https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=7&MevzuatNo=4115&MevzuatTertip=5> (Son erişim tarihi: 07 Eylül 2022)
- Saatçioğlu, C. (2009). “Dış Ticaretin Önündeki Engeller ve Çevresel Kriterler ile Dış Ticaret İlişkisi” Dış Ticaret Müsteşarlığı (Çevrimiçi). <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/engeller.doc>, 02/12/2009. (Son erişim tarihi: 07 Eylül 2022)
- Samsunlu, G. (2020). *Türk Eximbank Kredilerinin Türkiye Dış Ticaretine Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)

- Saraçoğlu, M., & Bulut, E. (2011). Uluslararası ticaret ve sosyal dumping. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55(1), 297-323.
- Sevinç Kuyucu, A. (2020). CIF satışlarda kurulacak sigorta sözleşmesi ve satış bedelinin ödenmesinin sigorta konusu menfaat bakımından değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(2), 724-739. <https://doi.org/10.21492/inuhfd.794332>
- Seyidoğlu, H. (2001). *Uluslararası İktisat*, 14. Baskı. İstanbul: Güzem Yayınları.
- Seyidoğlu, H. (2013). *Uluslararası İktisat*. İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Soylu, C., & Demirci, A. (2021) İhracat teşvik yöntemleri ve eximbank kredilerinin ihracat üzerindeki rolü. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 8(23), 22-33.
- Şişman, D., & Şişman, M. (2017). Leasing and importance to economy: some risks, advantages. *Journal of Management and Economics Research*, 15(1), 144-154. <https://doi.org/10.11611/yead.373453>
- TCMB (2022). Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi. www.evds2.tcmb.gov.tr (Son erişim tarihi: 17 Aralık 2022)
- Tunç, H. (2018). *Uluslararası Ticaret, Para ve Finans*. Birlik Fotokopi Baskı Ozalit Gıda.
- TÜİK (2003). Türkiye İstatistik Kurumu, Dış Ticaret Verileri. www.tuik.gov.tr (Son erişim tarihi:20 Ekim 2023)
- Türkiye İhracatçılar Meclisi (2022). Türkiye İhracatçılar Meclisi İhracat Türleri. <https://www.tim.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rehberi-ihracat-turleri> (Son erişim tarihi: 11 Ağustos 2022)
- Türkiye Ticaret Bakanlığı (2022a). Türkiye Ticaret Bakanlığı Genel Bilgileri. https://ticaret.gov.tr/data/5b9b61fc13b8761cc09f9b92/genel_bilgi.TB.pdf (Son erişim tarihi: 05 Ağustos 2022)
- Türkiye Ticaret Bakanlığı (2022b). Ticaret Bakanlığı Devlet Yardımları Rehberi. <https://ticaret.gov.tr/data/5b87fac913b8761160fa1cf0/Devlet%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1%20Rehberi%202022.pdf> (Son erişim tarihi: 05 Ağustos 2022)
- Yavuz, M. (2008). *İhracatta Alternatif Finansman Teknikleri*. Ankara: Göreme Yayınevi.
- Yılmaz, M. (2011). *Dış Ticarete Giriş*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Zaim, F. (2011). *Türk Bankacılık Sisteminde Dış Ticaretin Finansmanı ve Türk Eximbank Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü)

ÖZGEÇMİŞ

